

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SPAREKASSEN
FOR
HADERSLEV BYES OMEGN

1856 - 20. OKTOBER - 1931

SPAREKASSEN FOR
HADERSLEV BYES OMEGN.

SPAREKASSEN FOR HADERSLEV BYES OMEGN

20. OKTOBER
1856 - - - - 1931.

HADERSLEV
WINDS BOGTRYKKERI
MCMXXXI

BY OG EGN.

Udsigt over Haderslev fra Bakkerne nord for Byen.
Efter et Litografi fra 1850erne.

TRANGE TIDER.

MOD Slutningen af det attende Aarhundrede — i 1790erne — er Haderslev en stillestaaende By.

Handel, Industri og Skibsfart er meget ringe. Der klages over, at Fjorden tilsandes mere og mere, saa større Skibe ikke kan gaa ind til Byen. De maa blive liggende ude ved Aarøsund, hvor Ladningen losses i Baade og bringes ind til Haderslev. Smaaskibe kan naa ind, men der er ingen Anlægsplads. De maa saa ankre op uden for Byen, og Ladningen losses ogsaa her i Baade. Fra Land kører der Vogne ud i Vandet, Baadene lægger til, og Varerne flyttes for anden Gang. Er Vandet uroligt, maa man vente undertiden i 8—14 Dage, til der er Magsvejr. Alligevel medfører det de største Besværligheder. Det hedder i en samtidig Beretning: „Denne Fremgangsmaade er yderst møjsommelig og farlig, og det er undertiden sket, at en Tønde er falden i Vandet, og Varerne bleven fordærvede.“

Dels som Følge af Byens daarlige Forfatning, og dels paa Grund af de indviklede Møntforhold (Bønderne i Haderslev Amt maatte udrede deres Afgifter i slesvig-holstensk Courant, som ikke var indført i Haderslev) bragte Landmændene i mange Tilfælde deres Korn til Aabenraa, Tønder og Flensborg, hvor der var bedre Handel og højere Priser, og hvor de fik udbetalt ny Mønt af Købmændene. Samtidig kunde de gøre deres Indkøb billigere. Det samme gjaldt efter Sigende Christiansfeld, hvis Haandværkerstand gennemgaaende var dygtigere end Haandværkerne i Haderslev.

Med det ny Aarhundrede kom Danmarks Deltagelse i Napoleons-Krigene. Vi fik den engelske Sømagt imod os, og gennem syv lange Aar, fra 1807 til

1814 tærede Krigstilstanden paa Landets Finanser. Krigen endte med Tabet af Norge, og allerede før dens Afslutning indtraadte Statsbankerotten. Dertil kom omkring 1818 en haard Landbrugskrise med Prisfald paa samtlige Landbrugets Produkter. Og nu blev det for Alvor trange Tider baade i By og paa Land. Ligesom hundrede Aar senere var den opsparede Kapital svundet ind til intet, og „den store Landbrugskrise“ (1818—1828) gjorde Resten. Landmændene var ude af Stand til at svare enhver sit, og mange kunde ikke holde Ejendommene. Der var dem, der maatte gaa fra Gaard og Grund blot ved en Fordring paa et Par Daler.

Ikke saa saare var imidlertid Krisen overvundet, saa begyndte Haderslev By at røre paa sig. I 1829 gik man omsider i Gang med at opmudre Havnen og Fjorden, og Handelsflaaden tog til at blomstre. Men snart skulde ogsaa andre Ting optage Sindene.

Der gjorde sig paa det Tidspunkt endnu ingen nationale Modsætninger gældende i Nordslesvig, men derimod i høj Grad sociale Modsætninger. Omkring i Sognene plejede man at udtrykke det saadan, at paa den ene Side stod „Folket“, det var Bondestanden, paa den anden „de store“, og hermed tænkte man paa Embedsmændene. De slesvigske Bønder sad fra gammel Tid inde med en stærk, nedarvet Friheds- og Selvstændigheds-Følelse, og Embedsstanden havde vænnet sig til at leve sit Liv hen over Hovedet paa den brede Befolkning. Der savnedes kun en ydre Anledning, for at Modsætnings-Forholdet kunde give sig praktiske Udslag.

Denne Anledning kom med det første Stændervalg. Berømt blev Valget i tredje slesvigske Valgkreds (Haderslev Omegn) September 1834. Embedsstandens Kandidat var den slesvig-holstensk sindede Kammerjunker v. Krogh paa Aastrupgaard, og Bønderne samledes om den stovte Gaardejer Nis Lorenzen fra Lillholt i Halk Sogn. Vest for Byen havde Lorenzen en fortrinlig Fortaler i den kendte og ansete Sandemand (Vurderingsmand vilde vi nu kalde ham) Gaardejer Hans Nissen i Hammelev. De havde begge under de største

Anstrengelser klarer den økonomiske Krise, de var lige forbitrede paa Embedsmændene, „Kæltringerne“, som de kaldte dem, og de samlede Bønderne om sig i store Skarer. Valget fandt Sted i den gamle kullede St. Severins Kirke i Gammel Haderslev, og Resultatet blev, at Nis Lorenzen blev valgt med 206 Stemmer mod Kammerjunkerenes 98. Den Sejr gik der længe Ry af.

Men da først de nordslesvigske Bønder havde faaet deres egne Repræsentanter i Stænder-Forsamlingen, saa meldte ogsaa Sprogspørgsmaalet sig. Sagen var den, at skønt Befolkningens Sprog var dansk, saa var det tyske Sprog det raadende ved Domstolene og inden for Administrationen lige op til Kongeaalen. Naar Gaardmændene sad som Meddomsmænd paa Tinge, forstod de intet af Forhandlingen, og det gik saa vidt, at man lod Tingbudet „for nogle Skillinger leje Daglønnere eller andet sligt Folk“ til at sidde i deres Sted. Selv Bøndernes Skattebøger var udfærdigede paa Tysk.

Der blev nu udfoldet en Række Bestræbelser for at faa indført dansk Rets- og Administrationssprog i Nordslesvig. Dette var endnu ikke en bevidst dansk Handling, men den førte lidt efter lidt til, at man blev sig sin Danskhed bevidst. Saa længe Embedsmændene benyttede sig af det tyske Sprog, var Bønderne de underlegne over for Embedsstanden, og derfor vilde de have Dansk indført i Steden. Men Embedsmændene var gennemgaaende slesvig-holstensk sindede, hvilket vil sige, at de følte sig som Tyskere. Og i samme Øjeblik, som de modsatte sig den ønskede Forandring, begyndte Bønderne ogsaa at komme i Tanker om, hvad de var, nemlig Danske.

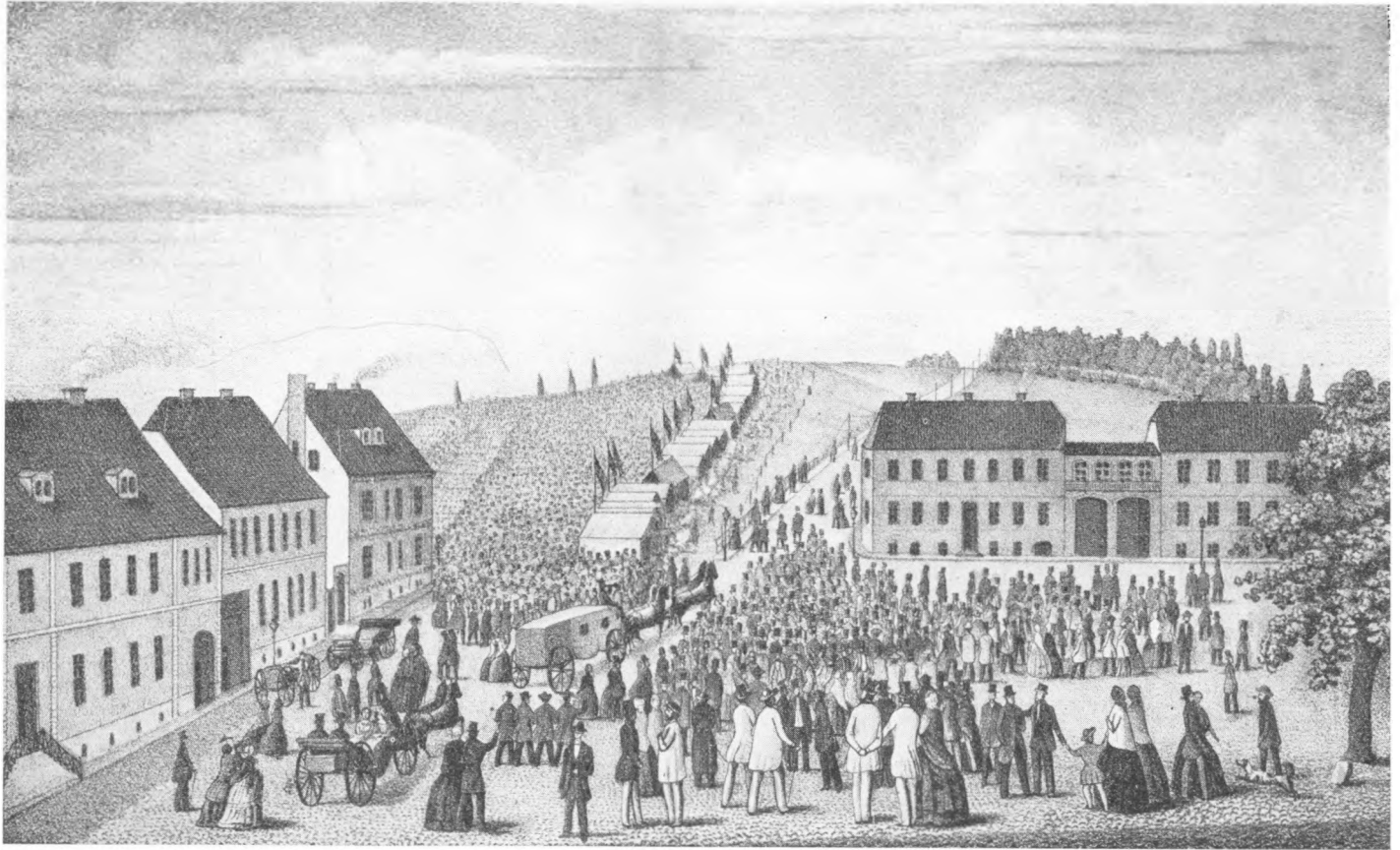
Det nordslesvigske Bonde-Fremstød havde Heldet med sig, og gennem kongeligt Reskript af 14. Maj 1840 indførtes Dansk i alle offentlige Forhold i Nordslesvig.

Men haarde Kampe stod tilbage. I de følgende Aar gik med Haderslev og Omegn som Midtpunkt den nationale Vækkelse hen over hele Landsdelen, mødt med den skarpeste Modstand af den indflydelsesrige Slesvig-Holstenisme snavel i København som i Nordslesvig.

Allerede i 1838 var det lykkedes Købmand P. Chr. Koch i Haderslev at faa oprettet Bladet „Dannevirke“. Og nu fulgte Begivenhederne Slag i Slag. I 1842 talte den Stænder-Deputerede Købmand P. Hjort Lorenzen, Haderslev, Dansk i Slesvigs Stændersal og blev ved at tale Dansk. Aaret efter, 1843, afholdtes den første Skamlingsbanke-Fest med den unge Gaardejer Laurids Skau fra Sommersted som Hovedtaler. Kort efter dannedes paa et Møde i Haderslev Den slesvigske Forening, den første danske national-politiske Organisation syd for Kongeaaen. Gaardejer Hans Nissen, Hammelev, blev valgt til Formand og efterfulgtes senere af Laurids Skau. Og endelig aabnedes i 1844 Rødding Højskole, et Foretagende, der var ført ud i Livet af Den slesvigske Forening.

Modsætningen mellem Dansk og Tysk skærpedes under alt dette i stigende Grad. Den danske Befolkning maatte Gang paa Gang føle Tilstandene som utaalelige. Saa kom Treaarskrigen.

Fra Landmands-Forsamlingen i Haderslev 28. Juni—2. Juli 1859, efter et samtidigt Litografi.

Man ser i Forgrunden Gammelting, længst til Venstre Huset Gammelting Nr. 3, hvor Herredsloved Heide boede, og hvor Sparekassen havde sit første Kontor, til Højre Gæstgiveriet „Skulderbladet“.

MELLEM DE SLESVIGSKE KRIGE.

Efter Treaarskrigen oprandt der en lykkelig Tid for det danske Folk. Rent økonomisk kom der en Række gode Aar, som snart fik Krigens mørke Sider til at træde i Baggrunden. Hertil bidrog meget, at den høje Indførsels-Told for fremmed Korn, som England havde fastlagt i 1815 for at støtte sit eget Landbrug, var bleven ophævet allerede før Krigens Slutning, saa der nu var god Afsætning for Landbrugets Frembringelser. Pengene blev rigeligere, end de havde været længe. Og nationalt laa der som en lys Tone over det hele, ikke mindst naturligvis i det danske Nordslesvig.

Dette gav sig ogsaa Udtryk i, at i Tiden mellem de slesvigske Krige er Haderslev en By i rask Vækst. I 1845 talte den 6128 Indbyggere, i 1855 var Tallet naaet op til 7477, i 1860 til 8012 og i 1864 til 8279. Mærkeligt at tænke sig, at tyve Aar senere, i Aaret 1885, var det gaaet tilbage til 7637. Det er egentlig først op imod Aarhundred-Skiftet, at Byen begynder at vokse igen.

Ved Krigens Afslutning blev en hel Del af de tidligere slesvig-holstenske Embedsmænd i Byen og paa Landet afløst af kongerigske Embedsmænd, hvis Navne for en Del mindes den Dag i Dag med Taknemlighed. De øverste Embedsmænd i Haderslev var nu Kammerherre Stockfleth og Borgmester Hammerich.

Kammerherre Stockfleth var ud af en gammel Officers-Slægt. Hans Farfader var Viceadmiral William Wolcker Stockfleth, hans Fader Oberst Hannibal Stockfleth. Begge havde i sin Tid deltaget i Københavns Forsvar mod

Englænderne. Den gamle Oberst og hans Frue var nu fulgt med Sønnen til Haderslev og boede i Amtshusets Stueetage. Som et Bevis paa, hvor nøjsomme og nøjeregnende ogsaa Embedsmands-Slægter maatte være i de onde Aar efter Napoleons-Krigene, kan nævnes, at Oberstinden i sin Tid selv havde syet sin Mands og sine Sønners Uniformer, ja endog deres Støvler, og da den ældste Søn blev Amtmand i Haderslev, udførte hun med egen Haand det fine Guldbroderi paa hans Amtmands-Uniform.

Embedsmændene var utvivlsomt baade dygtige og velmenende, og nationalt var de til stor Støtte for Befolkningen. Men selskabeligt holdt de sig gennemgaaende for sig selv, og hvor de kom sammen med Byens Borgere, som i den danske Klub „Harmonien“, kneb det undertiden med at faa den rette Føling tilvejebragt. Der var dog ogsaa dem iblandt, der udmærket forstod at komme i nærmere Berøring og Samarbejde med den jævne Befolkning. Et Udslag heraf var, som vi senere skal se, Oprettelsen af „Sparekassen for Haderslev Byes Omegn“.

Som et ualmindelig godt Greb maa det betegnes, at man i 1859 fik den syvende Landmands-Forsamling henlagt til Haderslev. Den drivende Kraft var vel nok i dette Tilfælde Laurids Skau, der efter Krigen var bleven Amtsforvalter for Haderslev Vesteramt og boede ude paa Mariegaard i Gammel Haderslev. Byens store Navn fra Vækkelsestiden, P. Hjort Lorenzen, var forlængst ikke mere. Han var afgaaet ved Døden i 1845, og mellem Krigene indtoges hans Plads af Laurids Skau, der var Fører for det danske Mindretal i Stænder-Forsamlingen i Flensborg.

Præsident for Landmands-Forsamlingen var den senere slesvigske Minister, Baron Blixen Finecke. I de samme Dage, den 30. Juni, afholdtes den aarlige Fest paa Skamlingsbanke, og her tog ogsaa Baron Blixen Finecke Ordet og talte smukt for Slesvig og den slesvigske Landbostand. Landmands-Forsamlingen havde til Følge, at Befolkningen lærte en Række fremtrædende Landmænd fra Kongeriget at kende og opdagede, at der var meget at lære af dem. Fra nu af begyndte Bønderne at sende deres Sønner nordpaa for at lære Landvæsen i Steden for som tidligere sydpaa.

Det var til Landmands-Forsamlingen i Haderslev, at Edv. Lembcke, der var ansat ved den danske Latinskole, skrev „Du skønne Land med Dal og Bakker fagre“. Landmands-Forsamlingen sluttede med en Festspisning den 2. Juli om Aftenen. Da „Harmonien“ ikke kunde rumme de mange Mennesker, blev der rejst et stort Telt udenfor, og her lød da Sangen for første Gang. Senere er den sunget atter og atter i den tyske Tid, og den er endnu saa frisk og levende, som den var for Menneskealdrer siden.

Der blev ogsaa gjort et ihærdigt Forsøg paa fra Haderslev Amt at faa den nye Længdebane lagt direkte fra Kolding til Haderslev i Steden for langs den tyndt befolkede Højderyg. Det lykkedes ikke, og Haderslev lider den Dag i Dag under, at den ligger langt uden for Hovedruten ned gennem Landsdelen.

Nationalt var man paa Haderslev-Eggen inde i en god Udvikling. De skarpe Modsætninger fra før-Krigen var døet hen, og Hjemmetyskerne begyndte at indtage en loyal Holdning.

I de første Dage af Oktober 1863 var Kong Frederik VII med Gemalinde paa Rejse i Nordslesvig. Den 2. Oktober var Kongen med Følge til Middag hos Amtmanden, og om Aftenen deltog Kongen og Grevinde Danner i et Bal paa „Harmonien“. Her havde ogsaa indfundet sig nogle af Byens hjemmetyske Familier, og det danske Flag vajede fra ikke faa Hjemmetyskers Ejendomme.

Fra Nordslesvig tog Kongen til Lyksborg. Her blev han syg og døde den 15. November. Næste Aar kom den anden slesvigske Krig. De danske Embedsmænd blev saa godt som alle udvist. Og en ny og trang Periode begyndte for den dansksindede Befolkning.

SPAREKASSEN
FOR HADERSLEV BYES OMEGN.

Sparekassens første Skilt, en Marmorplade, der endnu findes paa Sparekassens Ejendom i Nørregade.

SPAREKASSENS OPRETTELSE.

I 1796 oprettedes en Sparekasse i Kiel, som menes at være den første i Danmark. Senere fulgte en Sparekasse i Altona. Men holder vi os til den Del af Hertugdømmerne, der ligger nord for den nuværende Grænse, saa finder vi her godt en halv Snes Sparekasser ialt fra Tiden før 1864.

Saaledes oprettedes i 1819 Haderslev Bys Spare- og Laanekasse samt Sparekassen for Aabenraa By og Amt. Det næste Aar, i 1820, oprettedes Sønderborg Bys Sparekasse og Tønder Sparekasse. I 1821 kom Spare- og Laanekassen for Løgumkloster og Omegn. Fra Fyrreerne er der to Sparekasser, Spare- og Laanekassen for Hostrup Sogn (i Tønder Amt) og Broager Spare- og Laanekasse, den første fra 1844, den anden fra 1845. Fra Halvtredserne er der igen to, Løjt Sogns Sparekasse, oprettet 1851, og Sparekassen for Haderslev Bys Omegn, oprettet 1856. Og endelig er der fra Begyndelsen af Treserne Spare- og Laanekassen for Skærbæk og Omegn (1860), Nordborg Sparekasse (1862) og Agerskov Sogns Spare- og Laanekasse (1863).

Vi ser af ovenstaaende, at der allerede fra et meget tidligt Tidspunkt fandtes en Sparekasse i Haderslev By. Den har dog næppe haft nogen videre Forbindelse, eller maaske slet ingen, med Byens Opland. Dette har været en af Grundene til, at der i Tiden mellem de slesvigske Krige blev oprettet en ny Sparekasse i Byen, denne Gang en Sparekasse fornemmelig for det omliggende Land, hvilket tydeligt fremgaar af Navnet „Sparekassen for Haderslev Bys Omegn“. Men ogsaa med de før skildrede Begivenheder som Baggrund maatte Tiden siges at være inde til et Fremstød i den Retning. De danske Bønder i Haderslev Amt havde døjet haarde Kaar baade i den ene og den

anden Henseende. De havde klarer sig, økonomisk som nationalt. Det maatte styrke deres Selvfølelse, og det var da ikke saa underligt, at Tanken opstod om at oprette en Sparekasse som Rygstød for den dansksindede Del af Befolkningen.

Det nævnes ingen Steder, at den nye Sparekasse tillige i fremtrædende Grad skulde være en dansk Sparekasse. Stifternes Navne alene siger imidlertid tilstrækkeligt, og Kavtionisternes Navne understreger det yderligere. Blandt Medlemmerne af det forberedende Udvalg er paa den ene Side de kendte Stænder-Deputerede Laurids Skau og Nis Lorenzen, Lillholt, samt den gamle Hans Nissen fra Hammelev, paa den anden to udmærkede danske Embedsmænd, Herredsfoged Heide, Haderslev, og Pastor Møller, Vonsbæk.

Den drivende Kraft har vistnok, saa mærkeligt det lyder, været Sognepræsten i Vonsbæk, og det ligger nær at antage, at Planen er opstaaet under Stænder-Forhandlingerne nede i Flensborg. Pastor Chr. D. Møller var bleven Stænder-Deputeret for Slesvigs første gejstlige Valgdistrikt i 1854, og han har da haft rig Lejlighed til at omgaas L. Skau og N. Lorenzen og drøfte sammen med dem, hvad der kunde gøres for at styrke den danske Bondestand paa Hjemegnen og dermed Danskheden paa de Steder, hvor den først og kraftigst var bleven sig bevidst i den store og begivenhedsrige Tid forud for Trears-Krigen.

I alt Fald fremgaar det af de opbevarede Dokumenter vedrørende Sparekassens Oprettelse, at det er Pastor Møller, Vonsbæk, der har ført Korrespondancen paa Udvalgets Vegne.

De paagældende Dokumenter gengives her i Rækkefølge.

Skrivelse fra Amtmand, Kammerherre Stockfleth til Pastor Møller, Vonsbæk.

Det Kongelige Ministerium for Hertugdømmet Slesvig har under 16de ds. tilskrevet mig saaledes:

„Efterat det i Henhold til Ministeriets Skrivelse af 26de April d. A. af Hr. Kammerherren var bleven tilkjendegivet Pastor Møl-

ler i Vonsbæk, at der, med Hensyn til det af ham under 22de Febr. d. A. indgiven fornyet Andragende om forskellige Lovbegunstigelser for en paatænkt Sparekasse for Haderslev Byes Omegn' intet videre kunde foretages, forinden han til Ministeriet havde indsendt nogle Eksemplarer af de Statuter, der vare bestemte til at gjælde for bemeldte Sparekasse, har Pastor Møller nu tilstillet Ministeriet et af ham affattet Udkast til Love for bemeldte Sparekasse.

Ministeriet anmoder i denne Anledning Hr. Kammerherren om, behageligen at tilkjendegive Pastor Møller, at det er villigt til hos Hans Majestæt Kongen allerunderdanigst at andrage paa Meddelelsen af de ansøgte tvende Begunstigelser, nemlig Fritagelse for Brugen af Stempelpapir til Sparekassebøger, samt Tilladelse til at mortificere bortkomne Sparekassebøger, naar de, efter en af Sparekassens Direktion udstedt Indkaldelse med 12 Ugers Varsel, der vil være at indrykke i „Berlingske Tidende“ og „Dannevirke“ 3 Gange efter hinanden, ikke komme tilstede, og at Ministeriet derfor imødeser Indsendelsen af Statuterne for bemeldte Sparekasse, efterat disse er bleven drøftede og vedtagne af en til dette Øjemed sammentraadt Forening, mod hvis Sammentræden der fra Ministeriets Side Intet findes at erindre, for at disse dernæst kunne blive forsynede med den med Hensyn til ovennævnte tvende Punkters fornødne Allerhøjeste Approbation.“

Hvilket hermed meddeles Deres Velærværdighed til behagelig Efterretning og videre Iagttagelse.

Haderslev Amtshuus, den 18. August 1856.

(sign.) W. W. Stockfleth.

Velærværdige

Hr. Pastor Møller

Vonsbæk.

Indbydelse til Garantitegning.

I Erkjendelse af den Nytte, Sparekasserne stifte for en stor Deel af Befolkningen, ere vi Undertegnede for længere Tid siden traadte sammen for at forsøge at oprette en saadan for Haderslev Omegn og have ansøgt Regeringen om de dertil fornødne Begunstigelser.

Da det Kongelige Ministerium nu ved Skrivelse af 16. d. Md. har tilkjendegivet, at disse Begunstigelser kunne forventes, naar Selskabet har dannet sig, saa indbyde vi dem af vore Medborgere, der erkjende Sagens Vigtighed og Nytte, til at slutte sig til os ved at tegne sig hos en af os som Kautionister i Henhold til det medfølgende Lovudkasts § 9.

Saasart et tilstrækkeligt Antal har tegnet sig, ville samtlige Kautionister blive indkaldt til et Møde, for at drøfte og endelig vedtage Lovene.

August 1856.

- (sign.) Laurids Skau, Amtsforvalter, Ejer af Mariegaard
- „ Hans Nissen, Gaardejer og Sandemand i Hammelef.
- „ Christian Hansen Juhl i Øster Hierndrup.
- „ Alexander Heide, Herredsfoged.
- „ C. D. Møller, Sognepræst i Vonsbæk.
- „ Andr. J. Bergstedt, Haderslev.
- „ Nis Lorenzen, Lillholt.
- „ C. H. Østergaard, Sognefoged i Wonsbæk.

Ny Skrivelse fra Amtmanden til Pastor Møller, Vonsbæk.

Det Kongelige Ministerium for Hertugdømmet Slesvig har under 6te dennes tilskrevet mig Følgende:

„Under 23.de October d. A. har Sognepræst Møller i Vonsbæk i Henhold til Ministeriets Skrivelse af 16de August d. A. tilstillet

Ministeriet et Eksempplar af de Statuter, som ved en den 20de October d. A. i Haderslev afholdt, offentlig Forsamling ere bleven vedtagne at skulde gjælde for den projecterede Sparekasse for Haderslev Omegn.

Ministeriet finder Intet at erindre mod de saaledes vedtagne Statuter, og vilde ikke have taget i Betænkning at meddele samme sin Approbation, saafremt det ikke havde været nødvendigt forinden i en allerunderdanigst Forestilling hos Hans Majestæt Kongen at andrage paa, at der maatte indrømmes den paatænkte Sparekasse de tvende for samme attraaede Begunstigelser nemlig:

1. Fritagelse for Brugen af Stempelpapier til Sparekassebøger, hvorimod Transporter af disse blive at skrive paa anordningsmæssigt Stempelpapier, og

2. Tilladelse til at lade bortkomne Sparekassebøger mortificere med en 3 Gange gjentagen Indkaldelse med 12 Ugers Varsel gennem „Dannevirke“ og „Berlingske Tidende“, mod at en hertil sigtende Klausul optages i Sparekassebøgerne.

Da der imidlertid vil kunne hengaa nogen Tid, forinden den Allerhøjeste Resolution desangaaende vil kunne udvirkes, har Ministeriet, for at Sparekassen desto snarere kan begynde sin Virksomhed, ikke villet undlade herom foreløbig at underrette Herr Kammerherren til videre Bekjendtgørelse for Vedkommende.“

Hvilket hermed meddeles Deres Velærværdighed til behagelig Efterretning.

Haderslev Amtshuus, den 11te November 1856.

(sign.) W. W. Stockfleth.

Velærværdige

Herr Pastor Møller

i Vonsbæk.

Skrivelse fra Amtmanden til Sparekassen.

Ifølge Skrivelse fra det Kongelige Ministerium for Hertugdømmet Slesvig af 6te dennes har det paa sammes derom nedlagte Allerunderdanigste Forestilling under 24de November d. A. behaget Hs. Majestæt Kongen Allerhøjst at resolve som følger:

„Vi ville Allernaadigst have forundt den Sparekasse, som agtes oprettet for Haderslev By og Omegn, Fritagelse for at udstede sine Beviser for modtagne Indskud eller de saakaldte Sparekassebøger, paa stemplet Papir, og ville Vi lige Allernaadigst have Sparekassens Bestyrelse tilladt at lade bortkomne Sparekassebøger mortificere, naar disse efter en af Bestyrelsen udstedt Indkaldelse med 12 Ugers Varsel, der vil være at indrykke i „Berlingske Tidende“ og „Dannevirke“, 3 Gange efter hinanden, ikke komme tilstede.“

Hvilket herved i Kontinuation af min Skrivelse af 11te f. M. meddeles Direktionen for bemeldte Sparekasse til behagelig Efterretning.

Haderslev Amtshuus, den 11te Decbr. 1856.

(sign.) W. W. Stockfleth.

Til

Direktionen for Sparekassen
for Haderslev By og Omegn.

Det vil heraf ses, at den stiftende Generalforsamling afholdtes den 20. Oktober 1856. Her vedtoges de udarbejdede Love, og det oplystes, at der havde tegnet sig ialt 107 Kavtionister for et Beløb paa hver 100 Rigsdaler, tilsammen en Garantium paa 10700 Rigsdaler. Det fremgaar endvidere af den gengivne Brevveksling, at Sparekassen har faaet Tilladelse til at træde i Virksomhed, før samtlige Formaliteter var endeligt bragt i Orden. Dernæst bestemtes,

at indtil den første Regnskabs-Aflæggelse skulde Indbyderne danne Selskabets lovlige Bestyrelse, og i en Kundgørelse i Bladet „Dannevirke“ for 25. November 1856 meddeltes, at „Sparekassen for Haderslev Byes Omegn“ begyndte sin Virksomhed Mandagen den 1. December 1856. Kontoret, hedder det, er foreløbig hos Kancelliraad, Herredsfoged Heide paa Nørretorv (nu Gammelting), og det er aabent den første og tredje Mandag i hver Maaned fra Klokken 12 til 2. Indskud modtages fra 2 Rigsdaler til 500 Rigsdaler, og Renten er indtil videre 3 Procent.

Dermed var Sparekassen bleven en Kendsgerning, og det Arbejde, som da blev paabegyndt, er under mange Omskiftelser bleven fortsat til denne Dag, til økonomisk og national Styrkelse for Haderslev og Omegn.

SPAREKASSENS LOVE OG DENS KAVTIONISTER.

Paa den stiftende Generalforsamling vedtoges nedenstaaende Love, og der tegnede sig efterfølgende 107 Kavtionister.

Man vil lægge Mærke til, at der ved Lovenes Affattelse er gaaet frem med stor Forsigtighed med Hensyn til Indskudenes Størrelse, ligesom Sparekassen forbeholder sig Ret til i det hele taget at nægte at modtage Indskud. Udvalget har aabenbart været bange for, at det ikke skulde være muligt til enhver Tid at sikre Pengene en god og passende Anbringelse.

Blandt Kavtionisterne er der ogsaa Mænd fra de saakaldte otte Sogne, som jo først ved Freden i 1864 blev skilt ud fra det øvrige Sønderjylland. Underskriverne fra Haderslev By er faa. En enkelt, Fysikus Madvig, blev en af Danskhedens førende Mænd i Haderslev efter 1864. Præsterne har især sluttet godt op, ikke færre end 13 har sat deres Navne under Dokumentet. Formodentlig har Pastor Møller ogsaa her været virksom for det nye Pengeinstitut. Det store Flertal af Kavtionister er dog at finde blandt Omegnens Bønder, og stedkendte Læsere vil nikke genkendende til mange af Navnene, der har bevaret deres gode Klang op til vore Dage.

Love.

§ 1.

Indskud modtages fra 2 Rdl. til 500 Rdl., men intet ud over dette Beløb for samme Person. De modtagne Indskud indføres straks i Sparekassens Bøger, hvor enhver Indskyder erholder sin Conto, lydende paa Vedkommendes fulde Navn, Stand og Opholdssted. Hverken om Indskyderne eller deres Indskud maa der meddeles Uvedkommende Oplysning.

Da Sparekassen fornemmelig er oprettet af Hensyn til den tjenende og mindre formuende Klasse i Haderslevs Omegn, forbeholder Bestyrelsen sig til enhver Tid Ret til at nægte Andre Modtagelsen af Indskud.

§ 2.

Som Bevis for det indbetalte Beløb meddeles Indskyderen ved første Indskud en Contrabog, lydende paa den ham i Hovedbogen tildeelte Contos Nummer, og indeholdende Sparekassens Love, som dennes Contrakt med ham. Denne Contrabog, som ifølge Allerhøjeste Bevilling af _____ udstedes paa ustemplet Papier, betales ved Modtagelsen med 16 Sk.

§ 3.

Ihændehaveren af en Contrabog ansees i Reglen for berettiget til mod behørig Quitting at hæve Renter og modtage Tilbagebetaling af gjorte Indskud. Hvis Indskyderen til sin egen Betryggelse har forlangt, at der i saadant Fald skal forevises yderligere Bevislighed, saasom Skudsmaalsbog, navngiven Mands Attest eller deslige, bliver Sligt nøje at paasee.

Er en Contrabog bortkommen, kan den paa Andragende af rette Vedkommende til Bestyrelsen ifølge Allerhøjeste Bevilling af _____ sættes ud af Kraft ved en 3 Gange gjentaget Indkaldelse med 12 Ugers Varsel gennem Dannevirke og Den Berlingske Tidende. De hermed forbundne Omkostninger udreder Andrageren selv.

§ 4.

Af hver Rigsdaler, som indsættes i Sparekassen, betales $\frac{1}{2}$ Sk. til Kassens Fond.

§ 5.

I Rente af de indskudte Penge svarer Sparekassen indtil videre 3 prct. aarlig, dog først naar Indskudet beløber sig til 4 Rdl. 16 Sk. Er Indskudet skeet inden den 15de i en Maaned, beregnes Renten fra den 1ste i den næste Maaned, ellers fra 1ste i den 2den paa Indskudet følgende Maaned. Renterne forfalder til den 1ste Mai hvert Aar og udbetales hvert Aar fra den 1ste Contoirdag i denne Maaned, og de, som ikke ere hævede inden Mai Maanedens Udgang, lægges til Kapitalen og giver Renter fra 1ste Juni, med mindre Indskyderen straks har tilkjendegivet, at Renten skal lægges til Kapitalen, i hvilket Tilfælde denne straks den 1ste Mai lægges til samme og bliver rentebærende.

§ 6.

Tilbagebetaling af indskudte Penge skeer i Reglen først efter 4 Ugers skriftlig Opsigelse, som regnes fra den Contoirdag, paa hvilken den er modtagen. Men naar Kassebeholdningens Størrelse tillader det og de tilstedeværende Bestyrere ikke have nogen anden Betænkelighed derved, kan den ogsaa skee med kortere Varsel eller paa Anfordring, dog i saa Fald altid kun paa en sædvanlig Contoirdag.

Det tilbagebetalte Beløb afskrives i Contrabogen, som til den Ende ufravigelig maa medbringes, og Quittering derfor gives af Vedkommende i en særlig dertil indrettet Protokol. Naar hele den paa en Conto staaende Sum udbetales, medfølger Renten til den 1ste i den løbende Maaned, og Contrabogen inddrages.

§ 7.

Sparekassens Bestyrelse har til enhver Tid Ret til at opsig det modtagne Indskud til Udbetaling. Opsigelsen skeer da med 12 Ugers Varsel ved en 3 Gange etc. (ligesom i § 3). Fra den Dag Pengene ere forfaldne til Udbetaling, ophører Renten.

§ 8.

Henstaar et Beløb i 20 Aar i Sparekassens Bøger, uden at rette Vedkommende har meldt sig dertil, indkaldes Contrabogens Ihænde-haver paa den i § 3 nævnte Maade, og saafremt Ingen melder sig eller kan bevise Ejendomsret til Bogen, hjemfalder Beløbet til Sparekassens Fond. I modsat Fald afkortes Omkostningerne ved Indkaldelsen i Beløbet, før det udbetales.

§ 9.

For Opfyldelsen af Sparekassens Forpligtelser indestaar enhver af nedestaaende 107 Mænd med et Beløb af indtil 100 Rdl. og intet Videre, hvilket tilsammen udgør en Garanti af 10700 Rdl.

Afgaar en Cautionist ved Dødsfald, Bortflytning fra Amtet eller Udmeldelse, efter forudgaaet 1 Aars Varsel, har Bestyrelsen at sørge for, at en ny indtræder i hans Sted. Opnaaes dette ikke, bliver der for den manglende Cautionist snarest muligt at henlægge 100 Rdl. til Reservefonden udenfor det sædvanlige (ordinære) Tilskud til denne.

§ 10.

Bestyrelsen bestaar af 7 Medlemmer, som Cautionisterne vælger paa Generalforsamlingen af deres egen Midte. De fungerer i 4 Aar og aftræder vekselsvis 3 og 4 hvert andet Aar. De Aftrædende kunne gjenvælges. Bestyrerne antage en lønnet Bogholder og vælge indbyrdes en Formand, som leder Forretningsgangen.

§ 11.

Sparekassens Contoir, som skal være i Haderslev, er i Reglen aabent 2 Gange om Maaned, nemlig den 1ste og 3die Mandag i hver Maaned. Hver Contordag skal der foruden Bogholderen være 2 af Bestyrelsens Medlemmer tilstede for at modtage Indskud og Opsigelse, udtælle Penge og kontrollere Bøgernes Førelse. Den Ene af dem underskriver Contrabøgerne tilligemed Bogholderen. Opstaar der i en Sag Meningsforskjel imellem dem, gaar Sagen til den samlede Bestyrelses Afgjørelse.

§ 12.

Regnskabet, som afsluttes med hvert Aars Udgang, bliver af Bogholderen at aflægge inden næste Aars 1ste Februar og af Bestyrelsen eller hvem denne

maatte overdrage det, at revidere inden 1ste Marts, for at det kan forelægges den aarlige Generalforsamling til Decision, hvorefter et Uddrag deraf meddeles i *Dannevirke*.

§ 13.

Generalforsamlingen afholdes ordenligviis kun een Gang om Aaret, nemlig i Begyndelsen af Marts. Den sammenkaldes af Bestyrelsen med 14 Dages Varsel ved 3 Gange gjentaget Bekjendtgjørelse i *Dannevirke*. Kun Cautionisterne have Stemme. Sagerne afgjøres ved simpel Stemmefflerhed, og de Udeblivende maa finde sig i, hvad de Mødende vedtage.

En overordentlig Generalforsamling skal sammenkaldes paa Cautionisters eller 3 Bestyrelsesmedlemmers Forlangende, og Varslet dertil kan, naar det ønskes, indskrænkes til 8 Dage.

§ 14.

Af de indkomne Summer holdes kun 300 Rdl. tilbage som Kassebeholdning, saafremt ikke forestaaende Udbetalinger gjøre et større Beløb fornødent. Det øvrige skal af Bestyrelsen paa bedste Maade gjøres frugtbringende, deels ved Udlaan i faste Ejendomme, deels ved Anskaffelse af Kongelige Obligationer, Bankaktier og andre sikre Pengeeffekter, deels endelig ved Udlaan mod Depositum af saadanne eller mod antagelig Caution.

Paa Caution maa ikke udlaanes større Beløb end 400 Rdl. og paa Deposita ikke mere end $\frac{3}{4}$ af de deponerede Effekters gangbare Værdi. Overstige saadanne Laan ikke 300 Rdl., kunne de bevilges paa en almindelig Contordag af Formanden og de 2 fungerende Bestyrere. Større Laan saavel som alle Udlaan i faste Ejendomme bevilges kun, efter at Sagen har været Gjenstand for den samlede Bestyrelses Overveielse og i denne vundet idet mindste 5 Stemmer for sig.

§ 15.

Sparekassens mulige Overskud henlægges udelukkende til en Reservefond, saalænge indtil denne har naaet en Størrelse af 2500 Rdl. Derefter skal Bestyrelsen, saafremt den tegnede Garanti af 10700 Rdl. er fuld, være bemyndiget til at anvende indtil $\frac{1}{3}$ af, hvad det for det sidste Aar maatte have beløbet sig

til, til Understøttelse af veldædige eller gavnlige Øiemed, især saadanne som kunne være til Nytte for Haderslev Amt og navnlig sammes mindre formuende Beboere. Til Anvendelse af et større Beløb udfordres Generalforsamlingens Samtykke.

§ 16.

Forandringer i disse Love kunne kun vedtages efter Forhandling paa en Generalforsamling og med $\frac{2}{3}$ af Cautionisternes Samtykke. Har et saadant Antal ikke været tilstede, skal Sagen cirkulere mellem de Øvrige til skriftlig Afstemning.

§ 17.

Skulde det med Tiden vise sig, at der ikke længere er Trang for denne Sparekasse eller af andre Grunde findes tilraadeligt at ophæve den, da skal Forslaget herom tilstilles samtlige Cautionister 4 Uger inden den Generalforsamling, paa hvilken det skal forhandles. Vedtages Ophævelsen — hvortil udfordres samme Majoritet som ved Lovforandringen — bliver Spørgsmaalet om, til hvilket eller hvilke Øiemed Sparekassens Fond overensstemmende med § 15 skal anvendes, at behandle og afgjøre paa samme Maade. Opnaes ikke den fornødne kvalificerede Majoritet for noget af de i den Henseende gjorte Forslag, har Bestyrelsen at henvende sig til den højeste Kommunalautoritet, hvori Haderslev Østeramt til den Tid er repræsenteret, og i Forbindelse med denne, men, i Vægringstilfælde fra dennes Side, da alene, at tage Beslutning om Anvendelse og træffe de bedstmulige Forholdsregler til at betrygge den valgte Anvendelses Overholdelse i Fremtiden. Først derefter kan Bestyrelsen aftræde og Sparekassen ansees for opløst.

Foreløbige Bestemmelser.

1. Indtil første Regnskabs Aflæggelse ansees Indbyderne for Selskabets lovlige Bestyrelse.

2. Første Gang fungere 3 af Bestyrerne kun 2 Aar, og udtræde de efter Lodkastning.
3. Til Sparekassens første Indretning og Anskaffelse af det fornødne Inventarium navnlig Protokoller og en Jernpengekasse m. m. tilskyder hver af Cautionisterne 5 Rdl. a 10 Rdl., som tilbagebetales af Kassens første Overskud.

Haderslev i Oktober 1856.

Som Cautionister have tegnet sig:

Liste over

Kavtionisterne for Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

1. Jacob Hansen Friis i Fredsted, Gammelhaderslev Sogn.
2. Pastor Rasmussen i Halk, Halk Sogn.
3. „ Hertel i Moltrup, Moltrup Sogn.
4. Jagtjunker, Skovrider Fangel i Ulfshuus.
5. Asmus Didrichsen i Hejsager, Starup og Halk Sogne.
6. E. J. Wiborg i Boiskov, Tyrstrup Sogn.
7. H. Dall i Taarning, do.
8. N. Finnemann ibd., do.
9. Mads Jensen Hauc i Fjelstrup, do.
10. Paul Thede i Hejsager, Starup og Halk Sogne.
11. Sognefoged Juhl i Fauervraa, Tyrstrup Sogn.
12. Johan Christian Nissen, ibd., do.
13. Kammerherre, Amtmand Stockfleth, Gammelhaderslev Sogn.
14. J. P. Friis i Eisbøl, Gammelhaderslev Sogn.
15. K. T. Thomsen i Kokjær, Tyrstrup Sogn.
16. Hans Nicolai Paulsen i Fauervraa, Tyrstrup Sogn.
17. P. K. Petersen, ibd., do.
18. Jes Nissen Ravn, ibd., do.
19. Hans Sørensen i Seggelund, do.
20. Thomas Jørgensen ibd., do.
21. Andreas Jørgensen i Faustrup, do.
22. Nis Mathisen, ibd., do.
23. Sognefoged Nielsen i Rørkær, Bjerning Sogn.

24. Lauritz Petersen Damgaard i Grønninghoved, Veistrup Sogn.
25. Christian Gympoes Wildfang i Sverdrup, Øsby Sogn.
26. Erik Jessen Kylling i Ørby, Vonsbæk Sogn.
27. Pastor Glahn i Sommersted, Sommersted Sogn.
28. Michael Damgaard i Skovrup, Taps Sogn.
29. Aktuar Carstens.
30. Jørgen Clausen Thomsen i Solkjær, Starup og Halk Sogne.
31. Thomas From i Frørup, Frørup Sogn.
32. J. From i Grarup, Starup og Halk Sogne.
33. Pastor Markmann i Hoptrup, Hoptrup Sogn.
34. Lorentz Thaysen i Tapsuhr, Taps Sogn.
35. Michel Damgaard i Ostop, do.
36. Henrik Mortensen i Tapsuhr, do.
37. J. J. From i Fjelstrup, Fjelstrup Sogn.
38. Jens Lund i Tapsuhr, Taps Sogn.
39. Jens Jensen i Soed, Starup og Halk Sogne.
40. Niels Madsen Hauc i Vonsbæk, Vonsbæk Sogn.
41. Hans Christian Wildfang i Bæk, do.
42. Christen Hansen Østergaard i Wonsbæk do.
43. Peder Skau i Fjelstrup, Fjelstrup Sogn.
44. Pastor Møller i Vonsbæk, Vonsbæk Sogn.
45. Amtsforvalter Skau.
46. Christen Hansen Juhl i Hjerndrup, Hjerndrup Sogn.
47. Cancelliraad, Herredsfoged Heide, Haderslev By.
48. Pastor Hansen i Fjelstrup, Fjelstrup Sogn.
49. Pastor Nansen i Aller, Aller Sogn.
50. Provst Kofoed Hansen, Gammelhaderslev Sogn.
51. Nis Skøtt i Erløv, do.
52. Physikus Madvig, do.
53. Mathias Damgaard, do.
54. Jørgen Jensen i Bæk, Vonsbæk Sogn.

55. Jørgen Erichsen, ibd., Vonsbæk Sogn.
56. L. S. Aarøe, Vonsbæk, do.
57. Jørgen Hundevadt, ibd., do.
58. Pastor Tolderlund i Starup, Starup Sogn.
59. Peter Fuglsang i Solkjær, do.
60. Søren Byk i Lunding, do.
61. Peter Geertsen Holm, ibd., do.
62. Hans Peter Kjær i Hejsager, do.
63. Peter Jensen, ibd., do.
64. Peter Hofbæk, ibd., do.
65. Hans Rudebæk i Grarup, do.
66. Jep Jensen i Hejsager, do.
67. Degn Hundevadt i Halk, Halk og Starup Sogne.
68. Pastor Petersen i Stenderup, Stenderup Sogn.
69. Weber paa Christiansdal, Hammelef Sogn.
70. Erik Jørgensen i Vinderup, Tyrstrup Sogn.
71. Nis Knudsen Ravn i Tyrstrup, do.
72. Niels Sørensen Bodholdt i Fauervraa, do.
73. Paul Madsen Dall i Seggelund, do.
74. Degn Bergholdt i Øsby, Øsby Sogn.
75. Jacob Andresen i Sverdrup, do.
76. Baltzer Nissen, ibd., do.
77. Hans. Juhl i Hjerndrup, Hjerndrup Sogn.
78. Købmand Bergstedt i Haderslev.
79. Sandemand Hans Nissen i Hammelev,
80. Christian Nissen i Steppinge.
81. Sognefoged From i Lønd, Starup og Halk Sogne.
82. Pastor Carstens i Tyrstrup, Tyrstrup Sogn.
83. Nis Paulsen, ibd., do.
84. Laue Autzen, ibd., do.
85. Jens Iversen Krogh i Kokjær, do.

86. Jens Peter Bruhn i Seggelund, Tyrstrup Sogn.
 87. Hans Hansen Kjær i Faustrup, do.
 88. Thomas Hjort i Vinderup, do.
 89. Sognefoged Anker i Skovhuse, Aller Sogn.
 90. Andreas Rasmus Petersen i Tagkjær, Tyrstrup Sogn.
 91. Niels Nygaard i Tapsuhr, Taps Sogn.
 92. Rasmus Hansen Rafnsø i Fjelstrup, Fjelstrup Sogn.
 93. Nis Lorenzen i Lillholt.
 94. Pastor Hagen i Steppinge, Steppinge Sogn.
 95. Simon Jørgensen i Tyrstrup, Tyrstrup Sogn.
 96. Mads Jørgensen i Halk, Halk Sogn.
 97. Agent Bruhn, Aarøsund.
 98. Peter Enevoldsen i Hajstrup.
 99. Frederik Schiøtt, ibd.
 100. Peter Michaelsen i Kastvraa.
 101. Skolelærer Jørgensen i Sommersted, Sommersted Sogn.
 102. Pastor Petersen i Bjert, Bjert Sogn.
 103. Rasmus Petersen i Skovrup, Taps Sogn.
 104. Michel Petersen i Tapsuhr, do.
 105. Johan Johansen i Fjelstrup, Fjelstrup Sogn.
 106. Jens Jensen i Bøgeskov.
 107. Anders Nielsen i Flauth.

SPAREKASSENS STIFTERE.

Herredsfoged Heide, Haderslev.

Peter Alexander Cæcilius Heide var født i Hørsholm den 1. Marts 1822 og Søn af Prokurator og Forstsagfører Alexander Severin Heide. I 1840 blev han privat dimitteret til Universitetet i København, og 1847 tog han juridisk Embedseksamen.

Efter at han først havde arbejdet paa et Sagførerkontor i København og dernæst i nogen Tid været konstitueret som Birkedommer i Friisenborg Birk i Nørrejylland, blev han 6. August 1850 af den overordentlige Regeringskommisær for Hertugdømmet Slesvig konstitueret som Herredsfoged i Frøs og Kalvslund Herreder under Ha-

derslev Amt, hvorefter han det paa følgende Aar fik fast Ansættelse. I 1853 tog han slesvigsk juridisk Eksamen ved Apellationsretten i Flensborg, og samme Aar udnævntes han til Herredsfoged i Tyrstrup Herred. I 1856 udnævntes han til Kancelliraad. Han var desuden Med-

Peter Alexander Cæcilius Heide.

og seks uforsørgede Børn, af hvilke den mest kendte blev Sønnen, Bankdirektør, Konferensraad Axel Heide, der har ladet rejse Absalonstatuen paa Højbroplads

lem af den nedsatte Kommission til Undersøgelse af de slesvigske Finansforhold. Fra 1864 til sin Død den 4. Januar 1866 var han Byfoged og Politimester i Odense samt Herredsskriver i Bjerge og Aasum Herred. Den afdøde efterlod sig Enke (Datter af Herredsfoged With i Bjerre Herred)

i København og Mindesmærket „Modersmaalet“ i Skibelund Krat. En af Døtrene var Oberstinde Salto, en anden er Enke efter Højesteretssagfører Otto Liebe.

Herredsfoged Heide har efter alt at dømme været en sjælden lodig Personlighed, og han har efter alle samstemmende Vidnesbyrd haft en lykkelig Haand under sit Arbejde mellem de slesvigske Krige. „Fyens Stiftstidende“ skriver i en Nekrolog, at som slesvigsk Embedsmand vandt han ikke alene sine overordnedes Anerkendelse, „men ogsaa Beboerne i sit Herred vidste han at knytte til sig, hvilket paa en smuk Maade gav sig til Kende ved hans Bortrejse efter hans Afskedigelse, da et stort Antal Beboere fra hans Herred ledsagede ham et langt Stykke paa Vej og paa en rørende Maade sagde ham og Familie det sidste Farvel“. I 1864 synes han en kort Tid at have fungeret som Borgmester i Haderslev, mens de fjendtlige Tropper var i Byen. „Han var i hine Trængsels-tider“, hedder det i den før nævnte Nekrolog „en kraftig Støtte for de Danske i Haderslev, og ved sin frejdige og bestemte Optræden vidste han at afvinde selv sine Fjender Agtelse. Som dansk Embedsmand maatte han imidlertid snart vige, og han drog saaledes bort fra det Sted, hvor han i en Række af Aar havde virket med Held. Ved Freden blev vel den største Del af Tyrstrup Herred henlagt til Kongeriget, men han kunde ikke modtage det ham gjorte Tilbud om at vende tilbage dertil. Hans Følelse kunde ikke udholde saa at sige daglig at have Tingenes Tilstand for Øje, og han forblev derfor her i Odense.“

Forfatteren og Skolemanden Edv. Lembcke har givet en tilsvarende Skildring af Herredsfoged Heide, „Han var“, siger han et Sted, „en virkelig Prydelse for den danske Embedsstand. Han var et klart og skarpt Hoved, resolut og snarraadig, og forstod at sætte sig i et ypperligt Forhold til sin Jurisdiktions Beboere, skønt en Del af dem (for Eksempel Christiansfeld) var tysktalende. I Omgang var han fornøjelig, fuld af Vid og Lune, og medens han syntes at være mest anlagt paa en forstandig og ædruelig Livsbetragtning og en ubarmhertig Forfølger af tomme Fraser og falsk Sentimentalitet, havde han en aaben Sans for al ægte Poesi. „Rungstedts Lyksaligheder“ var et af hans Yndlingsdigte. Af de tre Herredsfogder var han den eneste, der blev paa sin Post til det yderste.“

Ved Heides Baare talte to af de fra Nordslesvig fordrevne danske Præster, da begge ansat paa Fyn, nemlig Høyer Møller fra Nordborg (Forfatteren til „En gammel Feltpræst“) og Møller fra Vonsbæk. Og gennem begges Taler klang den stærke slesvigske Tone, der var et Særkende for denne Kreds af Mænd hele deres senere Liv.

„Den store Ulykke“, udtalte Høyer Møller, „som drog over vort Fædreland, og hvorunder vi begge led paa lignende Maade, drog os sammen. Vi have levet sammen i Fremtidsdrømme og Fremtidshaab om det Land, vi maatte gaa ud fra, og som det var vor bestandige, altid fornyede Glæde at tale om.“ Han tragtede efter, tilføjede senere Pastor C. D. Møller, „at det danske Navn der maatte blive elsket og dansk Styrelse der centydig med Retfærdighed, Dygtighed og Humanitet“. Og han vandt „deres uskrømtede Agtelse, deres hjertelige Kærlighed“. „Hvor var det ikke en Fornøjelse at se ham mellem sine Herredsbønder, alle bøgende sig med Ærefrygt for hans faste Vilje, alle lyttende med Fornøjelse til hans Tale, alle nærmende sig med Glæde hans Person. Derfor var det ham ogsaa saa smerteligt at forlade dem. Han levede ikke ret siden: Slesvig blev ogsaa for ham hans „Smertes Kilde og Længsels Havn“, og havde han ikke faaet den hædrende og oplivende Virksomhed i denne By, er det ikke let at forestille sig, hvor nedtrykt hans sidste Levkaar vilde være blevet.“

Til sidst nogle Ord ved Graven af Hospitalspræst L. Helveg, Odense: „Især var der een Følelse, der optog hans Sjæls Tanker, der aldrig forlod ham hverken i de lyse eller de mørke Dage. Det var Følelsen for det Land, fra hvilket han var fordrevet, ikke blot fordi han gennem en Række af Aar, der hørte til de lykkeligste i hans Liv, havde levet og virket i dette Land, men fordi han følte, at med Slesvigs Løsrivelse var Danmarks Hjerter sønderrevet.“

Det væsentligste af ovenstaaende er hentet fra et lille „Mindeord“ over Kancelliraad Alexander Heide, udkommet i Odense 1866. Hermed være Mindet levendegjort paany paa den Egn, hvor han fandt sig saa vel hjemme, og hvortil hans Tanker stadig vendte tilbage efter Adskillelsen.

Pastor Møller, Vonsbæk.

Pastor Christian Daniel Møller, Vonsbæk, var født i København den 20. September 1816.

Faderen var Apoteker Niels Møller paa Vesterbro, Moderen Marthe Cathrine var født Sorterup. C. D. Møller blev Student 1833, tog teologisk Embedseksammen i 1839 og virkede foreløbig som Lærer ved Blindeinstituttet fra 1841 og ved Borgerdydskolen paa Christianshavn fra 1846. I Begyndelsen

af 1848 fik han Ansættelse som Sognepræst i Frederikshavn, og den

11. Februar 1851 kom han som Præst til Vonsbæk. Hertil har sikkert medvirket, at han i 1849 var bleven gift med Henriette Dehnfeldt, der var født paa Augustenborg 1826 som Datter af Lor. Dehnfeldt, senest Skovfoged paa Als, og Hustru,

Christian Daniel Møller.

født Hüb. I Ægteskabet var der to Sønner og fem Døtre.

Den 30. Maj 1854 blev Pastor Møller valgt som Stænderdeputeret for Slesvigs første gejstlige Valgdistrikt og mødte det paafølgende Aar til Stænderforsamlingen i Flensborg. Mod Slutningen af Aaret 1859 blev han udnævnt til Ridder af

Danebrog. I Januar 1859 døde hans Hustru, og i Juli samme Aar nedlagde han sit Mandat som Stænderdeputeret. Antagelig staar det ogsaa i Forbindelse med Hustruens Død, at han i 1861 blev Præst i Hoptrup.

I alt Fald veed vi fra P. Skaus „Minder fra mit Liv og min Tid“, at Pastor Møller en Tid lang var meget nedbrudt som Følge af Dødsfaldet.

Det træffer sig saadan, at vi ogsaa har bevaret den Tale, der blev holdt ved Henriette Møllers Kiste. Det var Pastor F. E. Bojsen i Vilstrup, der

talte. og han har ladet Talen optrykke i sit kendte Fjortendagsskrift „Budstikken“. Da der herigennem gives et meget smukt Indtryk af Livet i Vonsbæk Præstegaard, skal der anføres et Par Citater.

„Hun var en Dannekvinde“, siger Pastor Bojsen, „thi hun elskede det Danske. Hun havde ikke, som det saa ofte gaar, fattet Kærlighed til det fremmede, saa hvad hun fandt herhjemme, blev sat til Side. Thi hun elskede det danske Modersmaal, de danske Sange og den danske Natur Hun var en yndig, velsignet Moder, ja velsignet af Gud med en talrig Flok søde Børn. Jeg har aldrig set et skønnere Syn, end naar jeg saa hende i deres Midte, hvor forunderligt hun kunde bøje dem med sin Kvindeligheds Magt . . . Hun var en dyrebar Kvinde, det veed vi, som kom her i denne Præstegaard og fandt en Modtagelse hos hende, som kun de elskelige Kvinder kan byde den, der uden Ord kan vinde Mennesker. Saa mildt, saa venligt saa hun til os, saa frydefuldt bød hun Goddag, saa hjerteligt sagde hun Farvel, at det var os alle en Hjerteglæde at komme i denne venlige Præstegaard.“

Fru Henriette Møller ligger begravet paa Vonsbæk Kirkegaard.

Iøvrigt er det kun lidt, vi veed om Pastor Møller selv. Men han har visselig været en varmhjertet dansk Mand med særlig gode Forudsætninger for at virke blandt den dansk-slesvigske Befolkning. Det aander ogsaa ud af den Tale, han holdt ved sin gamle Vens og Medarbejders, Kancelliraad Alexander Heides Jordefærd i Odense 1866, hvor han blandt andet siger:

„Ja, det var i Sandhed en skøn Tid, som forenede os danske Mænd hist ovre i Slesvig. Fædrelandets Sag laa alle levende paa Hjerter, og hvad der var dets Opgave til os, kunde ikke der være taaget, ikke der være tvivlsomt for nogen. Det var at sikre det dengang nys genvundne Land, der saa længe havde været halvt løsrevet fra os, for Moderlandet ved at vinde dets Folks Hjerter for det igen knyttede naturlige Broderbaand. Jeg tør sige, at dette Maal var alle bevidst, svævede alle for Øje, om der end naturligvis arbejdedes med meget forskelligt Held paa at naa det.“

C. D. Møller var Præst i Hoptrup til 1864, da han blev afsat af Tyskerne. I Sommeren 1865 fik han Præsteembede i Haarby paa Fyn. Derfra kom

han til Fakse i 1873, hvor han tog sin Afsked 1895. Til sidst boede han i København, hvor han døde den 3. August 1904. Pastor Møller giftede sig ikke igen. Han ligger begravet paa Fakse Kirkegaard sammen med en Søn, der var cand. theol. og Lærer ved Fredericia Latinskole, men blev sindssyg. Ogsaa den ene af Døtrene blev sindssyg og døde paa Oringe.

Hans Nissen, Hammelev.

Hans Nissen blev født i Hammelev i 1788, samme Aar som Stavnsbaandet løstes.

Hans Fader, Jørgen Nissen, var en stille og indesluttet Mand, og Sønnen arvede noget af hans Indesluttethed. Man skal tænke, før man taler, hævdede Faderen altid. Hans Nissen lagde sig det paa Sinde, og det blev et Særkende for ham hele hans Liv igennem, at hans Meninger var vel overvejede og vel gennemtænkte. Men naar han saa havde tilegnet sig en Anskuelse, holdt han ogsaa fast ved den. Han var en baade retlinet og stærk Personlighed, som ingen kunde røkke fra, hvad han ansaa for Sandhed og Ret.

I hans Ungdom styrtede Ulykkerne ind over Danmark. Tretten Aar gammel oplevede han sig først igen i 1822 med Mette Magdalene Bonde fra Hammelev, der blev ham en dygtig Medhjælper i de vanskelige Tider, man var inde i. Flere Gange var Hans Nissen saa stærkt paa Knæene, at han tænkte paa at opgive det hele. Men paa Amtsstuen i Haderslev bad man ham blive siddende paa Gaarden og holde den i Drift, og langsomt og ved sejgt Arbejde lykkedes det ham at komme paa fast Bund igen.

Første Gang Hans Nissen greb ind i den nationale Bevægelse, var ved

Hans Nissen.

Slaget paa Rheden, nitten Aar gammel Tabet af Flaaden, og da han var femogtyve Aar, kom Statsbankerotten. Samtidig, i 1814, giftede han sig med en Gaardmandsdatter, Elisabeth Cathrine Thorø fra Hammelev, og overtog Fædrenegaarden. Men allerede Aaret efter døde Hustruen i Barselseng, og han gif-

Stændervalget 1834. Det var dog ikke nogen Nationalfølelse i moderne Forstand, der laa bag. Hans Nissen var Bonde og en Bondes Søn, og nu skulde Bønderne give den styrende Embedsmandsklasse paa Pelsen. Det skyldtes først og fremmest ham, at Nis Lorenzen, Lillholt, blev valgt ind i Stænderforsamlingen. Anden Gang han traadte frem, var i den saakaldte Tavlesag.

Hans Nissen var fra de unge Aar af Sandemand i Gram Herred. Da der nu ved Reskriptet af 14. Maj 1840 var bleven indført Dansk ved Domstolene og i Administrationen i Nordslesvig, vedtog Sognefogder og Sandemænd i Gram Herred, at der skulde ophænges en Mindetavle for Kong Christian VIII i Tinghuset i Tørning, som skulde fortælle kommende Slægter, at Kongen gjorde den danske Tunge fri blandt den dansk-slesvigske Befolkning. Hans Nissen paatog sig at fremskaffe Tavlen, og under Kongens Navnetræk satte han de navnkundige Ord:

I Lov og Rettens Sale
han løste bunden Tale.
Nu skal alene klinge
vort Modersmaal paa Tinge.

Dette satte de slesvig-holstenske Embedsmænd sig imod. Herredsfogden lod Tavlen fjerne, og saa havde man Krigen gaaende. Men nu viste Hans Nissen sine Modstandere, hvad Mand han var, ubøjelig, uforfærdet og slesvigsk stædig til det yderste. Omsider tvang han det danske Synspunkt igennem under et hvast Ordskifte ude paa Amtshuset i Haderslev, og Tavlen blev ophængt. Der hang den saa, indtil Friskarerne i 1848 huggede den itu og brændte Stumperne.

Selv Kongen maatte Hans Nissen sige Besked, før den kom paa Plads. Kendt er Beretningen om Hans Nissens og Laurids Skaus Avdiens hos Kong Christian paa Før. Da Kongen udtalte sig noget tvivlende om deres Tilfordelighed, sagde (ifølge Laurids Skau) Hans Nissen i Folkesproget: „Det skulde ingen have dristet sig til at sige mig undtagen min Konge.“ Ifølge den stedlige Overlevering i Hammelev lød hans Ord: „De skuld pinedød ingen have vovet aa sej mæ undtejn mi Kong.“

Den 12. Juni 1843 dannedes ved et Møde hos Gæstgiver Schrøeter i

Haderslev, en Svoger til P. Hjort Lorenzen, Den slesvigske Forening, der skulde samle de dansksindede i Kampen mod Slesvig-Holstenismen. Hans Nissen blev valgt til Formand, og Laurids Skau erklærede senere, at „hvis han (Hans Nissen) ikke allerede paa den Tid havde haft et Navn i Bondestanden, der var saa gammelt, bekendt og anset“, vilde det have været meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at faa Foreningen dannet og holde den gaaende. Det kunde være smaat nok endda. Til at begynde med var der ialt 25 Bønder, der turde lægge Navn til. Senere blev der naturligvis mange flere. Som Formand for Den slesvigske Forening var Hans Nissen ogsaa med til at oprette Rødding Højskole, og det var nærmest ham, der købte den Ejendom, hvor Højskolen stadig har til Huse.

Efter Sprogskriptet af 1840 kom Sprogpatentet af 1844. Da Købmand P. Hjort Lorenzen havde talt Dansk i Stændersalen i Slesvig, var Slesvig-Holstenernes Indflydelse mægtig nok til at udvirke, at kun de Stænderdeputerede, der ikke kunde tale Tysk, maatte tale Dansk under Stænderforhandlingerne. Hans Nissen blev forbitret, da Patentet blev kendt, og han udstedte i Den slesvigske Forenings Navn en Henvendelse til den danske Nation, som baade havde Næb og Klør. Følgen var, at Den slesvigske Forening blev lukket, dens Protokol beslagnet og Hans Nissen stævnet i Forhør og truet med Slaveri- straf. Det var i den enevældige Konges Tid, og der skulde Mod til at trodse Regering og Myndigheder. Hans Nissen og Meningsfæller ejede Modet, og kort efter Nyaar 1845 blev Sagen mod Den slesvigske Forening hævet, hvorefter den kunde fortsætte sin Virksomhed.

Hans Nissen mente nu, at den værste Tørn var taget, og Aaret efter fratraadte han som Formand. Efter Trearskrigen holdt han sig mere i Baggrunden, men fulgte dog nøje Udviklingen og var til det sidste optaget af Danskhedens Ve og Vel i hans snævre Hjemstavn. Han døde den 18. Maj 1857 efter faa Dages Sygeleje.

I 1856 var han med til at oprette Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, og paa de originale Dokumenter vedrørende Sparekassens Oprettelse læses ogsaa Hans Nissens Navn, skrevet med en usædvanlig fast, klar og smuk Haandskrift.

Paa hans Gravsten staar: „Hans Liv var Daad, hans Tanke Retsind.“ I September 1930 rejstes der en Mindestøtte for ham paa Hammelev Kirkegaard, og et Portrætrelief paa Støtten vil bevare hans Træk for Eftertiden.

Nis Lorenzen, Lillholt.

Nis Lorenzen var Søn af Gaardmand Lorents Madsen paa Gaarden Lillholt i Halk Sogn, Haderslev Næs, og dennes anden Hustru, Karen Nisdatter fra Stenderup. Han blev født den 30. Marts 1794 paa sin Fædrengaard og fik efter den i Daaben Navnet Nis Lillholt. Først i Tredverne, da han var kommen ind i det offentlige Liv, tillagde han sig Navnet Lorenzen.

Ved Faderens Død var alle Børn af første Ægteskab forsørgede, og Gaarden tilfaldt Nis Lorenzen. Moderen bestyrede den dog for ham, indtil han selv overtog den i 1815, hvilket skete under meget vanskelige økonomiske Forhold. Det lykkedes ham dog at holde sig ved Gaarden, indtil der kom bedre Tider, en Overgang støttet af Agent H. Bruun i Assens. Meget ung blev han Sognefoged

Nis Lorenzen.

dres som en tung og noget flegmatisk Personlighed, men retskyndig og klog og af stor Karakter-Styrke. Naar Bønderne saa denne „høje, kæmpemæssige og korpulente Person“ optræde med Fasthed og Bestemthed overfor „de store“, lige meget om det var Amtmanden inde i Haderslev eller Modkandidaten, Kammerjunkeren paa Aastrupgaard, saa blev han det udtrykte Billede paa deres egen vaagnende Trang til Selvhævdelse.

Ogsaa Nis Lorenzen kom snart til at staa i nært Samarbejde med Professor

og Kirkeværge, men blev afskediget igen, vistnok fordi han var for selvstændig overfor Myndighederne. Men dette var netop medvirkende til, at han blev opstillet som Bøndernes Kandidat ved Stændervalget i 1834 og valgt som Stænder-Deputeret for første slesvigske Landvalg-Distrikt.

Nis Lorenzen skil-

Flor i Kiel, og da han i Juni 1836 motiverede sit Sprog-Andragende i den første Stænder-Forsamling, stod Professor Flor utvivlsomt bagved

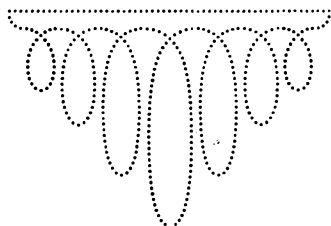
„Hvor i hele Verden“, udtalte Nis Lorenzen ved denne Lejlighed, „gives der et Folk, som vilde se sine offentlige Anliggender behandlede i et andet Sprog end sit eget? Hvad vilde for Eksempel de holstenske Indbyggere sige, hvis alle deres Embedsmænd paa een Gang begyndte at skrive og tale Dansk? De vilde vist i alle tyske Tidender klage over Uretfærdighed og Undertrykkelse, og dog vilde det ikke være andet, end hvad der i Aarhundreder eksisterer hos mig. Vel blev denne tunge Byrde paalagt Fædrene paa en Tid, da den regerende maaske ikke bekymrede sig om, hvad den almene Mand ønskede eller ikke. Men Byrden bærer de endnu og føler de endnu som et Onde, og derfor klager de nu lydeligen herover, da vor gode Konge ønsker at erfare, hvad der ligger Folket paa Hjerte. Den eneste Grund, som man, saa vidt mig bekendt, med noget Skin af Ret har anført imod min Proposition, er den derved opstaaende Ulejlighed for de Herrer Embedsmænd. Men denne Grund er af saa ringe Vægt, at jeg næsten finder det overflødigt at gendrive den. Embedsmanden er dog vel i Landet for Folkets Skyld, Folket ikke for Embedsmændenes Skyld. Hvo som ikke vil paatage sig den ringe Ulejlighed at lære at læse, tale og skrive Dansk, kan jo blive blandt Tyskere. Vi ønsker ikke at have ham. Han bliver dog en fremmed, har intet Hjerte for vore Anliggender, undtagen saa vidt han har sin Fortjeneste derved.“

Historikeren P. Lauridsen hævder, at det er Professor Flor, der har nedskrevet Motiveringens. Men er dette Tilfældet, saa har han truffet Tonen overordentlig godt. Saadan tænkte Nis Lorenzen og hans Vælgere i Haderslev Amt. Det har sikkert frydet Lorenzen i hans Inderste at kunne aflevere disse Behageligheder til Embedsmændene. Og gennem Sprog-Reskriptet af 1840 fik han jo ogsaa Has paa dem.

Da Købmand P. Hjort Lorenzen fra Haderslev i Begyndelsen af Fyrreerne for Alvor satte Sprogspørgsmaalet paa Dagsordenen, var Nis Lorenzen hans tro Medkæmper. Og i 1848 udstedte han sammen med Laurids Skau og Hans Andersen Krüger en Proklamation til den slesvigske Bondestand om „med redelig

Troskab“ at slutte sig til Danmark og det danske Folk og lade sig „beaande af Frihedens første Morgenrøde“. Kort efter foretog Nis Lorenzen en Rejse til København for at forsikre Kongen om de danske Nordslesvigeres Troskab mod Kronen.

Dermed ophørte Nis Lorenzens politiske Virksomhed. Efter Krigen blev det Laurids Skau, der indtog hans Plads i Stændersalen, medens Nis Lorenzen valgtes til Stændersuppleant. Men han var dog stadig en meget anset Mand paa sin Egn. I 1854 blev han Dannebrogsmænd. I 1856 var han med til at oprette Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, og i 1858 blev han valgt ind i det nyoprettede Haderslev Aamtsraad. I 1839 havde han ægtet Martha Kirstine Møller fra Haderslev, og han døde barnløs den 14. Marts 1860.

Laurids Skau.

Da talte den Bonde fra Sønderjyllands Høj,
Tusinder lytted og stirred.
Som funklende Stjernesked Tankerne fløj,
som Sværdelug Ordene klirred.

C. Ploug.

I Danmarkshistorien har Laurids Skau faaet Plads som den store Folkevækker og Folketaler fra Fyrreerne, Manden, hvis Navn mere end nogen andens er knyttet til de straalende Skamlingsbanke-Fester, der indvarslede en ny dansk Nationalfølelse.

Nutidens Mennesker kan ikke ret gøre sig nogen Forestilling om, hvad hans Fremtræden betød paa det Tidspunkt. Vi har forlængst set Bonde- og Arbejder-Repæsentanter stige til de højeste Poster og blive Kongens ansvarlige Raadgivere. Da Laurids Skau begyndte sin Gerning,

Laurids Skau.

levede man endnu i Enevældens Danmark. Det var noget dengang uset og uhørt, at en Bonde ud af Folkets Midte, ung af Aar og uden nogen særlig Uddannelse, i Ord og Skrift kunde tage det op med de mest fremtrædende Mænd i Datidens offentlige Liv, tiltage sig Frisprog over for Landets Konge og i visse

stærkt bevægede Situationer optræde som hele Nationens Talsmand. Ganske vist, det skyldtes i høj Grad de særlige Forhold. Et mægtigt Tidshverv bar ham frem. Men den anden Side af Sagen, at Laurids Skau var en sjælden rigt udstyret og ejendommeligt begavet Personlighed, maa ikke glemmes. Det er disse to Ting tilsammen, der trods alle Omskiftelser vil bevare hans Minde langt frem i Tiden.

De vigtigste Data i hans Liv er kendt.

Laurids Skau var ud af en gammel Gaardmandsslægt i Sommersted i Haderslev Amt. Hans Fader, Sognefoged Jens Lauridsen Skau, var en ordknap og retlinet Mand, der vistnok i mange Maader mindede om Hans Nissen, Hammelev. Som Barn blev Laurids Skau holdt meget strengt, saa meget mere, som man synes at have betragtet ham som et Slags sort Faar i Familien. „De har æ Sovnfoveds tombe Dreng gør,“ hed det altid, naar der var forøvet et eller andet ud over det tilladelige i Landsbyen. Heldigvis fik han en god Skolegang hos den originale Degn Kloster i Sommersted, der baade forstod den livlige og opvakte Dreng og ogsaa var i Stand til at lære ham noget.

Som Følge af Faderens haarde Haand søgte Laurids Skau tidligt hjemmefra. Han giftede sig i 19 Aars-Alderen med en Bondepige, Marie Elisabeth Büch, der var 32 Aar, og blev derved Gaardejer i sin Hjemby. Efterhaanden som Laurids Skau udviklede sig videre, viste Forbindelsen sig dog at være forfejlet, og der kom ikke noget lykkeligt Samliv ud af det.

Allerede sidst i Trediverne kom han i Berøring med Professor Chr. Flor i Kiel, der en Tidlang var den ledende i den nye nationale Bevægelse syd for Kongeaen, og som stadig virkede ud fra den Betragtning, at det maatte være Mænd af selve Befolkningen, der tolkede dens Tanker og Følelser. Men først i Begyndelsen af Fyrterne kom Skau, der var hæmmet af sine hjemlige Forhold, med i det nationale Arbejde, og der indlededes nu et Samarbejde mellem de to Mænd, som sikkert er uden Sidestykke. Det bestod kort og godt i, at Professor Flor, i alt Fald gennem flere Aar, leverede en Række opsigtvækkende nationale Taler, og at Laurids Skau holdt dem.

Den første store Tale af den Art, der straks slog igennem, var Skaus Skamlingsbanke-Tale af 1843, der løftede den dansk-tyske Sprogkamp op som et Løsen for hele Folket. Om hans Tale paa Skamling det følgende Aar, 1844, ved vi, at den gjorde et uudsletteligt Indtryk blandt andet paa Grundtvig og Forfatteren M. Goldschmidt. Historikeren P. Lauridsen, der ellers er meget kritisk over for Laurids Skau, han kalder ham „en lidet positiv Natur, en talentfuld Laaner“, maa dog sluttelig indrømme: „I disse Højtidsdage, da Nord-

slesvig stod Brud, var Skau den sønderjyske Forlover, kun ved hans Hjælp kom der Gensidighed, Ligelighed og Glans over Festen. Han gav Løftet, saa det klang gennem det hele Folk, han forvandlede Nordslesvig fra et lavtmælende til et højkrøstet Land, og hvem tør bebrejde ham og Flor, at de for at naa dette Maal forenede deres Kræfter og lige stærkt søgte hinanden.“

I 1845 købte Laurids Skau en større Gaard i Hovst i Vilstrup Sogn, 1846 blev han Formand for Den slesvigske Forening, og i 1848 red Kong Frederik VII efter Slaget ved Bov ind i Haderslev med Laurids Skau ved sin Side, omgivet af et stort Følge og fulgt af 400 beredne Bønder rundt omkring fra Amtet.

Tilbage staar endnu at nævne Laurids Skaus Virksomhed som Fører for det danske Mindretal i den slesvigske Stænderforsamling mellem Krigene.

I 1849, da han maatte flygte nordpaa, lod han sig efter Opfordring vælge ind paa Rigsdagen som Repræsentant for Skanderborg Amts tredje Distrikt, og i 1854 var han kongevalgt Medlem af Rigsraadet. Men det var som Medlem af den slesvigske Stænderforsamling fra 1852 — 1864, at han igen følte fast Grund under Fødderne.

Af yngre danske Historikere følger H. Hjelholt Lauridsen i sin Bedømmelse af Skau som en svag Karakter, der havde taget Skade af den Folkeyndest, der var bleven ham til Del. Men ogsaa han maa retfærdigvis give Laurids Skau, hvad hans er, og han kan ikke komme uden om, at Skau var en flittig og fremragende dygtig Ordfører for de Danske i Stænder-Salen. Til Gengæld sætter Professor Fabricius ham meget højt, ikke mindst som Politiker mellem de to Krige. Han er ikke blind for, at Laurids Skau var en urolig og higende Aand. Men han gør med Rette opmærksom paa det Fremsyn, Skau var i Besiddelse af, naar han søgte at skille de slesvig-holstenske Godsejere og den sydslesvigske Bondestand fra hinanden og vinde de brede Lag i Sydslesvig for Danmark. Hans Politik naede ikke at blive gennemført, fordi Tiden var for kort. Men Tanken var rigtig nok, det var den eneste rigtige. Og det var hans egen. Flor var bleven skudt til Side af de regerende efter Krigen, og nu var Skau ogsaa gammel nok til selv at fastlægge de nødvendige Retningslinjer.

I 1852 var Laurids Skau bleven udnævnt til Amtsforvalter i Haderslev. I 1855 købte han Mariegaard i Gammel Haderslev, og Aaret efter var han altsaa med til at oprette Sparekassen for Haderslev Byes Omegn. 1857 blev han dekoreret med Ridderkorset. Den sidste Tid, han levede, var hans Helbred nedbrudt. Han havde slidt for meget paa sig selv, og den 11. Maj 1864 døde han paa Mariegaard i en Alder af kun 47 Aar.

Paa Begravelsesdagen, den 18. Maj, var Haderslev besat af østerrigske Tropper. Da Ligvognen kørte frem, sagde den gamle Bondemand Jørgen Sørensen fra Bramdrup: „Nej, lad os bære ham, han har i 20 Aar baaret vor Sag.“ Og saaledes skete det.

Laurids Skau ligger begravet i Læ af Kirkemuren paa Gammel Haderslev Kirkegaard.

Kammerraad Juhl, Hjerndrup.

Christen Hansen Juhl var født 1806 i Hjerndrup ved Christiansfeld.

I sin Ungdom drev han, ligesom hans Fader i sin Tid havde gjort, en udstrakt Uld- og Strømpchandell i Hertugdømmerne og langt ned i Meklenborg og Hannover. Han nedsatte sig ligefrem tre Aar som Uldvaregrosserer i Hamborg. I 1832 overtog han sin Faders store og smukke Bondegaard. Først paa et forholdsvis sent Tidspunkt kom han med i den nationale Bevægelse, idet han i 1847 indmelte sig i Den slesvigske Forening. Hertil har maaske bidraget, at han havde sin Hustru fra en hjemmetysk Familie, han blev i 1843 gift med en Datter af H. N. Lorenzen, Refsøe, ligesom han ogsaa til den anden Side var besvøget med Hjemmetyskere.

Christen Hansen Juhl.

„For en Mand i Chr. Juhls Stilling og der var tysksindet. Men det skal siges til hendes Ære, at hun fandt sig deri med en Hengivenhed, som var sjælden, ligesom man, naar man gæstede deres Hjem, altid havde Følelsen af at være i et dansk Hus.“

Christen Juhl havde en Fætter i Hjerndrup, som ejede en mindre Gaard og som ogsaa hed Christen Juhl. For at holde de to ude fra hinanden kaldte man i lange Tider den første store Chr. Juhl og Fætteren lille Chr. Juhl. Da saa store Chr. Juhl mellem Krigene blev udnævnt til „virkelig Kammerraad“.

gik han altid under denne Titel, og hans vittige Fætter paastod da, at nu var han bleven „virkelig Chr. Juhl“.

Efterhaanden fik Kammerraad Juhl overdraget en hel Række Tillidshverv. Han var saaledes Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Højskamling, blev i 1853 valgt som Stænderdeputeret, var 1856 med til at oprette Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, udnævntes 1859 til Kammerraad, blev i 1864 efter Laurids Skaus Død Formand for Haderslev Amts Landboforening, som han ogsaa havde været med til at oprette, og var efter Krigen 1864 Medlem af Haderslev Amtsraad.

Nævnes skal endnu, at da Kong Frederik VII og Grevinde Danner i 1863 gæstede Nordslesvig, indbød en Del Bønder i Tyrstrup Herred Kongen og hans Gemalinde til en Festlighed paa Gæstgivergaarden i Christiansfeld. Indbydelsen blev modtaget, og Sammenkomsten fandt Sted den 3. Oktober. Ved denne Lejlighed holdt Kammerraad Juhl Talen for Kongen. Han begyndte med at takke Kongen, fordi han var kommen til Stede, og fortsatte derefter: „Hvad vi har at byde vor Konge, er ikke meget. Ikke ved smukke brammende Ord hilser vi Deres Majestæt. Vor Hilsen er kun et varmt dansk Hjerteslag. Vi beder Deres Majestæt, der ikke blot er en folkelig, men en folkelig dansk Konge, at lytte til dette og stole paa os. Thi de nordslesvigske Bønders danske Sindslag er ikke fra i Dag eller i Gaar.“ Sluttelig bad han Kongen være forvisset om, „at denne vor danske Følelse skal staa sin Prøve, naar det næste Gang gælder, det være snart eller sent, og Kongen atter kalder os til Kampen for vort Modersmaal og det uafhængige danske Rige“.

Festen blev meget vellykket, og hertil bidrog vel ikke mindst den djærve Storbondes djærve Tale, som Frederik VII saa vel forstod at sætte Pris paa.

Kammerraad Juhl døde i 1873. Hans Hustru og to Døtre var afgaaet ved Døden i Forvejen. Den ældste Datter var en af de slesvigske Kvinder, som hædredes med en Guldbroche af Kong Christian IX efter Krigen i 1864.

Sognefoged C. H. Østergaard, Vonsbæk.

Gaardejer Christen Hansen Østergaard var født den 12. August 1808 som Søn af Gaardejer Hans Nielsen Østergaard og Hustru Anne, født Lausdatter, i Vonsbæk. Han var født paa den Gaard, som nu ejes af en af Slægtens Efterkommere, Otto Østergaard.

C. H. Østergaard var Sognefoged og en agtet og anset Mand. Han var desuden velhavende, en dygtig Landmand og „god mod Folk og Fæ“. Pastor C. D. Møller har sikkert ind-
Paa hans Gravsten staar: „Med Trofasthed og Ærlighed Du virkede her i Kærlighed.“

Et godt og smukt Eftermæle.

Christen Hansen Østergaard.

gaende drøftet Planen om en Sparekasse ogsaa med ham, før den blev fremsat, og den støtte Sognefoged har paa sin Side, da han er med blandt Stifterne, givet den sin fulde Tilslutning.

Sognefoged Østergaard levede ugift med sin Søster som Husbestyrerinde. Han døde 1882 af et Slagtilfælde.

Købmand Bergstedt, Haderslev.

Købmand Andreas J. Bergstedt var født i Vonsbæk, hvor Faderen var Landmand. Han lærte Købmandsfaget og etablerede sig tidligt med en Købmandsforretning paa Naffet i Haderslev i den Ejendom, der nu ejes af Kgl. Vejer og Måaler Johs. Hansen (Gæstgivergaarden „Danmark“). Det har været en typisk Købmandsgaard efter Datidens Forhold, hvor Landboerne spændte fra, naar de kom til Byen, og der blev drevet en omfattende Landhandel

Andreas J. Bergstedt.

med Korn, Smør og Kolonialvarer.

Der var fem Brødre Bergstedt, af hvilke Andreas Bergstedt var den yngste. Af de fire andre var den ene Lærer paa Bogø og blev senere kaldet til Degn og Kirkesanger i Tyrstrup, hvor han ogsaa gik under Navnet Hansen. En anden var Landmand i

Købmand Bergstedt er den eneste næringsdrivende fra Haderslev By, der har været med ved Sparekassens Oprettelse. Paa mandlig Side er Slægten helt uddød.

TIL 1865.

De første Oplysninger om Sparekassens Virksomhed er meget sparsomme. Af nogle opbevarede Cirkulærer ses, at der paa en ekstraordinær Generalforsamling den 2. November 1857 er vedtaget en Række Forandringer i Sparekassens Statutter, hvorefter bl. andet Bestemmelsen i Paragraf 1, at der ikke maa indskydes mere end 500 Rigsdaler, bortfalder. Endvidere forhøjes Renten af indskudte Kapitaler fra den 1. Januar 1858 til 3½ Procent, og Forrent-

*Facsimile af den første Sparekassebog, som er udstedt af
Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.*

Maren From

Fjelstrup

1856.
Ink.
1.

Lustpunkt

Capital.		Rente.	
Ⓕ	Ⓕ	Ⓕ	Ⓕ
16.			

Laurin. Th.

J. H. E. S.

1866

Mærk. Hall. Kølup. Namb.

5 88

Spærk. L. S. Rind

100 4

B. S. P.

Sabroe.

1867

Mærk. L. S. Rind

100 5

Kølup. Namb.

3. 66.

J. D. S.

Sabroe.

1867

Nov 4 Udskudt

200 5

J. S. P.

Capital.		Rente.	
Ⓕ	Ⓕ	Ⓕ	Ⓕ

M. S. P.

ningen af indskudte Kapitaler begynder straks fra den 1. i den følgende Maaned, naar de indsættes paa de ordinære Kontordage. Da det lovbefalede Antal Kavtionister ikke var til Stede, maatte der udsendes Meddelelse til de udeblevne med Anmodning om at tilkendegive deres eventuelle Tilslutning. Det maa formodes, at denne uden Vanskelighed er bleven opnaaet.

Sparekassens Forhandlings-Protokol begynder med et Bestyrelsesmøde den 17. Maj 1858 og fortsætter med ganske korte Protokollater fra de følgende Aars Bestyrelsesmøder og Generalforsamlinger.

Paa Generalforsamlingen i 1859 vælges to nye Bestyrelsesmedlemmer i Stedet for N. Lorenzen, Lilholt, der døde det paafølgende Aar, og Købmand Andr. Bergstedt, Haderslev. De nye Medlemmer er Gaardejer J. P. Friis, Ejsbøl, og Andr. Juhl i Kjelstrup. Paa Generalforsamlingen den 15. August 1864 vælges igen et nyt Bestyrelsesmedlem, denne Gang i Stedet for afdøde Amtsforvalter Laur. Skau. Det nye Medlem er Møllejejer Windfeld, Østergaards Mølle.

I et Bestyrelsesmøde Juni 1865 vedtages, „da Omsætningen i Sparekassen navnlig det sidste Aar er betydeligt forøget, saaledes at Kontoret har maattet være aabent hver Mandag“, at foreslaa Generalforsamlingen en Godtgørelse til Formanden paa 200 Rigsdaler aarlig og til hvert af de øvrige Bestyrelsesmedlemmer paa 50 Rigsdaler aarlig. Paa den paafølgende Generalforsamling den 7. August 1865 er der igen Valg af nye Bestyrelsesmedlemmer. Det er Kancelliraad, Herredsfoged Heide og Pastor Møller, Vonsbæk, der nu har maattet forlade Landsdelen. I deres Sted vælges Gaardejer Jensen, Soed, og H. Dahl, Taarning.

En Periode i Sparekassens — og Landsdelens — Historie var afsluttet. En ny tog sin Begyndelse.

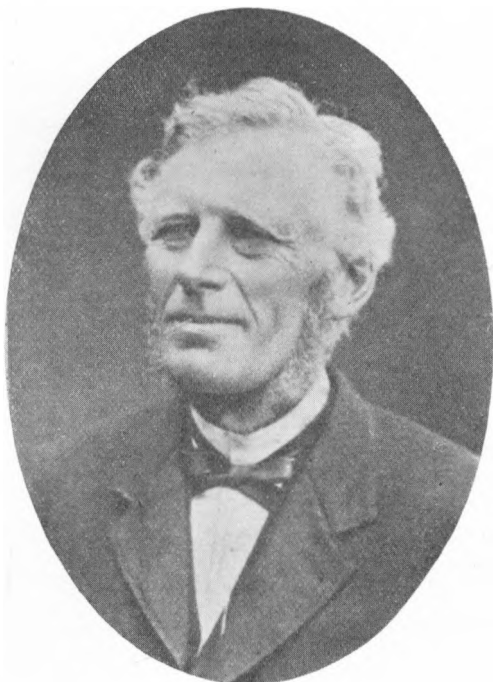
1865-1880.

J. P. Friis, Ejsbøl.

Den Mand, der kom til at staa i Spidsen for Sparekassen for Haderslev Byes Omegn de første femten Aar under tysk Herredømme, var J. P. Friis, Ejsbøl.

Jens Peter Friis blev født i Ejsbøl ved Haderslev den 13. August 1827. Forældrene døde, før han blev voksen, og han kom da i Huset hos en Slægtning i Haderslev, hvor han i en Privatskole fik en bedre Undervisning, end der gaves i de fleste Landsbyskoler paa den Tid. Da han var myndig, overtog han i 1848 sin Fødegaard, og allerede i Tiden mellem Krigene regnedes han for en af de mest fremtrædende Danske paa sin Hjemegn.

Dette gav sig blandt andet Udslag i, at da Haderslev Amts Landboforening blev oprettet i 1861, valgtes han ind i den første Bestyrelse, hvor han overtog Sekretærposten, et Hverv, han sad inde med, indtil

J. P. Friis

de ganske naturligt styrkede den danske Befolknings Sammenhold, lykkedes det ham dog, saa længe han levede, at føre den velbeholden gennem de vanskelige

han i 1868 blev Foreningens Formand. J. P. Friis var Formand til sin Død i 1889 og ledede i dette Tidsrum Foreningen med fast og sikker Haand. Skønt Landboforeningen jævnligt var efterstræbt af de præjiske Myndigheder, fordi den ved Siden af det landøkonomiske Arbejde

Farvande. I 1877 overrakte der ham da ogsaa en Hædersgave som Anerkendelse for hans Virksomhed i Foreningens Tjeneste.

Den anden betydningsfulde lokale Tillidspost, han beklædte gennem mange Aar, var som nævnt Formandspladsen i Bestyrelsen for Sparekassen for Haderslev Byes Omegn. Allerede paa Generalforsamlingen i Marts 1859 blev han valgt ind i Bestyrelsen, og i 1865 valgtes han til Formand efter Kancelliraad Heide, der var fraflyttet Landsdelen. Der er ingen Tvivl om, at J. P. Friis har været Sparekassen en god Mand. Han havde megen Indsigt i økonomiske Forhold, og som mangeaarigt Medlem af Haderslev Kredsdag og dennes Finansudvalg havde han stadig Føling med den finansielle Udvikling rundt omkring i Amtet. J. P. Friis var Formand til 1880, da N. P. Boysen, Tørning Mølle, valgtes til hans Efterfølger. Hans Helbred var efterhaanden bleven meget skrøbeligt, og dette har formodentlig været Aarsagen til, at han er fratraadt.

I de første Aar efter Krigen 1864 kom J. P. Friis ogsaa stærkt i Forgrunden i det direkte nationale Arbejde. Han var saaledes i 1866 med i de 47 Nordslesvigeres Deputation til Berlin, der skulde søge Foretræde hos Kong Vilhelm I. og hos Bismarck for at takke for Tilsagnet i Pragfredens Paragraf 5 samt bede om en snarlig Iværksættelse af den lovede Folkeafstemning. Adressen blev affattet i Berlin af de to senere Landdagsmænd, Godsejer N. Ahlmann til Vertemine og Gaardejer H. Lassen, Lysabild, Gaardejer P. Skau, Bukshave, og J. P. Friis, Ejsbøl. Henvendelsen, der er et smukt og værdigt Dokument, og som fremsættes paa den dansk-slesvigske Befolknings Vegne „lige fra Kongeaen til sønden for Flensborg“ blev ikke modtaget og maatte sluttelig afleveres til det prøjsiske Deputeretkammer.

I 1868 blev J. P. Friis valgt til Suppleant til Provinslanddagen og stod som saadan ligeledes til 1880. Da der den 29. Januar 1869 blev afholdt en stor Fest i Gram for Hans Andersen Krüger, hvor man overrakte ham en Hædersgave med Tak „fra erkendtlige Vælgere i Nordslesvig“, holdt J. P. Friis, Ejsbøl, Talen for Krüger. Det var til denne Lejlighed, Edv. Lembcke havde skrevet den kendte Sang, hvori det hedder:

Er Egen end falden, der knejste prud,
se Stubben staar,

og frodig den skyder friske Skud,
mens Tiden gaar.
Bøjes end Folket i Trængsel og Smerte,
Troen og Haabet dog gror i dets Hjerte,
og Haabet det peger mod Danmark.

J. P. Friis var endvidere Æresmedlem af Kolding Herreds Landbofor-
ening. Han døde den 29. Januar 1889. Haderslev Amts Bønder fulgte
ham i stort Tal til Graven.

ROLIGE AAR.

Det første Sparekasseregnskab, omfattende Tiden fra 1. December 1856 til 31. December 1857, viser, at det nye Pengeinstitut har haft en efter Tiden og Forholdene god Start.

Det samlede Indskud beløber sig til 23,916 Rigsdaler 69 Skilling, og den i Sparekassen indestaaende Kapital er fordelt paa ialt 186 Konti. Deraf tilhører de 12 Konti Gaardmænd, 12 Haandværkere og Handlende, 24 Husmænd, 23 mandligt Tyende, 38 kvindeligt Tyende og 40 Børn. Dermed er imidlertid vor Viden om Sparekassens Udvikling udtømt for lange Tider. Det næste Regnskab, som forefindes, hidrører fra Regnskabsaaet 1892—93. Saa i den Periode, der her skal skildres, Aarene fra 1865 til 1880, er vi ganske uden talmæssige Angivelser.

Vi maa da henholde os til, hvad Forhandlings-Protokollen kan antyde i Ny og Næ. Og efter alt at dømme har det omhandlede Tidsrum i det store og hele bragt en Række gode og rolige Aar for Sparekassen med sund og tilfredsstillende Fremgang. Midt i Halvfjerdserne begynder der dog, hvad vi senere skal komme tilbage til, at gøre sig en følelig Pengeknaphed gældende.

Det er allerede nævnt i et foregaaende Afsnit, at i 1865 er Omsætningen steget saa meget, at Sparekassen har maattet holde aabent hver Mandag. Paa Generalforsamlingen i 1870 foreligger der „fra flere Kavtioniister i Omegnen af Christiansfeld“ et Forslag om at afholde en Kontordag i Christiansfeld mindst een Gang maanedlig. „Efter at Forslaget var sat under Diskussion, vedtoges det at imødekomme det udtalte Ønske saaledes, at Bestyrelsen besluttede som et Forsøg indtil videre at give Møde i Christiansfeld den anden Løverdag i hver Maaned fra Klokken 11—12 om Formiddagen for at modtage Indskud.“ Forsøget maa være falden heldigt ud, thi i Marts næste Aar bevilges der Bogholderen et Løntillæg paa Grund af den fastlagte Kontordag i Christiansfeld.

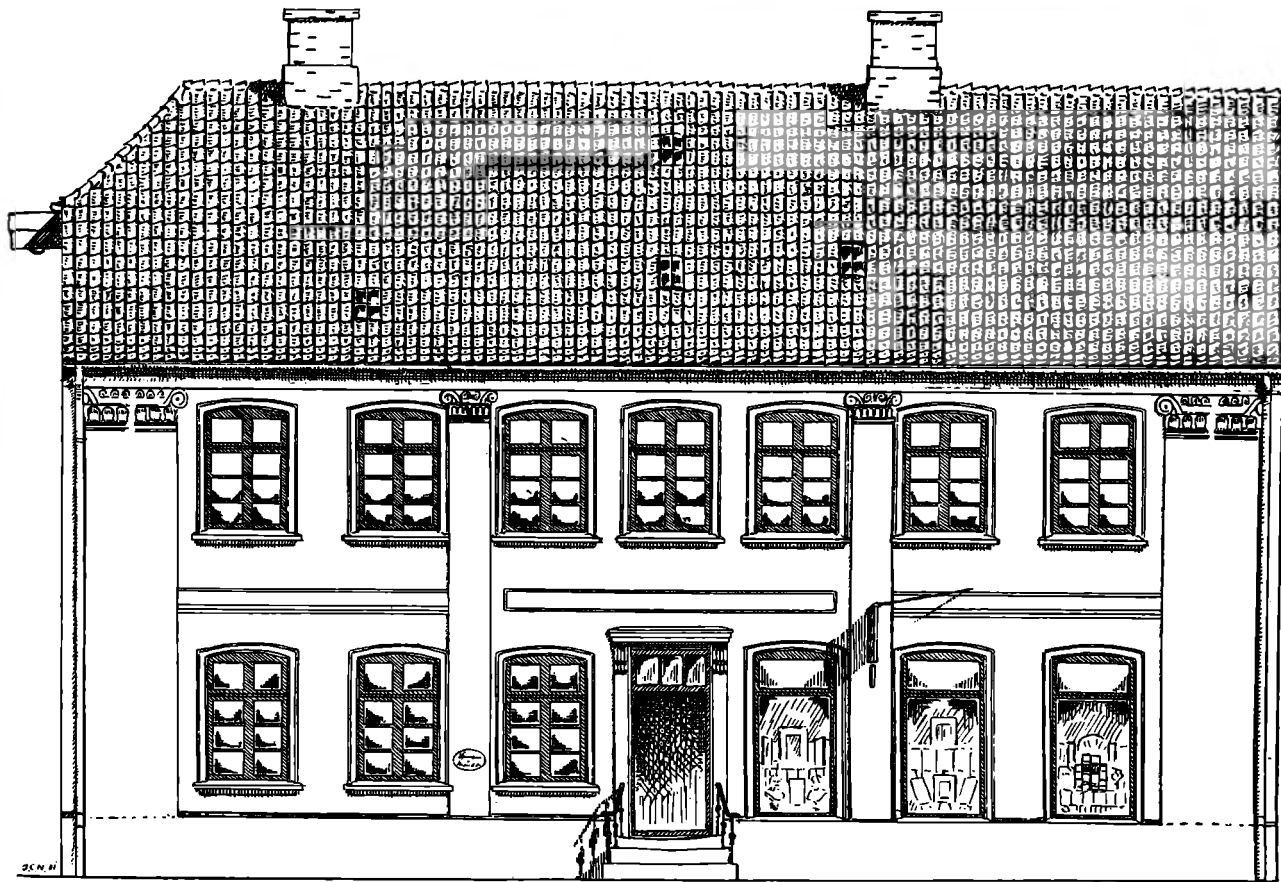
I November samme Aar er der endog indgaaet et Forslag fra Øster i Christiansfeld om at oprette en Filial sammesteds. Bestyrelsen giver Forslaget sin Tilslutning og overlader til Formanden at forhandle med Forslagstilleren og senere at sammenkalde til et nyt Møde om Sagen. Filialen bliver dog ikke til noget, da de stillede Fordringer synes Bestyrelsen at være for vidtgaaende. Derimod vedtages det herefter at afholde maanedlig to Kontordage i Christiansfeld. Men et Aarstid senere, i Februar 1873, læses pludselig i Protokollen: „Endelig vedtoges det at ophøre med Møderne i Christiansfeld.“ Der var da bleven oprettet en Sparekasse for Christiansfeld og Omegn.

Til Gengæld sysselsætter man sig i samme Bestyrelsesmøde med Forslag om enten at købe en Byggeplads og derpaa opføre en særlig Bygning for Sparekassen eller ogsaa at købe „det nu af Sparekassen beboede Hus med Tilliggende“. Da Bestyrelsen næste Gang samles, er Købet allerede i Orden. Den 24. Marts 1873 meddeler Formanden, „at han i Henhold til den tidligere modtagne Bemyndigelse havde købt H. A. Cohens Hus i Nørregade (nu Gæstgiver Mortensen, Nørregade 34) for 9500 Rigsdaler, og anerkendte Bestyrelsen Købet og overtog Fjendommen“.

I et Bestyrelsesmøde den 30. Marts 1874 forhandles der om en Ændring af Lovenes Paragraf 13 (oprindelig Paragraf 14), om Sikkerhed for udlaant Kapital. Den væsentligste Forandring vedrører Udlaan mod Kavtion. I Lovenes første Aflattelse hed det, at der ikke maa udlaanes større Beløb mod Kavtion end 400 Rigsdaler. Nu foreslaas følgende: „Med Hensyn til Udlaan imod Kavtion maa der stilles mindst een Kavtionist for hvert 1000 Rigsdaler. Undtagelse herfra kan kun bevilges af den samlede Bestyrelse.“ Forslaget vedtoges paa næste Aars Generalforsamling.

Omtrent samtidig henvender Sparekassens Bestyrelse sig til Advokat Bekker i Aabenraa (Degnesøn fra Gammel Haderslev, dansksindet og gennem mange Aar den danske Befolknings juridiske Raadgiver) angaaende den nyindførte Hypotheklovgivning. Svarskrivelsen, der er opbevaret, har følgende Ordlyd:

„Ifølge Opfordring af Hr. Proprietair J. P. Friis i Eisbøl, undlader jeg ikke herved at meddele følgende angaaende den nu her gjældende Hypotheklovgivning:

Sparekassens gamle Ejendom i Nørregade, hvor i sin Tid Carl Nielsens Boghandel havde til Huse.

Der er ved Frdn. af 5. Mai 1872 og 27. Mai 1873 anordnet en fuldstændig Omordning af Pantevæsenet, som foruden at gaa ud paa at lette Oversigten over, hvilke Hypoteker der hefter paa de enkelte Grundstykker, da dette paa Grund af den hidtil bestaaende Blanding af Real- og Personalfolier er besværligt, tillige indeholder endel enkelte Bestemmelser om Pantsættelsesmaaden samt om hvad der pantsættes.

Af Vigtighed er her imidlertid kun at bemærke, at der intet Hypothek kan optages paa rørligt Gods, samt at den generelle Pantsættelse af „hele Formuen“, er utilladelig. Det er hovedsageligen disse to sidste Bestemmelser, der for Øjeblikket er af mere praktisk Betydning, da forøvrigt den til den fuldstændige Udførelse af bemeldte Forordninger nødvendige totale Omdannelse af Pantebøgerne endnu ikke er gennemført nogetsteds. Imidlertid vilde ogsaa disse Bestemmelser ingen Fare medføre for Anbringelsen af en Capital i en herværende Landeiendom paa god Prioritet, da ifølge Frdn. 27. Mai 1873 § 38 jvfr. Frdn. 5. Mai 1872 § 30, Besætning, Inventar og Avlsredskaber henhøre til det Løsøre, som ved Landeiendomme ere medindbefattede i Pantet for en deri anbragt Capital.

Resultatet vilde altsaa i det mig forelagte Tilfælde være det, at en Capital, som anbragtes med Pant og god Prioritet i Hr. Friis's Eiendom, vilde have Sikkerhed ikke blot i den faste Eiendom med Jorder og Bygninger, men ogsaa i Besætning, Beslag og Inventarium, og den eneste Forskjel fra forhen vilde bestaa deri, at Hr. Friis vel ikke vilde kunne anvende den tidligere benyttede Formular, at han pantsætter hele sin Formue og Alt, hvad han eiede, men da han efter eget Angivende og mig vitterligt ikke eier Andet end netop sin faste Eiendom med Besætning, Beslag og Inventarium, saa vilde Resultatet dog blive det samme.

Aabenraa, den 1. Mai 1874.

Carl Bekker,
Advokat og Notar.“

Af Interesse er endvidere, at der i 1874 og 1875 føres Forhandlinger mellem det prøjsiske Landraadskontor (Amtmanden) og Sparekassen om Anbringelse af et Beløb i Sparekassen paa 100 000 Thaler. Det ses, at For-

handlingerne har ført til et tilfredsstillende Resultat. Myndighederne nærede altsaa ikke paa dette Tidspunkt endnu Modvilje overfor de danske Pengeinstitutter. Det kom først langt senere, da man ligefrem lagde an paa at drage saa megen Kapital ind under officiel tysk Indflydelse som muligt og at frugtbar gøre den danske Befolknings Penge til Tyskhedens Fremme i Nordslesvig.

LIDT SKOLEHISTORIE.

I Sparekassens første Love fandtes en Bestemmelse om, at naar Reservefonden havde naaet en vis Størrelse, skulde Bestyrelsen være bemyndiget til at anvende indtil en Tredjedel af Aarets Overskud i „veldædige eller gavnlige Øjemed, især saadanne, som kunde være til Nytte for Haderslev Amt og navnlig sammes mindre formuende Beboere“.

I 1865 kommer denne Bestemmelse første Gang til Anvendelse paa den Maade, at der af det foregaaende Aars Overskud bevilges et Beløb paa 200 Rigsdaler til Uddeling blandt Tyende for lang og tro Tjeneste. Beløbet skal deles i ti Portioner à 20 Rigsdaler, fem for Karle og fem for Piger. I 1869 bevilges ligeledes et Beløb paa 200 Rigsdaler, denne Gang til Præmier til det planlagte Fællesdyrskue for de danske Landboforeninger i Nordslesvig. Men desuden kommer man ret hurtigt ind paa at bevilge til videregaaende Formaal, hvor dette kan forenes med den paagældende Lovparagraf.

* * *

Saaledes læses fra et Bestyrelsesmøde under 20. Juni 1870: „Det vedtoges at bevilge Skoleforstander West i Bæk en Understøttelse af 200 Rigsdaler for et Aar.“

Det kan her være paa sin Plads at minde om, at der allerede i Tiden mellem de slesvigske Krige blev gjort Forsøg paa at oprette en dansk Højskole paa Haderslevegn, at en saadan virkelig blev paabegyndt efter 1864, men kun fik en kort Levetid, idet den ret hurtigt maatte opgives under Pres fra de prøjsiske Myndigheder.

Andr. Juhl, Kjelstrup.

H. Dahl, Taarning.

Tanken om en saadan Skole synes at være bleven fremsat af Pastor Rasmussen i Halk, der i 1862 var indbudt til at holde Foredrag i Haderslev Amts Landboforening om Muligheden af at oprette „en højere Undervisningsanstalt i Amtets østlige Del“. I sit Foredrag fremhævede Taleren, hvor nødvendigt det var at give de unge Bøndersønner en højere og fyldigere Undervisning end den, der kunde faas i Landsbyskolen, samtidig med at han paaviste, hvor lidt „Hensigten opnaaedes ved at sende de unge et halvt eller et helt Aar til en eller anden Skolelærer i det sydlige Slesvig“. Man kunde, fortsatte Pastor

Rasmussen, spørge, hvorfor Bønderne ikke sendte deres Sønner til Rødding Højskole. Det skulde han dog ikke komme nærmere ind paa i denne Forbindelse. Blot vilde han fastslaa, at det ikke var som i Tiden før Trearskrigen. Det var nu en ren Undtagelse, naar nogen fra Haderslev Østeramt sendte sin Søn til Rødding Højskole.

Efter Foredraget blev der nedsat et Udvalg til at tage Spørgsmaalet under nærmere Overvejelse. Sagen blev imidlertid efter nogen Tids Forløb stillet i Bero, dels fordi man savnede Penge, dels fordi der med det første skulde aabnes en lignende Skole i Oversø Sogn ved Flensborg (Aagaard Landboskole, oprettet i 1863), og endelig fordi man vilde afvente, „hvorvidt Lærerbesætningen paa Rødding Højskole vilde fornaa at give Undervisningen et saadant Opsving og en saadan Retning, at billige Krav kunde tilfredsstilles“. Det var Sofus Høgsbros Forstandervirksomhed, man var saa utilfreds med. Høgsbro var Forstander for Rød-

J. Jensen, Soed.

Chr. Wildfang, Bæk.

vember 1920 efter Genforeningen.

Først i 1868 dukkede Tanken om en Højskole i Haderslev Østeramt op paa ny, og nu blev det virkelig til noget. Det var igen Haderslev Amts Landboforening, der stod bagved, og i Efteraaret 1869 aabnedes Skolen med A. P. West som Forstander. West var født Flensborger, uddannet som Lærer og blev senere bl. andet H. A. Krügers Privatsekretær og Medarbejder i Berlin. Som Højskolemand lagde han Hovedvægten paa den faglige og borgerlige Dygtiggørelse. Undervisningen skal, udtalte han ved Indvielsesmødet, først og fremmest dygtiggøre de unge til deres særlige Stilling som Landmænd. Og dernæst skal de forberedes til Arbejdet i det Samfund, hvis Borgere de skal være. „Derfor skal Eders Modersmaal i Skrift, Tale og Sang, Eders Fædres Historie dyrkes med Liv og Lyst.“

Men det varede ikke længe, før den paa-begyndte Gerning blev afbrudt. Det paafølgende Aar, kort efter Vinterhalvaarets Afslutning, ud-

ding Højskole fra Begyndelsen af Halvtredserne til 1862. Men dels var han mere folkeligt og mindre fagmæssigt indstillet, end Bønderne syntes om, og dels var han i 1858 bleven Folketingsmand. Som saadan sluttede han sig til Modstanderne af det nationalliberale Parti, og dette førte igen til, at han og Skolen blev udsat for skarpe Angreb af Redaktør Godske Nielsen i „Dannevirke“. Virkningerne spores tydeligt i Haderslev Amts Landboforenings Holdning. I 1862 tiltraadte saa Ludvig Schrøder som Forstander, og senere blev Skolen som bekendt flyttet til Askov, indtil Rødding Højskole blev genaabnet i No-

K. Windfeld, Østergaards Mølle.

bød den fransk-tyske Krig. Sammen med flere andre fremtrædende danske Slesvigere blev West arresteret, og selv om han slap fri allerede efter Slaget ved Wørth, saa lykkedes det ikke at faa Højskolearbejdet genoptaget. Skolen kom under skarp Kontrol, og da man ikke kunde faa den hævet, blev Skolen opgivet.

Det er altsaa tvivlsomt, om Bevillingen fra Sparekassen i det hele taget er traadt i Kraft under disse Forhold. Fra det første og eneste Hold „taknemlige Elever“ modtog West en lille Mindegave, en totaarnet Bakke, som nu i forsølvet Tilstand opbevares af Sønnen, Rektor West ved Statsskolen i Sønderborg.

* * *

Der var en anden dansk Skole, som Sparekassen støttede indirekte gennem en Aarrække, nemlig den danske Realskole i Haderslev.

„Haderslev By og Omegns Realskole“, som den officielt hed, blev oprettet i 1866 af daværende Præst ved Hospitalskirken i Haderslev, Jensenius Johansen, der var født i Nakskov og kommen til Haderslev i 1860. Det var nok i Hovedsagen Hjemmetyskeren Provst Prahl i Gammel Haderslev, der talte Skolens Sag paa højere Steder, og saa længe han levede, havde den nogenlunde gode Kaar at arbejde under. Prahl døde 1869, og Aaret efter blev Johansen afsat som Præst, fordi han ikke kunde faa sig til at bede den foreskrevne Kirkebøn under Krigen i 1870. Skolen var en Overgang i Fare, men blev aabnet paany med cand. Sørensen som Forstander, der holdt den gaaende til 1881, da han forlod Landsdelen for at overtage et Præsteembede nord for Kongeaen.

Kort i Forvejen var den 27-aarige Jens Jessen bleven Lærer ved Skolen, og det var en Aftale mellem Sørensen og ham, at han skulde overtage Forstanderpladsen, naar Sørensen var rejst. Men nu vilde Myndighederne ikke længere, i Maj Maaned blev Skolen lukket, og de 75 Børn maatte melde sig til tysk Skolegang. Jessen kæmpede en haard Kamp for at faa Realskolen i Gang igen, men det var og blev forgæves. Det er fra denne Tid, der foreligger et Brev blandt Sparekassens Akter, som vi her gengiver.

Til

den højtærede Bestyrelse for
Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

I Betragtning af den Velvilje, som der fra Sparekassens Side hidtil er vist Haderslev By og Omegns Realskole, og i Betragtning af, at der for Tiden i Skolekassen er et Underskud af omtrent 1100 M. og der saaledes savnes Pengemidler til at fortsætte Bestræbelserne for at opnaa Tilladelse til Gjenaabningen af Realskolen, tillader jeg mig hos den højtærede Bestyrelse at andrage om, at der af Sparekassens Overskud ydes en passende Understøttelse til at fremme disse Bestræbelser.

Der var ved Begyndelsen af forrige Aar i Skolens Regnskab et Underskud af 585,17 M. Da Skolen lukkedes den 13. Maj, bleve Indtægterne straks ringere, idet Skolepengene fra den Tid af enten faldt bort eller dog kun delvis kunde indkræves. Samtidig forøgedes Udgifterne ved, at der maatte gjøres Skridt til at faa Skolen gjenoprettet. Naar Underskuddet i Skolens Kasse under saadanne Omstændigheder dog kun er vokset til 1100 M., saa skyldes det til Dels den Omstændighed, at Realskolens Lærere i det sidste Halvaar kun have faaet 80 pCt. af deres Gage, for saa vidt de overhovedet have modtaget den.

Naar dette forholdsvis betydelige Underskud skal dækkes, og der tilmed skal gjøres nye Bestræbelser for at faa Skolen gjenoprettet, saa udkræves der ikke ubetydelige Pengemidler.

Det vilde overalt gjøre et heldigt Indtryk, om der her paa Egnen fra et lokalt Pengeinstitut kunde skaffes et passende Bidrag i dette Øjemed, og jeg er derfor i Sagens Interesse saa fri at foreslaa den højtærede Bestyrelse at yde en overordentlig Understøttelse paa 500 M. Jeg skal derhos henstille til den ærede Bestyrelse, om den maatte finde Anledning til desuden at lade Skolekassen tilflyde den hidtil ydede Understøttelse af 30 M. maanedlig, for hvilken der, naar Skolen aabnes, vil blive givet et tilsvarende Antal Fripladser.

Haderslev, den 14. Januar 1882.

Ærbødigst

J. Jessen.

Andragendet behandlede i et Bestyrelsesmøde to Dage senere. Man mente dog ikke at kunne imødekomme Henvendelsen. Antagelig har Bestyrelsen været ængstelig for, at Bevillingen skulde give Anledning til Konflikt med Myndighederne. Derimod erklærede man sig rede til at fortsætte med Fripladser, hvis Skolen blev genaabnet.

Skønt dette henhører under et senere Afsnit af Sparekassens Historie, er det taget med her for Sammenhængens Skyld. Faa Maaneder senere var Jessen Redaktør af „Flensborg Avis“, og vi veed nu, at det var en Lykke for den danske Sag, at han ikke blev hængende ved et lokalt begrænset Skolearbejde i Haderslev. Han havde Vingefang til noget større, og vore nationale Modstandere hjalp ham mod deres Vilje til at finde en Plads, hvor hans rige Evner kunde komme til fuld Udfoldelse.

PENGE OG MANGEL PAA PENGE.

Tiden fra midt i Treserne til midt i Halvfjerdserne genspejler de skiftende Forhold i Nordslesvig ogsaa paa Møntvæsnets Omraade.

Fra den danske Tid var endnu Rigsdaler, Mark og Skilling et gængs Betalingsmiddel. Senere kom hertil tysk Mønt, Thaler og Groschen. Først den 1. Januar 1875 blev den nye tyske Rigsmønt indført som lovbefalet Mønt og de cirkulerende danske Møntsorter forbudt fra 1. Marts samme Aar.

I 1869 havde Sparekassens Kavtionister vedtaget et Forslag om at forrente Kapitaler paa halvt Aars Opsigelse med 4 Procent. Det er dog først hen i Halvfjerdserne, at Rentespørgsmaalet rigtig kommer paa Dagsordenen. I 1876 vedtages det at betale Rente fra Indskudsdagen, og omtrent samtidig gaar man over til „i Reglen“ at holde aabent hver Søndag samt at ansætte en Kasserer, mens Funktionærstaben hidtil kun havde bestaaet af en Bogholder. Det ses af Sparekassens Forhandlingsprotokol, at der paa dette Tidspunkt begynder at gøre sig en følelig Pengemangel gældende. Men man tør formode, at ogsaa en anden Aarsag har været medvirkende. I Oktober 1875 var Haderslev Bank bleven oprettet, og det er tænkeligt, at dette har tilskyndet til den før nævnte Nyordning.

I Januar 1878 beslutter man „paa Grund af de meget knappe Pengeforhold, og da den største Del af Sparekasserne i Haderslev Amt have forhøjet Renten af Indskud til 4 1/2 Procent“, at følge de andres Eksempel. Og alt imens er man ude om at skaffe flere Penge til Landsdelen, baade fra Hamborg og fra København. I 1879 er det galt med Rentebetalingen. Renterne indgaar for langsomt, og man truer med at tage „Rente af Rente“ og eventuelt opsige Kapitalen, hvis Forpligtelserne ikke overholdes. I 1881, da Pengene er bleven rigeligere, nedsættes Indlaansrenten igen til 4 Procent. Og i 1886 er den naaet ned paa 3 1/2 Procent.

Den store Pengemangel i disse Aar skyldtes dels ydre og dels indre Forhold.

Gennem en lang Aarrække havde Landbruget kunnet regne med gode Konjunkturer. De franske Milliarder, som Tyskland havde indkasseret efter Sejren over Frankrig i 1870, virkede yderligere til en Begyndelse i opadgaende Retning. Men snart tog Spekulationen fat, og inden længe fulgte et stærkt Tilbageslag. Samtidig væltede Amerika Mængder af billigt Korn ind over de evropæiske Lande, og Virkningerne sporedes ogsaa efterhaanden i Nordslesvig. Priserne paa Landbrugsprodukter faldt, og Priserne paa Landejendomme fulgte efter.

Dertil kom specielt for Nordslesvig den store Udvandring af unge, der forlod Landsdelen for at undgaa den prøjsiske Militærtjeneste. I Aarene 1871 til 1886, da Lavmaalet naas, synker det danske Stemmetail i Nordslesvig med ca. en Tredjedel, fra 18 725 til 11 616. Det betød en Aftapning af Mennesker, Initiativ og Kapital, som mærkedes næsten helt op mod Aarhundredskiftet.

Sidst i Halvfjerdserne glider Gaardejer Friis, Ejsbøl, som Sparekassens Formand mere og mere i Baggrunden. I hans Sted træder Møllejejer Boysen, Tørning Mølle, der var bleven valgt ind i Bestyrelsen i 1873 efter Kammerraad Juhl, Hjerndrup, og valgt til Næstformand i 1878 paa Grund af Formandens Sygdom. Den 5. April 1880 vælges Boysen til Formand, og som saadan fungerede han til sin Død næsten 45 Aar senere. Det er i hans Tid, Sparekassen faar sin største Betydning.

1880-1920.

N. P. Boysen, Tørning Mølle.

Nis Peter Boysen var født paa Tørning Mølle den 22. September 1836. Faderen, Asmus Boysen, var fra Herregaarden Grøngrøft ved Graasten, og i Begyndelsen af sidste Aarhundrede købte han Tørning Mølle en lille Mils Vej vest for Haderslev med den dertil hørende Bondegaard ved Hammelev.

Det har været et aristokratisk Hjem, N. P. Boysen voksede op i. Ejerne af de store privilegerede Møller, hvortil der var Mølletvang fra mange omliggende Landsbyer, søgte deres selskabelige Omgang blandt Herremænd og Præster, og de følte sig sammen med disse som Repræsentanter for Datidens Kulturliv paa Landet. Det

var ogsaa et mindre rigt Sted, han udgik fra. Tørning var i Midalderen Hovedslottet i det nordlige Sønderjylland. Dets Len var hele den vestlige Del af Haderslev Amt, der vedvarende kaldes Tørninglen. Og i Møllens Have findes endnu Ruiner af det forlængst i Grus sunkne Slot,

N. P. Boysen.

sen til Trøjborg og Visby Hedegaard. Med hende levede han et langt Liv sammen, de opnaede at fejre Diamantbryllup i 1922. Og det kan nok være,

der havde sin Størhedstid, da den mægtige Adelslægt Limbæk havde hjemme paa Borgen.

Selv blev N. P. Boysen Møller og Storbonde, som hans Fader havde været det. I 1862 hjemførte han som sin Hustru Karoline Mathilde Knudsen, Datter af den kendte vestslesvigske Storbonde Knud Knud-

at var der Mand nu paa Tørning Mølle, saa var der ogsaa Husmoder. Det var et stateligt Par at se paa, og det var nationalt betydningsfuldt, at da efter 1864 en Mængde større Gaarde lidt efter lidt gik over paa Statens Hænder, de saakaldte Domænegaarde, og derved blev gjort til Knudepunkter for Tyskheden i Haderslev Amt, saa var Tørning Mølle alle Dage det højt ansete danske Hjem, en urokkelig Hjørnesteen i det danske Forsvar, og med saare stor Indflydelse ogsaa af den Grund, at Boysen gennem mere end en Menneskealder sad som den meget formaående Formand for det gamle lokale Pengeinstitut, Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

N. P. Boysen havde ogsaa andre Tillidshverv, som var bleven betroet ham af hans Hjemegns Befolkning. Saaledes var han i en lang Aarrække Kirkeældste i Hammelev Sogn og varetog her den danske Menigheds Tarpaa bedste Maade samt sørgede for, at Fortyskningen ikke bredte sig inden for Kirkens Enemærker. Ligeledes var det en given Ting, at han Gang paa Gang blev opstillet som dansk Valgmand ved Valgene til den præjsiske Landdag. Men Sparekassen, „den danske Sparekasse“, som han altid kaldte den i Mod-sætning til Byens og senere Kredsens Sparekasse, der stod under Myndighernes Kontrol, blev mere og mere hans eet og alt udover det private, og ingen har været saa virksom, saa trofast og udholdende i dens Tjeneste som Boysen, Tørning Mølle. Naar bortses fra en enkelt Tildragelse i Halvfemserne, da en af Funktionærene en Overgang bragte Sparekassen i en vanskelig Stilling, arbejdede den sig under Boysens Ledelse frem til en stadig stærkere Position inden for Haderslev By og Amt, og der er ingen Tvivl om, at den har været den hjemmehørende Befolkning en god Støtte i den tyske Tid, ligesom den derigennem har hjulpet med til at styrke og underbygge Danskheden i Nordslesvig.

Allerede før Krigen flyttede Boysen med sin Hustru og sin yngste Datter til Haderslev, hvor han havde købt en af en præjsisk Gendarmeri-Ritmester opført Villa paa Aastrupvej, som han gav Navnet „Bakkely“. Saalænge man kunde huske, havde Boysen gennem sin Virksomhed ved Sparekassen staaet i nær Forbindelse med det danske Borgerskab i Haderslev By, ja været en af Forgrundsskikkelserne i Byens danske Liv, en af Typerne fra „Harmonien“,

den historiske Klub i Gaaskærgade. Nu boede han her, den sidste Tid han levede, nær ved sin kære Sparekasse, hvor han dagligt gav Møde, naar Helbredet tillod det, lige til sin Død en stovt og kraftfuld Personlighed, en Mand af den gamle Skole, fra alle Sider mødt med den største Respekt og Højagtelse. Det bør nævnes, fordi det var karakteristisk for ham, at da Genforeningen kom med den indre Partideling, sluttede Boysen sig straks og demonstrativt til Det konservative Folkeparti. Maaske det gamle Højre-Navn havde smagt ham nok saa godt endda, naar det kom til Stykket. I hele sit Livs- og Samfundssyn var han konservativ til Fingerspidserne.

„Gamle Boysen“ var en af de første danske Slesvigere, som blev dekoreret med Dannebrog-Ordenens Ridderkors. Ogsaa Sparekassen hædrede ham ved forskellige Lejligheder i Anerkendelse af det almennyttige Arbejde, han havde udrettet som dens dygtige og altid interesserede Formand. N. P. Boysen døde den 28. Januar 1925, 88 Aar gammel. Han ligger begravet paa Hammelev Kirkegaard. Folk fra hele Landsdelen fulgte ham paa den sidste Rejse.

EN EPISODE.

I 1884 ændredes Sparekassens Vedtægter saaledes, at Sparekassen repræsenteres herefter i alle retslige Anliggender, navnlig i Grundbogssager, foruden ved den samlede Bestyrelse ogsaa af Formanden, Næstformanden og Kassereren, af hvilke tre dog mindst de to maa optræde i Fællesskab.

I 1887 indføjedes endvidere en Bestemmelse om, at Forandringer i Bestyrelsens Sammensætning skal meddeles Amtsretten.

Og endelig er der paa et eller andet Tidspunkt bleven foretaget en Ændring med Hensyn til Kavtionisternes Forpligtelser over for Sparekassen, hvorefter enhver af disse er forpligtet med et Beløb af indtil 225 Reichsmark, tidligere indtil 100 Rigsdaler. Nærmere herom findes ikke i Protokollen.

* * *

Iøvrigt arbejder Sparekassen sig tydeligt nok støt og sikkert fremad. Dette skønnes blandt andet af, at den mener at have Raad til en bedre Beliggenhed. Fra et Bestyrelsesmøde den 1. Oktober 1890 læses nedenstaaende Protokolltilførsel.

„Derpaa forhandlede om Salget af Sparekassens Gaard, som solgtes til Redaktør Axel Sabroe for 25 000 Mark med 2 000 Mark

H. W. Neuhaus, Haderslev.

Udbetaling. Tiltrædelsen sker straks, dog forbeholder Sparekassen sig de af samme hidtil benyttede Lokaler mod en Leje af 250 Mark indtil 1. April 1891.“

Den nævnte Dato er Sparekassen da antagelig flyttet hen paa Hjørnet af Nørregade og Gravene, hvor den har haft til Huse siden. Ejendommen tilhørte dengang Købmand Neuhaus, der var Medlem af Bestyrelsen, og som det nævnte Aar ophævede sin dersteds drevne Manufakturforretning. I en lang Aarrække boede Sparekassen til Leje i Bygningen, og først i 1907 (1. Febr.) gik den over i Sparekassens Eje. Købesummen var 70 000 Mark.

* * *

Nu sker der imidlertid noget, som en ganske kort Tid rokker ved den grundfæstede Tillid, Sparekassen gennem sin lange Historie altid har været Genstand for blandt Befolkningen. Her skal kun ganske kort refereres Hovedtrækkene.

Den 14. Oktober 1893 afholdtes et Bestyrelsesmøde, som var indvarslet af Næstformanden, Købmand Neuhaus. Næstformanden gav her „den sørgelige Meddelelse,“ at han Dagen i Forvejen havde modtaget et Brev fra Sparekassens Kasserer, der bad ham om en Samtale. I Løbet af denne Samtale oplyste Kassereren, der var dybt nedbøjet, at han gennem mange Aar havde gjort sig skyldig i Besvigelser overfor Sparekassen, „saa at omtrent hele Reserverfonden var borte“.

Det siger sig selv, at der blev plejet adskillige Forhandlinger i Dagens Løb, og at Bestyrelsen var i en meget trykket Stemning. Blandt andet vedtoges, at man straks skulde sørge for en større Kassebeholdning for at kunne imødegaa alle Eventualiteter. „Desuden besluttedes at holde Sagen hemmelig, indtil Status var opgjort og forelagt Generalforsamlingen, men der uden Omsvøb at forelægge hele Sagen.“ Beretningen

St. Ahrenkiel, Kæddep.

er først nedskrevet en af de følgende Dage, og Protokollatet fra ovennævnte Bestyrelsesmøde slutter meget betegnende: „Over Samtalens sørgelige Emne foreglemtes Protokollen den Aften, og skiltes vi med det Løfte at samles i Ugens Løb, om det gjordes fornøden.“

Der afholdtes derefter Bestyrelsesmøder den 16. og 21. Oktober, og der blev truffet Overenskomst med Slægtninge af den tidligere Kasserer, hvorefter der ydedes Dækning for en Del af det besvegne Beløb. Kort efter synes der dog at være sivet noget ud, og Fredag den 27. Oktober udbrød der ifølge Protokollen Panik omkring Sparekassen. Lørdag den 28. Oktober var der stærk Tilstrømning af Sparere, der vilde sikre sig deres Indskud. Ogsaa Mandag den 30. Oktober fandt der en Del Udbetalinger Sted, men nu var „Publikum ved at blive beroliget“. Den Resoluthed, hvormed Pengene blev lagt paa Bordet, kunde ikke undlade at gøre Virkning. Bestyrelsen havde klaret sig bravt, det værste var overstaet.

Til Beroligelse af Stemningen har sikkert ogsaa bidraget, at Lørdag den 28. Oktober havde Sparekassen afholdt sin aarlige Generalforsamling, og den 30. Oktober offentliggjordes Sparekassens Status i Bladet „Dannevirke“. Det fremgaar heraf, at det forløbne Regnskabsaar opviste et samlet Indskud paa 636 347 Mark 50 Pg., mens de tidligere Indskud beløb sig til ialt 3 431 879 Mark 73 Pg. I Tilslutning til Regnskabet hedder det: „Det kan endnu tilføjes, at Reservefonden, trods afskrevne Tab, for Tiden udgør 80 638 Mark 36 Pg.“

Men saa greb de prøjsiske Myndigheder ind.

Efter en forudgaaende Forespørgsel hos Bestyrelsen mødte Politimesteren Mandag den 30. Oktober op med en Politibetjent i Sparekassens Lokale og erklærede Sparekassen for lukket. „Efter at det tilstedeværende Publikum var gjort bekendt dermed og havde forladt Lokalet,

P. Bløder, Haderslev.

foretog han Lukningen og medtog de til Aarsregnskabet hørende Lister og Kassenoeglerne til det store Skab. Derefter forseglede alle tre Døre.“

Der paafulgte nu en Række Forhandlinger med Myndighederne, dels med Landraadskontoret, dels med Politikontoret, som havde handlet efter Ordre fra Landraaden, og dels med Amtsretten for at faa Sparekassens Lukning annulleret. Det endte med, at man satte sig i Forbindelse med Provins-Regeringen i Slesvig, og Dagen efter indrykkedes følgende Kundgørelse i de lokale Blade „Dannevirke“ og „Modermaalet“:

„I Gaar blev af Politimesteren efter Landraadens Ordre Sparekasselokalet lukket. Denne Lukning er i Dag af Amtsretten, efter at samme havde indhentet de nødvendige Oplysninger og modtaget de fornødne Udtog, atter hævet.

Sparekassen fortsætter derefter atter sin Virksomhed og efterkommer som hidtil prompte sine Forpligtelser.

Haderslev, den 31. Oktober 1893.

Bestyrelsen for Sparekassen for Haderslev Byes Omegr.

*N. P. Boysen. H. W. Neuhaus. St. Ahrenkiel. K. Windfeld.
S. From. J. Jensen. Chr. Wildfang.“*

Ogsaa denne Storm var altsaa redet af, og for Resten er det højst sandsynligt, at den kun var tænkt som en rent forbigaaende Foranstaltning. Blader man lidt i Dagspressen fra de Dage, faar man en Anelse om, at Lukningen havde en højst aktuel nationalpolitisk Baggrund, og at den allerede havde udspillet sin Rolle, da den Dagen efter blev ophævet.

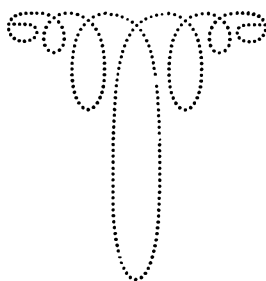
Sagen er den, at der den 31. Oktober 1893 var Landdagsvalg i Nordslesvig. Valgene til den præjsiske Landdag fandt Sted hvert femte Aar og foregik i to Tempi, idet der først afholdtes Valg af Valgmænd og senere Valg af Repræsentanter til den præjsiske Landdag. Det er Valg-

J. Autzen, Djernæs.

mandsvalget, det her drejer sig om. Paa den Tid sad endvidere som Landraad (Amtmand) i Haderslev den senere saa bekendte hensynsløse Køller-Politiker Dr. jur. Mauve. Han var kommen til Haderslev Aaret i Forvejen, og det er meget tænkeligt, at han har haabet at paavirke Valgstemningen i danske Kredse i Haderslev i en for Danskheden ugunstig Retning ved Dagen før Valget at lade Politiet tage Affære over for Sparekassen. Hvis dette har været Hensigten, er det ikke lykkedes at udrette noget i saa Henseende. Valget fik et godt Udfald i det hele og specielt for Haderslev By, hvor man satte to danske Valgmænd igennem, mens der ingen var bleven valgt fem Aar i Forvejen.

Og har Lukningen blot taget Sigte paa selve Sparekassen, saa var Fremgangsmaaden lige saa forfejlet. Den bevirkede i saa Fald snarest det modsatte af, hvad der var tilsigtet. Der fortælles, at da Befolkningen fik den Opfattelse, at man vilde den danske Sparekasse til Livs, at det skete skulde udnyttes national-politisk, saa gav dette netop Anledning til, at den bevidst sluttede op om det gamle Pengeinstitut, rede til at støtte og styrke det mod tyske Overgreb. Det varede ikke længe, saa var Begivenheden glemt. Kun de brudte Politisegl sad endnu lang Tid efter paa Dørene og mindede om denne Episode i Sparekassens Historie.

SELSKAB MED BEGRÆNSET HÆFTELSE.

Den 1. Januar 1900 skulde en ny borgerlig Lovbog træde i Kraft i Tyskland. Dermed vilde mange bestaaende Love blive ophævet, og ogsaa de nord-slesvigske Sparekasser vilde miste deres hidtilværende retslige Basis.

Det gjaldt nu om at finde en Form for disse Sparekasser, der sikrede dem saa meget som muligt mod Myndighedernes Tilsyn. Fra den præjsiske Administrations Side var man stærkt interesseret i en Omdannelse til kommunale (offentlige) Sparekasser, af hvilke Bysparekasserne arbejdede under Tilsyn af Magistraten, Kredssparekasserne under Kredsudvalget og Kommunesparekasserne under Kommuneraadet. Dette var en Følge af, at Byen, Kredsen (Amtet) og Kommunerne hæftede for disse Sparekassers Forpligtelser. Sparekasserne kunde ogsaa vedblive at være private Sparekasser, men maatte saa, for at opnaa den nødvendige juridiske Basis, indordne sig under et af den tyske Regering udarbejdet Normalstatut. De blev da samtidig stillet under Statstilsyn, hvilket udøvedes af Regeringspræsidenten.

Ingen af disse Former var attraaværdige for de dansklede Sparekasser i Nordslesvig, og man fandt da ud af, at de ogsaa kunde omdannes til saakaldte Selskaber med begrænset Hæftelse. Det var nærmest daværende Landdagsmand H. P. Hanssen, der slog til Lyd for Anvendelsen af den paagældende Lov, som han var bleven opmærksom paa under sit Samvær med Polakkerne i den præjsiske Landdag. Efter Samraad med den dansk-slesvigske Rigsdagsmand Gustav Jo-

Chr. Lauritzen, Bramdrup.

Iver Erichsen, Sverdrup.

hanssen og Gaardejer C. P. Wolff, Gammelgab, der begge var Sparekasseformænd, blev der sammenkaldt til et nordslesvigsk Sparekasmøde i Vojens i Juni 1899, og her blev det enstemmigt vedtaget at arbejde for en Omdannelse af Sparekasserne til Selskaber med begrænset Hæftelse. I Løbet af kort Tid lykkedes det derefter at gennemføre den planlagte Omorganisation for 24 nordslesvigske Sparekasser, hvorved over 2 Millioner Mark i Reservefonds blev bevaret paa frie danske Hænder.

Hvad angaar Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, da er Sagen første Gang til Forhandling i et Bestyrelsesmøde den 13. Oktober 1899. Der forelaa Forslag til Love, og disse vedtoges med nogle enkelte Smaaændringer. Det næste Skridt er en ekstraordinær Generalforsamling den 24. November 1899, hvor det med samtlige Kavtionisters Stemmer vedtages at omdanne Sparekassen til et Selskab med begrænset Hæftelse. Det nye Selskab bærer Navnet „Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, Gesellschaft mit beschränkter Haftung“.

Ifølge Selskabets Love repræsenteres Sparekassen fra nu af juridisk af Forretningsførerne. Som de første Forretningsførere indføres Kassereren J. Christensen og Bogholderen Chr. Aagaard samt som stedfortrædende Forretningsfører Frøken Bothilde Skjold. Den tidligere Bestyrelse er nu bleven til et Tilsynsraad, og som de første Tilsynsraadsmedlemmer indføres Møllejejer N. P. Boysen, Tørning Mølle, Gaardejer Ahrenkiel, Kabdrup, Gaardejer Fuglsang, Mariegaard, Gml. Haderslev, Møllejejer Windfeld, Østergaards Mølle, Gaardejer Simon From, Bygvraa, Fjelstrup, Gaardejer I. Erichsen, Sverdrup, og Garveriejer P. Bløcher, Haderslev.

Efter Loven skulde Selskabets Grundkapital være mindst 20 000 Mark, som tilvejebragtes ved Stamindskud af Medlemmerne paa mindst 500 Mark for hvert Medlem. Af Sparekassens Love ses, at det nye Selskab er bleven

oprettet med en Grundkapital paa 31 000 Mark og med 62 Medlemmer, der hver har indskudt 500 Mark med en foreløbig Indbetaling af 250 Mark.

Da det sikkert kan interessere at se, hvilke Navne der nu staar bag ved Sparekassen mere end en Menneskealder efter dens Oprettelse, gengives nedenfor Navnene paa det nye Selskabs Medlemmer.

1. Møllejer Nis Peter Boysen, Tørning Mølle.
2. Gaardejer Steffen Ahrenkiel, Kabdrup.
3. Garveriejer Peter H. Bløcher, Haderslev.
4. Gaardejer Jens Fuglsang, Mariegaard.
5. Gaardejer Simon From, Bygvraa.
6. Møllejer Knud I. Windfeld, Østergaards Mølle.
7. Gaardejer Iver Erichsen, Sverdrup.
8. Gaardejer Peter Wiuff, Sillerup.
9. Gaardejer Niels Bramsen, Fjelstrup.
10. Kaptajn Erik H. Jensen, Bæk.
11. Rentier Christian Wildfang, Cathrinehøj.
12. Gaardejer Hans Chr. Wildfang, Bæk.
13. Rentier Peter A. Jacobsen, Vonsbæk.
14. Gaardejer Peter Uldal, Høgelund.
15. Gaardejer Thomas J. Sørensen, Bramdrup.
16. Gaardejer Peter Petersen, Nygaard.
17. Gaardejer Christian Lauritzen, Bramdrup.
18. Dyr læge Jacob J. Schmidt, Haderslev.
19. Gaardejer Gert Holm, Hejsager.
20. Gaardejer Niels Jensen, Soed.
21. Gaardejer Rasmus Rasmussen, Vandling.
22. Gaardejer Vilhelm Mussmann, Mariasminde.
23. Gaardejer Frederik Hansen, Højstrup.
24. Gaardejer Mads Have, Vonsbæk.
25. Gaardejer Anton Berg, Aastrup.
26. Gaardejer Knud Madsen, Feldum.

27. Gaardejer Christian Michaelsen, Kastvraa.
28. Gaardejer Jep Autzen, Djernæs.
29. Rentier Peter M. Petersen, Aastrup.
30. Gaardejer Søren M. Bych, Lunding.
31. Gaardejer Caspar M. Caspersen, Rougstrup.
32. Rentier Falle P. Caspersen, Rougstrup.
33. Gaardejer Hans P. Lauritzen, Styding.
34. Gaardejer Johan Skøtt, Hammelev.
35. Rentier Jens Wiborg, Bøgeskov.
36. Gaardejer Jes From, Rørkær.
37. Maler Peter Petersen, Haderslev.
38. Rentier Carl Wildfang, Sønder Otting.
39. Gaardejer Christen Nielsen, Rørkær.
40. Gaardejer Hans H. Christiansen, Rørkær.
41. Gaardejer Jacob Efsen, Langkær.
42. Gaardejer Hans S. Westergaard, Hammelev.
43. Gaardejer Jeppe Uldal, Styding.
44. Gæstgiver Rasmus Nissen, Haderslev.
45. Gaardejer Nis H. Nissen, Hajstrup.
46. Gaardejer Bertel Thede, Hyrupdal.
47. Gaardejer Mathias Rudbeck, Hajstrup.
48. Gaardejer Søren Madsen, Vonsbæk.
49. Agent Johan Chr. Leut, Haderslev.
50. Købmand Julius Nielsen, Damager.
51. Købmand Anton Petersen, Haderslev.
52. Gaardejer Jacob J. Juhl, Hjerndrup.
53. Gaardejer Hans M. Fischer, Rougstrup.
54. Gaardejer Falle K. Erichsen, Sverdrup.
55. Gaardejer Nis J. Lund, Hammelev.
56. Gaardejer Jørgen Ravn, Vandling.
57. Gaardejer Johannes Bramsen, Fjelstrup.

58. Gaardejer Mathias Chr. Petersen, Hammelev.
59. Købmand Christen J. Ørum, Haderslev.
60. Gaardejer Peder Skau, Bukshave.
61. Sparekassekasserer Jens Christensen, Haderslev.
62. Sparekassebogholder Gabriel Chr. Aagaard, Haderslev.

Den 6. Januar 1900 afholdt Tilsynsraadet sit første Møde, og den 19. September samme Aar afholdtes den første Medlemsforsamling. Det var den gamle Institution, der fortsatte sin Virksomhed under nye Former. Da den tyve Aar senere skulde omdannes endnu en Gang, var Landsdelen dansk igen, og den blev da ført tilbage til det, den oprindeligt var, en baade i indre og ydre Forstand dansk Sparekasse.

EFTER AARHUNDRED-SKIFTET.

Omkring Aarhundred-Skiftet kom Sparekassen til at sidde med to Gaarde, tilhørende tidligere Bestyrelsesmedlemmer.

Den ene var Friis's Gaard i Ejsbøl, som maatte overtages i 1898. Gaarden blev senere solgt til Sønnen Th. Friis med et Tab paa ialt 25000 Mark. Endvidere maatte Sparekassen overtage Østergaards Mølle. Det skete i 1905, hvorefter den blev drevet en Del Aar for Sparekassens Regning og først afhændet igen i 1912.

Allerede i 1893 havde daværende Fuldmægtig Christensen, Haderslev, faaet Ansættelse ved Sparekassen som Bogholder. Nogen Tid senere rykkede han, efter før nævnte Episode, op i Kassererens Plads. I 1895 antoges saa i hans Sted tidligere Manufakturhandler Chr. Aagaard, Haderslev. Desuden blev der i 1895 truffet Overenskomst med Købmand Neuhaus, der boede oven over Sparekassens Lokaler, at han daglig skulde være til Stede i Kontortiden. Købmand Neuhaus døde i September 1899, og da man samtidig forberedte Sparekassens Indførelse som Selskab med begrænset Hæftelse og Kasserer og Bogholder som Forretningsførere, antoges Frøken Bothilde Skjold, Haderslev, som stedfortrædende Forretningsfører. Med dette stedkendte og udmærket samstemte Personale arbejdede Sparekassen saa

Jens Christensen, Haderslev.

lige til efter Verdenskrigens Afslutning, da de førstnævnte med kort Tids Mellemrum afgik ved Døden, hvorefter Frøken Skjold en Tid var eneste juridiske Repræsentant for Sparekassen. Vi skal kortelig, før vi gaar videre, gengive de paagældendes biografiske Data.

Sparekasseskasserer Jens Christensen var født den 1. Maj 1853 i Gammel Haderslev som Søn af Arbejdsmand Jens Christensen. Straks efter Konfirmationen kom han i Lære paa Advokat Finclys Kontor, hvor han var i 25 Aar og efterhaanden avancerede til Fuldmægtig. Han tiltraadte ved Sparekassen den 1. April 1893 og fik ved sit 25 Aars Jubilæum i 1918 af Sparekassen overrakt et smukt Guldur.

Christensen hørte til de stille i Landet, men han var for Sparekassen en udmærket Kraft gennem mange Aar. Med den største Punktlighed og Akkuratesse passede han det Arbejde, der var betroet ham. De sidste Aar led han af Aareforkalkning, og han døde den 6. Juni 1919, 66 Aar gammel.

Sparekassebogholder Christian Aagaard var født den 20. April 1855 og Søn af Restauratør Aagaard i Haderslev. Han var oprindelig Manufakturhandler, men blev saa ansat ved Sparekassen den 1. Marts 1895. Som han var Sparekassen en tro Tjener, saadan var han ogsaa sin By en god Borger og en af sit Folks gode Sønner. Især ofrede han meget af sin Fritid paa det lokale Velgørenhedsarbejde, dels i Byens Understøttelsesforening og dels under Krigen ved Fordelingen af de af Hjort Lorenzen og senere af Sønderjysk Fond indsamlede Midler. Han var desuden et virksomt Medlem af Haderslev Friemighed, ligesom det i hele taget kunde siges ved hans Død, at han „boede midt iblandt sit Folk“.

Aagaard døde efter længere Tids Sygdom den 5. Oktober 1919 paa Lukasstiftelsen i København, hvor han var bleven opereret for en Galdestenslidelse, 64 Aar gammel.

Christian Aagaard, Haderslev.

Bothilde Skjold, Haderslev.

Frøken Bothilde Skjold er født den 3. December 1859 og er Datter af Kornhandler Boy Skjold i Gammel Haderslev. Hun hører til den Kreds af Haderslev-Damer, der i sin Tid gik i Frøken Taubers Pigeskole, en dansk Privatskole i Haderslev, som bestod lige til 1888. Efter Faderens Død sidst i Halvfemserne førte Moderen og Frøken Skjold i et Par Aar Forretningen videre, og den 1. April 1899 fik hun Ansættelse ved Sparekassen. Ogsaa Frøken Skjold naaede at kunne fejre 25 Aars Jubilæum i Sparekassens Tjeneste og fik ved denne Lejlighed overrakt en smuk Gave. Hun fratraadte den

1. April 1925 og havde da været ved Sparekassen i 26 Aar,

Alle kender Frøken Skjold og ser i hende en smuk Repræsentant for det gamle Haderslev. Hun har aldrig været savnet i det nationale Arbejde. I en Aarrække var hun Medlem af Bestyrelsen for Den konservative Forening i Haderslev. Hun er ogsaa Medudgiver af Værket „Sønderjyske Kvinder under Fremmedherredømmet“.

Naar jeg tænker tilbage paa Tiden før Krigen, fortæller Frøken Skjold, saa var det hele naturligvis noget gammeldags i Forhold til Nutiden. Regnskabsaaret gik fra 1. Maj til 30. April. I Maj Maaned kunde Renterne hæves, og især de fire Mandage i Maj var der stort Rykind paa Sparekassen. Kunderne samledes i Forværelset, hvor Bud Mosegaard holdt Orden og lukkede dem ind holdvis, ligesom han ogsaa sørgede for, at de afdelingsvis blev lodset ud igen. Det var lange Dage, naar Landboerne strømmede til for at faa Renter udbetalt eller blot skrevet til Kapitalen. Man begyndte Klokken 10 om Formiddagen og holdt ud til Klokken 4—5 om Eftermiddagen, kun med et Kvarters Pausse, da der blev bragt Smørrebrød hen fra „Harmonien“. Naar Maj var overstaaet, gled man igen ind i de stille Maaneder, da der ikke hændte saa overvættede meget indenfor Sparekassens Synskreds.

Den 1. December 1906 fejredes Sparekassens 50 Aars Jubilæum med en Festspisning hos Restauratør Bøllelose paa „Harmonien“ for Selskabets Medlemmer med Damer. Der blev holdt en Række Taler, og der var skrevet en Sang for Sparekassen, som man haabede altid vilde hævde Pladsen „i Tidens raske Jag“, samt en Sang for Damerne.

* * *

Men nægtes kan det ikke, at netop nu var det blevet betydeligt vanskeligere at hævde den tilvante Plads indenfor Rækken af lokale Pengeinstitutter.

Den 19. November 1906, altsaa faa Dage før 50-Aarsfesten, havde Tilsynsraadet vedtaget at forhøje Indlaansrenten med $\frac{1}{4}$ Procent fra 1. Maj det følgende Aar og Udlaansrenten i Henhold dertil. „Forhøjelsen“, hedder det, „er foranlediget ved, at Haderslev Kreds-Sparekasse og Sparekassen for Haderslev By har foretaget en lignende Forhøjelse.“

Episoden i Halvfemserne var Sparekassen kommen over, uden at det havde efterladt sig større Spor i dens Virksomhed. Indskudene dalede en Del i de første Aar efter, men inden længe var de oppe paa den gamle Højde, og enkelte Aar kom de betydeligt op over. Samtidig begyndte der en Fremgangsperiode for den nordslesvigske Befolkning baade økonomisk og nationalt. Udvandringen var standset, der konstateredes igen efter mange Aars Forløb en Stigning i Befolkningstallet. Tiderne var opadgaaende, og Dygtighed og Foretagsomhed sporede i By som paa Land. De unge fra danske Hjem besøgte i større Tal Fagskoler og Folkehøjskoler nord for Grænsen, og de førte frisk Initiativ og en frejdig Danskhedsfølelse med sig tilbage til den snævre Hjemstavn. Køller-Politikken hæmmede omkring Aarhundred-Skiftet forbigaaende det nationale Vaarbrud. Men da ogsaa denne Tørn var taget, kom det med saa meget større Vælde bagefter. I 1898 var det samlede danske Stemmetail i Nordslesvig 14821. i 1903 sank det som Følge af den prøjsiske Trængselpolitik til 14221, men i 1907 steg det paany til 14755. Og i 1912 naaede det op over Tallet fra 1877, Aaret før Prag-Fredens Paragraf fem blev slettet, til 16559.

En saadan Udvikling maatte naturnødvendigt medføre en stærkt stigende Pengeomsætning. Der blev paa den ene Side tjent godt, og paa den anden Side

var der Brug for megen Kapital. Det viser sig da ogsaa, naar vi ser paa Sparekasserne i Haderslev Amt, at i Aarene fra 1905 til 1909 steg Sparekasse-Indskudene fra ialt 23,282,717 Mk. til 27,892,810 Mk. eller med 20 Procent. Det gale var, at ca. tre Fjerdedele af Fremgangen faldt paa de tyske Pengeinstitutter og da fornemmelig paa Haderslev Kreds-Sparekasse.

Kreds-Sparekassen („Haderslebener Kreissparkasse“) var bleven oprettet i 1902 efter Tilskyndelse af daværende Landraad (Amtmand) Becherer, der søgte at fremme Tyskheden paa alle Maader og med alle Midler. Den blev udstyret med en Mængde Filialer, bredt som et Edderkoppespind ud over hele Amtet, og det lykkedes den ved Hjælp af Myndighedernes ivrige Støtte, og idet de naturligvis ikke forsømte at slaa paa Amtets Garanti, i udstrakt Maal at suge Befolkningens Sparemidler til sig. I det før nævnte Tidsrum, fra 1905 til 1909, steg dens samlede Indskud fra 4,349,382 Mk. til 7,329,375 Mk. Aaret efter, i 1910, var den med sine 8½ Million Mk. det Pengeinstitut i Nordslesvig, der havde de fleste Midler under sin Forvaltning.

Det var en Konkurrence, som de danske Sparekasser i Amtet havde ondt ved at staa for. Holder vi os stadig til Aarene 1905 til 1909, saa viser det sig, at Sparekassen for Haderslev Byes Omegn i 1905 havde en samlet Indskuds-Kapital paa 3,869,737 Mk., i 1909 en saadan paa 3,782,638 Mk. Længst nede havde den været i 1907, men Situationen var betænkelig. Den danske Kapital var i Færd med at blive draget over paa tyske Hænder til Skade for danske Interesser og til Fremme af de tyske.

Men nu indtræder der ogsaa et Vendepunkt. Den danske Befolkning lærer efterhaanden at forstaa, at den maa holde paa sin økonomiske Selvstændighed for at kunne bevare den nationale Selvstændighed. De følgende Aar stiger det samlede Indskud i Sparekassen for Haderslev Byes Omegn saaledes:

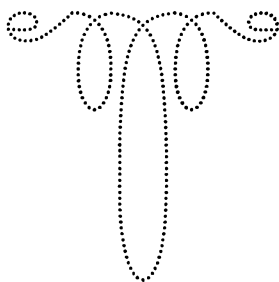
1910:	3,809,330 Mk.
1911:	3,878,621 Mk.
1912:	4,026,989 Mk.
1913:	4,089,786 Mk.
1914:	4,112,735 Mk.

Tilsynsraads-Møde i Sparekassen ved Halvtredsars-Jubilæet 1906.

Fra Venstre ses: Frk. *Bothilde Skjold*, Kassereren *J. Christensen*, Købmand *Anton Petersen* (Revisor), Gaardejer *Simon From*, Købmand *C. J. Ørum* (Revisor), Møllecejer *N. P. Boysen* (Formand), Gaardejer *B. Thede*, Gaardejer *St. Ahrenkiel*, Garveriejer *P. Bløder*, Gaardejer *J. Eriksen*, Gaardejer *J. Fuglsang* og Sparekassens Bøgholder *Chr. Aagaard*.

Stormløbet var afslaaet. Den danske Sparekasse gik frem igen og Kreds-Sparekassen tilbage. I Maj 1914 sluttede en Række af de største dansk-slesvigske Sparekasser sig sammen til en „Nordslesvigsk Sparekasseforening“, der skulde sikre et indbyrdes Samarbejde, uddanne en Sparekasse-Konsulent og udgive en Sparekasse-Tidende. Men Foreningen traadte aldrig i Kraft. Faa Maaneder efter stod Nordslesvig i Krigens Tegn. Atter drejedes Skæbnens Hjul. Befolkningen gik ind under nye Kaar. Og Sparekassen med den.

KRIG OG FRED.

Søndag den 26. Juli 1914 om Morgenen udsendte det tyske Blad i Haderslev („Schleswigsche Grenzpost“) Løbesedler i Byen med Meddelelse om, at den diplomatiske Forbindelse mellem Wien og Belgrad var afbrudt. Det var Fyrstemordet i Serajevo en Maanedes Tid i Forvejen, der havde draget dette skæbnesvangre Skridt efter sig. „Serbien valgte Krigen“, forkyndte Bladet i Overskriften. Og nu begyndte Befolkningen at forstaa, hvor det bar hen.

Den 31. Juli Middag erklæredes „truende Krigsfaretilstand“ („Zustand der drohenden Kriegsgefahr“). Klokken 3 samme Dag fulgte Budskabet om, at selve Krigstilstanden var erklæret, og at den højeste udøvende Magt som Følge deraf var overdraget de militære Myndigheder. Virkningerne viste sig hurtigt paa mangfoldige Omraader.

Al Telefonforbindelse med Danmark blev afbrudt. Telefonsamtaler skulde føres paa Tysk, og samtlige Telegrammer skulde affattes paa Tysk. Breve til Udlandet var underkastet Censur og befordredes kun, naar de sendtes aabent. Den lokale danske Presse blev standset, og det tyske Blad var nu det eneste Organ, hvorigennem den danske Befolkning fik Meddelelse om de verdenshistoriske Begivenheder, der brød ind over de evropæiske Lande, blandt hvilke Tyskland og dermed ogsaa den snævre slesvigske Hjemstavn.

Samtidig med Standsningen af „Dannevirke-Modersmaalet“ arresteredes Bladenes hjemmeværende Redaktører A. Lebeck og N. Petersen. Redaktør N. Svendsen, nu Amtsskolekonsulent i Tønder, var paa Besøg hos Slægtninge i Skærbæk og blev derfra sendt under Bevogtning til Haderslev. Megen Harme vakte den Adfærd, der blev udvist overfor den gamle Redaktør M. C. Mathiesen.

Han var allerede dengang en dødssyg Mand, men blev ikke des mindre ført gennem Byen under streng Militærbevogtning, uden at nogen var i Stand til at hjælpe ham. Mathiesen kom senere sammen med de øvrige politiske Fanger til Øen Dänholm ved Rügen, hvorfra de igen løslodes sidst i Avgust. Han døde et halvt Aar senere, i Februar 1915.

Mens Byens og Omegnens Danske var opfyldt af Sorg og bange Anelser, og adskillige kun langt ude skimtede en ny Fremtid, raadede der indenfor den tysksindede Del af Befolkningen en stærk patriotisk Begejstring. Gamle og unge, især Latinskoleelever fra de ældste Klasser, drog rundt i Byen i Optog og sang tyske Fædrelandssange. Og da Meddelelsen om den almindelige Mobilisering naaede Byen Lørdag den 1. Avgust, kendte Begejstringen ingen Grænser. „Mobilisering“, skrev „Schleswigsche Grenzpost“, „endelig er det befriende Ord faldet. Det har gjort Ende paa en Tid af trykkende Spænding og Dumpthed. Som efter et opklarende Tordenvejr aander vi op og ser fast og tillidsfuldt Fremtiden i Møde.“ Minderne om 1870 blev draget frem Gang paa Gang, og der gaves udførlige Skildringer af de mægtige Krigstilkendegivelser rundt omkring i Tyskland. Tilliden til den tyske Kejser og det tyske Militær var ubegrænset. „Der Kaiser schreite voran, dann walte es Gott und das deutsche Schwert.“ (Kejseren i Spidsen, og saa raade Gud og det tyske Sværd for Resten.)

* * *

Den 10. Avgust afholdtes et Tilsynsraads- og Revisionsmøde i Sparekassen, hvor samtlige Medlemmer undtagen B. Thede var kommen til Stede. Som naturligt er, har Forhandlingerne været stærkt paavirket af den alvorlige Situation, og man er tydeligt nok enedes om indtil videre at indtage en yderst forsigtig og afventende Holdning med Hensyn til yderligere Dispositioner. Paa Forslag af Rentier C. I. Ørum „vedtoges det enstemmigt at anmode Formanden om under de

C. I. Ørum, Haderslev.

Anton Petersen, Haderslev.

for Haanden værende vanskelige Forhold i Forbindelse med Forretningsførerne at lede Sparekassens Forretninger efter bedste Skøn“, og de foreliggende Andragender om nye Laan blev ikke bevilgede.

Imidlertid vænnede man sig her som alle andre Steder ret hurtigt til den nye Tingenes Tilstand. Mens Krigen rasede ude paa de fjerne Fronter, gik Livet sin forholdsvis rolige Gang under de hjemlige Breddegrader. Den første Krigshøst blev bjerget under store Vanskeligheder. Da den anden Krigshøst kom, var Indstillingen allerede en helt anden. De gamle eller Kvinderne styrede Gaardene, saa godt det lod sig gøre. Nu og da kom Mændene hjem paa Orlov og tog en Haand med i, og i mange Tilfælde fik man russiske Krigsfanger til Udhjælp. Det skete ogsaa, snart her og snart der, at Mænd, Brødre og Sønner blev derude. Saa sørgede man i Hjemmene, mindedes de mærkelige Tider, da ingen Krig greb forstyrrende ind i Dagliglivets og Familielivets Lykke, og sukkede efter Udløsning.

Ikke saa faa Pengeinstitutter i Nordslesvig blev efterhaanden berørt af de militære Indkaldelser. Dette gjaldt ikke Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, hvis mandlige Personale var ude over den værnepligtige Alder. Men snart meldte Krigens Problemer sig paa anden Maade.

Da den militære Konstellation medførte, at Tyskland lidt efter lidt blev som en belejret Fæstning, ikke mindst med Henblik paa Forsyningen af Levnedsmidler, steg Landbrugets Aktier som ingen Sinde før, og Landbrugsprodukterne kunde afsættes til fortrinlige Priser. Samtidig hindredes af mange Grunde Landbruget i at arbejde i det gamle Tempo, og som Følge deraf mindskedes ogsaa Udgifterne. Dette tilsammen bevirkede, at det overfladisk set en Overgang blev gode Tider for Landbruget. Landmændene fik mange Penge mellem Hænderne, det mærkedes i den almindelige Omsætning, og det mærkedes ikke mindst paa

Banker og Sparekasser. Her voksede Indskudene nu fra Aar til Aar, og fra det Øjeblik, da Inflationen tog fat, naturligvis efter en hidtil uanet Maalestok.

Der skal her gives en Oversigt over Markindskudene i Sparekassen for Haderslev Byes Omegn fra Krigens Begyndelse til 1923, da Markafdelingen blev ophævet. Indskudene beløb sig til:

1914—15	Mk.	732,764,65
1915—16	„	1,300,838,01
1916—17	„	1,192,386,04
1917—18	„	1,505,909,42
1918—19	„	1,964,595,00
1919—20	„	2,078,498,37
1920—21	„	2,923,485,57
1921—22	„	1,683,824,64
1922—23	„	673,905,68

Disse Tal viser Markindskudenes Stigning under Krigen, deres Kulmination efter Krigen og endelig den brat nedadgaende Linje, da Marken gaar sin Undergang i Møde, og ingen regner med den mere som Betalingsmiddel.

Vi vender tilbage til Krigens første Aar, da der blev stillet de nordslesvigske Pengeinstitutter den Opgave at sørge for en passende Anbringelse af de indskudte Pengebeløb.

Til en Begyndelse nøjedes man med at anbringe de overflødige Penge i Bankerne. I et Tilsynsraadmøde i November 1915 meddelte Formanden og Forretningsførerne, at Sparekassen til Dato havde indsat i Haderslev Bank 240,000 Mark og i Schleswig Holsteinische Bank 345,000 Mk. I Januar 1916 købtes der Kieler-Pantebreve (Kreditforenings-Obligationer), der ansaas for at være et meget fint Papir, og i den følgende Tid anbragtes store Summer i Kreds- og Kommunallaan (hos Flensborg By alene $\frac{1}{2}$ Million

Johannes Bramsen, Fjelstrup.

Mark). Da de blev tilbagebetalt efter Krigen, fik man paa Grund af Markens Værdiforringelse lidt eller intet igen af de Værdier, man saaledes havde ment at give en god Sikkerhed.

Paa et enkelt Punkt var Sparekassen meget heldig, idet den holdt fast ved sine danske Værdipapirer. I August 1916 fremkom der en Forordning om, at Pengeinstitutter og private maatte anmelde deres Beholdninger af udenlandske Værdipapirer til den tyske Rigsbank. I Marts 1917 udstedtes en ny Forordning, hvorefter Regeringen til enhver Tid kunde forlange disse Papirer overladt mod en passende Godtgørelse. Mange Pengeinstitutter og private solgte under disse Forhold, hvad de havde af saadanne Papirer. Anderledes hos Sparekassen for Haderslev Byes Omegn, hvor der i et Tilsynsraadmøde den 3. December 1917 blev tilført Protokollen følgende: „Formanden gav Bestyrelsen Meddelelse vedrørende Selskabets nordiske Fonds, og viste der sig blandt Bestyrelsens Medlemmer ingen Stemning for at afhænde disse.“ Det er sandsynligvis paa dette Tidspunkt, at der bliver bragt for ca. $\frac{1}{4}$ Mill. Kr. i danske Aktier og Obligationer til Kolding, hvor de henlaa i Landmandsbankens Afdeling til omkring Kronemøntens Indførelse i de sønderjyske Landsdele. De blev da hentet tilbage igen og var nu en stor Hjælp, hvor det gjaldt om at give Sparekassen en god Start under de nye Forhold.

* * *

Alt efter som den tyske Mark tabte i Værdi, blev det svært for alle fastlønnede at faa Pengene til at slaa til, og fra 1917 maatte der Gang paa Gang bevilges Sparekassens Personale Løntillæg. I det hele gik Dagene nu tyst og trangt. Det var, som om Krigen aldrig skulde faa Ende. De første Aars tyske Sejrsfanfarer var forlængst forstummede, og Træthed og Modløshed rugede alle Vegne.

Saa paa een Gang lysnede det forude. I Oktober 1918 kom det tyske Sammenbrud. Den 12. Oktober afholdt efter Henstilling af den dansk-slesvigske Befolknings første Repræsentant i Berlin H. P. Hansen Den nordslesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad et hemmeligt orienterende og forbe-

redende Møde i Flensborg, hvor der blev givet de danske Tillidsmænd et Overblik over den storpolitiske Situation. Gennem Tillidsmændene sivede de fremkomne Meddelelser videre ud, og snart gik det som en Løbeild over Landsdelen, at nu vilde Nordslesvig komme tilbage til Danmark. Den 23. Oktober rejste H. P. Hanssen det nordslesvigske Spørgsmaal i Berlin, og dermed var Grænsereguleringen officielt sat paa Dagsordenen. Den danske Befolkning aandede op paa ny. Det var, som om man vaagnede af en lang og ond Drøm. Og det rislede varmt gennem alle Sind, at nu kom folkeligt og menneskeligt den store Udfrielse.

Den 14. September 1918 havde Sparekassen afholdt sin ordinære Medlemsforsamling med efterfølgende Tilsynsraadmøde. Fra det næste Tilsynsraadmøde den 2. December 1918 oplyser Protokollen kort og godt, at Formanden redegjorde for, hvorledes Sparekassens disponible Midler var anbragt. Endvidere er der under 16. December 1918 tilført Protokollen, at Sparekassen forpligter sig til i Lighed med andre nordslesvigske Pengeinstitutter at garantere for et større Beløb (her 20,000 Mark) med det Formaal at skaffe Laan til Haandværkere, der er vendt tilbage fra Felten.

Thi nu var den store Hjemfærd begyndt fra de forskellige Fronter og fra de mange Garnisoner i hele det vidtstrakte Tyskland og langt uden for Tysklands Grænser. Dag efter Dag rullede Togene nord paa med Mængder af Nordslesvigere, der havde været indkaldt under Krigen, og som nu hastede hjemad hver til sit, men for de fleste Ikke-Landmænds Vedkommende uden økonomisk Basis til at genrejse eller fortsætte den i sin Tid afbrudte borgerlige Virksomhed. Landmændenes Vanskeligheder kom først senere, med den lange Overgangstid og Landbrugets fornyede Igangsættelse samt Omlægning efter dansk Mønster. Hvad Haandværkere og andre mindre Næringsdrivende havde haft af opsparet Kapital, havde Familien maattet anvende til at leve for i Krigsaarene, mens Manden var indkaldt.

Den 7. Januar 1919 oprettedes da i Haderslev en Hjælpekasse for Haandværkere, Næringsdrivende og Husmænd. Som Garanter stod i første Række Sønderjysk Fond og Jernfondet, det slesvigske national-politiske Fond

fra Tiden før Krigen, i anden Række en Del nordslesvigske Pengeinstitutter. Den blev en Forløber for Laanekassen for Sønderjylland, der et Aarstid senere førte Tanken videre ved Hjælp af Statsmidler, og som i stort Omfang har bidraget til at sanere de økonomiske Forhold i den af Krigen haardt medtagne Landsdel.

Alt imens manøvrerede Sparekassen videre, saa godt det lod sig gøre, med den stadig stigende Markbeholdning. I et Tilsynsraadmøde den 24. Marts 1919 gaves en Oversigt over, hvorledes de disponible Midler var anbragt rundt omkring hos forskellige Banker, og det meddeltes, at Haderslev Bank fra nu af nægtede at forrente Folio-Indskud. Under disse Forhold godkendtes den af Formanden og Forretningsførerne tagne Beslutning om ikke at forrente nye Indskud fra 1000 Mark og derover. En Maaned senere oplystes, at der i den sidste Tid var modtaget Indskud til ialt ca. 500,000 Mark, som ikke blev forrentet, og at Kassebeholdningen beløb sig til 687,000 Mark. Den 30. Juni vedtoges det paa Grund af den store Pengebeholdning at leje en Boks i Haderslev Bank og i denne at henlægge en Del af Sparekassens Kontanter. I September opgav man Boksen og lod Pengene indsætte paa Folio, og i November endelig overførtes $\frac{1}{4}$ Million Mark til Forrentning i Banken med tre Maaneders Opsigelse.

Under alt dette var Sparekassens to Forretningsførere, Christensen og Aagaard, afgaaet ved Døden og nuværende Sparekasse-Direktør Grau indtraadt i Steden. Men nu nærmede Overgangstiden sig ogsaa sin Afslutning, og den med Længsel ventede Genforening begyndte at optage alles Tanker. Den 17. Januar 1920 bevilgedes 10,000 Mark til det forestaaende Afstemningsarbejde.

OMKRING GENFORENINGEN.

STORE DAGE.

Den 28. Juni 1919 blev Fredstraktaten underskrevet i Versailles, men først mod Slutningen af Aaret var Ratifikationen saa vidt fremskreden, at man nu kunde vente Traktatens snarlige Ikrafttræden.

Endelig den 10. Januar 1920 blev Ratifikations-Protokollen underskrevet i det franske Udenrigsministerium. Først Søndag Morgen den 11. Januar fik man at vide i Haderslev, hvad der var sket Dagen i Forvejen, og at Freden nu omsider var traadt i Kraft. Fra Domkirkens Taarn blæste et Musikkorps Koraler i Anledning af den store Begivenhed. Højtideligt lød Tonerne til „Nu takker alle Gud“ og „Fred hviler over Land og By“ ud over Byens Tage, baaret af den barske Vinterblæst.

Den 12. Januar læstes i de dansk-slesvigske Blade det mindeværdige Op-
raab fra Den nordslesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad, der be-
gynder med Ordene: „Sønderjyder, nu er Dagen der, vi vil hjem.“ Og endelig kundgjordes, at Afstemnings-Området skulde være rømmet for tysk Militær og de højere tyske Myndigheder i Løbet af en halv Snes Dage, samt at Afstemningen i 1. Zone skulde finde Sted den 10. Februar.

En stor Tid var inde, den største, vort Slægtled har oplevet.

* * *

Samme Dag, som Fredstraktaten traadte i Kraft, udstedte den internationale Kommission fra København en Proklamation til Beboerne i Afstemnings-Distrikterne, hvori den meddelte, at den fra og med nævnte Dato havde overtaget den almindelige Forvaltning i de i Fredstraktaten afgrænsede Distrikter, samt at

der af de allierede og associerede Magter var stillet visse Troppe-Kontingenter til Disposition for Kommissionen.

Det blev franske Besættelses-Tropper, der kom til Haderslev, Soldater af 22. Alpejæger-Bataillon, Indtogsdagen blev fastsat til den 20. Januar. Aftenen før var den danske Byraadsgruppe samlet for at tage Bestemmelse om Troppernes Modtagelse, og man blev enige om to Ting: Det danske Flag skulde byde Besættelses-Tropperne velkommen, og Kejserstatuen paa Søndertorv (Kejser Vilhelm I) skulde tilhylles.

Ved Middagstid den næste Dag rullede det store Militærtog ind paa Haderslev Banegaard. Raske Spejdere havde varskoet dem i Forvejen, der havde Flagene rede, og der vajede i Hundredvis af Danebrog ud over Byen. Da Tropperne var stillet op ved Banegaarden, var der officiel Modtagelse, og kort efter fandt Afmarchen til Kasernen Sted. Det blev et Festtog uden Lige. Gaderne var næsten ufremkommelige, saa mange var der paa Benene. Fra Døre og Vinduer blev der raabt Hurra og kastet med Blomster. Snart lo og snart græd man af Glæde over det forunderlige, man her var Vidne til. Og som for at lægge Glans over det hele og give Danebrog den rette dybe Farve klarede Vejret op, og Solen lyste vaarvarmt ned over en By, klædt i rødt og hvidt, og over de blaagraa Kolonner af franske Feltsoldater, der forkyndte, at nu var Befrielsen inde.

Den Dag vil længe blive mindet af Haderslev Bys Beboere. Da var den gamle danske By smykket med Danebrog for første Gang siden 1864. Aar kan gaa, og Fest og Søgn kan afløse hinanden. Meget fra den Tid er efterhaanden gleden i Baggrunden. Men lukker vi op for vore Gemmer, da flammer Mindet.

* * *

Saa kom Afstemningsdagen i første Zone.

Der var ingen, der tvivlede om, at det vilde give langt overvejende dansk Flertal. Der kunde i det højeste blive Tale om et mere eller mindre. For saavidt var Sagen afgjort paa Forhaand. Naar alligevel en hel Befolkning stod

utaalmodigt rede for at gaa til Stemmebordene, saa skyldtes det Længslen efter selv at være med til at skære Baandene over til den Stat, der havde bragt saa megen Kummer over den slesvigske Hjemstavn, det Prøjsen-Tyskland, der havde været dansk Nationalitets bitre Fjende fra den første Dag til den sidste. Men mest af alt Længslen efter at aflægge den store Bekendelse om uforandret Trofasthed mod det gamle Fædreland. Gennem Menneskealdre havde dette været den røde Traad i Nordslesvigernes folkelige Tilværelse. Som et Banner var det baaret over deres Hoved fra Slægt til Slægt. Deres Talsmænd havde gentaget det atter og atter, og Befolkningens store Flertal havde sluttet sig til det. Nu, nu omsider skulde Løftet afgørende indfries.

Hvem glemmer vel Morgenen den 10. Februar 1920?

Det havde stormet og regnet Natten igennem. Mørkt og buldrende var Vejret gaaet hen over det flade Land. Saa begyndte det at gry, og i en forrygende Vestenstorm gik Flagene til Tops, mens Højtid lagde sig over alle danske Hjem. Stængerne bøjede sig for de stærke Kast, og Vandet drev af de rødhvite Duge i stride Smæld. Men var det ikke netop, som det skulde være? Saadan havde Landsdelens Fortid været, i Regn og i Blæst. Saadan maatte den stemme sig hjem til Danmark. Og hvem kunde raade de Aar, der laa forude?

Da Dagen var til Ende, havde første Zone stemt sig hjem til Danmark med 75,431 Stemmer, mens der for Tyskland blev afgivet 25,329 Stemmer. I Haderslev By kom det første Bud fra 5. Distrikt (Teatret) eller Kvarteret omkring Aastrupvej, hvilket vil sige det dengang daarligste Distrikt. Men der var dansk Flertal, 428 danske og 407 tyske Stemmer. Med det som Strømpil gik man ud fra, at Haderslev By vilde give et fint Resultat. Og det slog ogsaa til. Haderslev var den eneste af de nordslesvigske Købstæder, der havde dansk Flertal. Men det var tillige den eneste af Byerne, hvor de danske tilrejsende (ikke hjemmehørende stemmeberettigede) var i Flertal overfor de tyske, selv om det ikke gjorde Udslaget.

Haderslev By havde et dansk Stemmetal paa 5209 og et tysk paa 3275. Deraf var de 1203 danske tilrejsende, de 961 tyske tilrejsende. Bedre endnu

var selvfølgelig Resultaterne ude fra Landet. Det første fra Haderslev Amt var saa vidt vides Kastvraa (Sommersted Sogn), og det opviste kun danske Stemmer, 122 danske og 0 tyske. Paa Højde hermed stod Fredsted (Gammel Haderslev Sogn) med 76 danske og 0 tyske, Knud (Fjelstrup Sogn) med 99 danske og 0 tyske, Tirslund (Tirslund Sogn) med 104 danske og 0 tyske samt Havervad (i Brøns Sogn) med 89 danske og 0 tyske Stemmer.

En stolt Dag for den dansk-slesvigske Befolkning, og en Oprejsnings Dag for det danske Folk og for Danmark.

* * *

Endnu et Øjebliksbillede, det er fra den 10. Juli 1920, da det danske Kongepar holdt sit Indtog i Haderslev. Om Morgenen var Kongen og Dronningen med Følge gaaet i Land i Kolding, i Løbet af Formiddagen havde Kongen paa den hvide Hest overskredet den gamle Grænse. Nu kom Turen til den første af Nordslesvigs Købstæder. Dagen efter gav den, der skriver disse Linjer, følgende Skildring af Indtoget i Haderslev-Bladet „Danskeren“:

„Haderslev By laa badet i Sol, i Flag og Grønt, da Vor Frue Kirkes Klokker ved Middagstid begyndte at ringe til Indtoget. Fest og Forventning laa over alt og alle. Spændt spejdede de mange Tusinde Mennesker, der fyldte Gaderne, mod Nord, hvorfra Kongen skulde komme. Længe forgæves. Men pludselig hører man Hurraraab fra Bakken ved Byens Nørremark, de ruller som en Bølge ned mod Pladsen, hvor Byraadet har taget Opstilling, og Borgmesteren venter for at byde velkommen. Saa ses Kongens ranke Skikkelse højt til Hest i den enkle graa Feltuniform, hilsende til alle Sider. Fanerne duver for en svag Sommervind, det regner med Blomster over Kongen og over Dronningens Vogn, og ustandseligt skyller Hurraraabene op imod dem. Det er, som om det tonende Brus fra Folkehavet aldrig skulde lægge sig til Hvile igen. Thi instinktivt føler den talløse Menneskemængde, at dette er det store Øjeblik, som det gælder om at holde fast. Dette er Dagen, dette er Udløsning for Menneskealdres lønlige Haab og Længsel, det er Hjertes frydefulde Oplevelse af Genforeningen i en stor og samlet Sum.

Sparekassens Bygning, smykket til Kongens Indtog i Haderslev den 10. Juli 1920.

Vi har hørt det mange Steder, og vi tvivler ikke om, at det vil blive gentaget, hvor Danske mødes hernede i de kommende Dage. Kongen har indtaget alle ved sin smukke og jævne Maade at færdes paa, ved den ægte og ukunstlede Grebthed, hvormed han tog imod Rejsens store Indtryk. Det samme siges at være Tilfældet ogsaa hos den tysksindede Del af Borgerskabet. Det kan kun glæde os. Vi er stolte af vor Konge, og vi mener at være det med Rette. Saadan som han er, mandig, men prunkløs i sin Fremtræden, og dog med den Højhed og Værdighed over sig, vi ønsker over Kronens Bærer, saadan er han saa inderlig dansk og svarer til de bedste Traditioner i vort Lands og vort Folks Historie.“

Siden har Kong Christian sammen sin Dronning eller Kongen alene Aar for Aar aflagt Besøg i Nordslesvig, og der er intet at lægge til og intet at tage fra i den Fremstilling, der ovenfor er givet af Kongens og Befolkningens Forhold til hinanden. Og selv om Kongebesøgene ikke er og ikke kan være den Begivenhed, som da Kongen og de danske Slesvigere saas for første Gang, saa vil de dog altid have et Skær af den mærkelige Genforenings-Sommer over sig. Kongens Færden syd for Kongeaaen er en Side af Genforeningsværket, som ikke maa undervurderes.

* * *

Vi har ment, at disse Rids hørte med i Sparekassens Jubilæums-Skrift. I det hele taget er den dansk-slesvigske Befolknings Skæbne og det gamle danske Pengeinstituts Historie saadan vævet ind i hinanden, at de ikke kan skilles ad. Det er da ogsaa det Hovedpunkt, der er lagt til Grund ved Udarbejdelsen.

SPAREKASSENS NYORDNING.

Med Genforeningen maatte Sparekasserne i de sønderjydske Landsdele tilpasses danske Forhold.

Den 21. Februar 1920 gennemgik Bestyrelsen sammen med Overretssagfører Bang, Haderslev, et Udkast til nye Love. Den 23. Oktober 1920 vedtoges de nye Love paa Sparekassens Generalforsamling.

Ifølge Sparekasseloven af 4. Oktober 1919 skal alle nye Sparekasser stiftes med Garanter og Antallet af disse være mindst 25. Sparekassen for Haderslev Byes Omegn har efter de nugældende Vedtægter en Grundkapital paa 32,000 Kr., tegnet af 64 Garanter, der hver hæfter med 500 Kr. Af Beløbet er indbetalt Halvdelen. Ordningen af Garantikapitalen gav forøvrigt Anledning til en Difference med Sparekasseinspektoratet, idet de 16,000 Kr., som det drejede sig om, ikke var tilvejebragt ved Indbetaling, men ved derefter, da Sparekassen den 1. Januar 1900 blev omdannet til Selskab med begrænset Hæftelse. Da Sparekassen endvidere ved Fremsyn og dygtig Ledelse

P. Grau, Haderslev.

Salg af nogle Markaktier. Da Handelsministeriet mente, at denne Fremgangsmaade var i Strid med Sparekasselovens Paragraf 12, ansøgte Sparekassen om Dispens, idet man gjorde gældende, at der allerede var indbetalt Garantikapital to Gange, først ved Sparekassens Oprettelse i 1856 og

havde klaret Krigen og alle dens Følger saa godt, at den havde sine Kroneværdier i Behold, maatte det føles som Mistillid til Bestyrelsen og en unødvendig Haardhed over for Garanterne, hvis der nu krævedes indbetalt Garantikapital for tredje Gang.

Bestyrelsen bestaar efter de nye Love af et Tilsynsraad paa syv Medlemmer samt en Direktør og en stedfortrædende Direktør.

Tilsynsraadets Medlemmer var ved Genforeningen Rentier N. P. Boysen, Bakkely (Formand), Gaardejer Simon From, Fjelstrup (Næstformand), Gaardejer Jens Fuglsang, Mariegaard, Garvermester P. H. Bløcher, Haderslev, Rentier B. Thede, Haderslev, Gaardejer Chr. Have, Sverdrup, og Gaardejer Chr. Lauritzen, Bramdrup.

Endvidere hidsætter vi følgende Fortegnelse over Sparekassens Garanter ved Genforeningen:

Møllejejer Nis Peter Boysen, Tørning Mølle.

Enkefru Anne Ahrenkiel, Haderslev.

Garver Peter H. Bløcher, Haderslev.

Gaardejer Jens Fuglsang, Mariegaard.

Gaardejer Simon From, Bygvraa pr. Fjelstrup.

Frøken Gyde Marie Windfeld, Haderslev.

Gaardejer Iver Erichsen, Sverdrup.

Gaardejer Martin Wiuff, Sillerupgaard.

Gaardejer Niels Bramsen, Fjelstrup.

Gaardejer Laurids M. Jensen, Bæk pr. Vonsbæk.

Gaardejer Chr. Have, Sverdrup.

Gaardejer Hans Erichsen Wildfang, Bæk pr. Vonsbæk.

Kaptejn Hans Eriksen Jacobsen, Haderslev.

Fru Mette Marie Uldall, Høgelund.

Købmand Johan Erik Petersen, Haderslev.

Kornhandler Thomas J. Sørensen, Aarøund.

Gaardejer Chr. Lauritzen, Bramdrup.

Dyrlæge Jacob Jensen Schmidt, Haderslev.

Gaardejer Anton Orbesen, Vandling.
Gaardejer Niels Jensen, Sod.
Gaardejer Nis Mathiesen Nissen, Kjelstrup.
Rentier Mussmann, Mariasminde.
Rentier Hans N. F. Hansen, Aarø sund.
Rentier Mads Have, Haderslev.
Rentier Anton Berg, Haderslev, Ulvshus.
Gaardejer Knud Madsen, Feldum.
Gaardejer Christian Michaelsen, Kastvraa.
Gaardejer Jep Autzen, Djernæs.
Fabrikant Axel Sabroe, Haderslev.
Møllejer Asmus Boysen, Tørning Mølle.
Rentier Nis Ravn, Haderslev.
Gaardejer Andreas Caspersen, Ersted.
Gaardejer Hans P. Lauritzen, Hammelev.
Gaardejer Hans Jørgen Jensen, Sdr. Otting.
Gaardejer Erik Wiborg, Bøgeskov.
Gaardejer Jes From, Rørkær.
Rentier Detlef Petersen, Haderslev.
Fru Anne Marie Wildfang, Haderslev.
Fru Cathrine Nielsen, Tyrstrup.
Gaardejer Hans Peter Christiansen, Rørkær.
Gaardejer Erik Efsen, Halk.
Gaardejer Hans Simonsen Westergaard, Hammelev.
Gaardejer Jeppe Uldall, Styding.
Rentier Rasmus Nissen, Haderslev.
Rentier Nis Hansen Nissen, Aarø sund.
Rentier Bertel Thede, Haderslev.
Gaardejer Mathias Rudbeck, Hajstrup.
Gaardejer Knud Madsen, Vonsbæk.
Urmager Peter Henningsen, Haderslev.

Enkefru Marie Nielsen, Damager.
 Købmand Anton Petersen, Haderslev.
 Gaardejer Jacob Jepsen Juhl, Hjerndrup.
 Gaardejer Hans Madsen Fischer, Gl. Haderslev.
 Gaardejer Frederik Erichsen, Sverdrup.
 Gaardejer Peter Jensen Refshauge, Tyrstrup.
 Rentier Jørgen Ravn, Haderslev.
 Rentier Johannes Bramsen, Fjelstrup.
 Gaardejer Iver Paulsen, Djernæs.
 Købmand Annas Christen Schmidt Ørum, Haderslev.
 Rentier Jens Skau, Fjelstrup.
 Frøken Bothilde Skjold, Haderslev.
 Fru Vilhelmine Aagaard, Haderslev.
 Bogholder og stedfortrædende Sparekassedirektør Rudolph Nielsen
 Bay, Haderslev.
 Sparekassedirektør Peter Emanuel Grau, Haderslev.

Sparekassens Leder siden Genforeningen har været Direktør P. Grau, og det skyldes for en stor Del hans Initiativ og Dygtighed, at Sparekassen for Haderslev Byes Omegn nu indtager en saa fremtrædende Stilling, som det er Tilfældet. Med megen Pietet vogter han over Sparekassens Traditioner, og han har foranlediget, at der nu i Direktionsværelset er ophængt Billeder af de afdøde Bestyrelses-Medlemmer fra Stiftelsesaaret og op til vore Dage.

Direktør Grau er født den 31. Juli 1873 i Amoy (Kina) som Søn af Skibskaptejn Hans Jørgen Grau. I 1894 tog han Lærereksamen ved Seminariet i Haderslev, hvorefter han var Lærer i nogle Aar i Kværs paa Sundved. Han maatte imidlertid udtræde af Skolens Tjeneste paa Grund af sit danske Sindelag og blev saa Bogholder og senere Kontorchef paa et Sagførerkontor i Haderslev. Grau var indkaldt under Krigen fra 2. Avgust 1914 til 30. December 1918, og i Sommeren 1919 indtraadte han som Forretningsfører ved Sparekassen. Fra 1920 har han været ansat som Direktør, og han har desuden i Aarenes Løb røgtet en Række Tillidshverv, som er bleven overdraget ham af

hans sønderjyske Fagfæller. Saaledes var han Medlem af det af Handelsministeriet under 20. Avgust 1920 nedsatte Sparekasseudvalg for de sønderjyske Landsdele, ligesom han i det hele taget var en i Overgangstiden meget benyttet Mellemand mellem Ministeriet og de nordslesvigske Sparekasser. Han er Formand for Foreningen af sønderjyske Sparekasser og Medlem af Bestyrelsen for Centralforeningen af jyske Sparekasser. Endvidere Vurderingsmand i Henhold til Lov af 19. Marts 1869, Medlem af Bestyrelsen for Sammenslutningen af jyske Købstad-Sparekasser, Repræsentant for de sønderjyske Amter i Købstædernes almindelige Brandforsikring m. m. Af lokale Tillidshverv skal nævnes, at Direktør Grau fra 1920 har været Medlem af Menighedsraadet for Vor Frue Sogn i Haderslev.

Bogholder og stedfortrædende Direktør er siden Genforeningen R. Bay, der er født i Randers den 8. November 1885, har gaaet paa Randers lærde Skole og haft Ansættelse i Randers Disconto- og Laanebank fra 1902 til 1915, de sidste fem Aar som Fuldmægtig. Direktør Bay kom til Haderslev i 1915, da han blev Bogholder ved Haderslev Bank, og har siden 1. Marts 1920 været ansat ved Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn staar ved Jubilæet som den betydeligste af samtlige ni Sparekasser i Haderslev Amt. Næstefter følger Haderslev Amts Sparekasse (den tidligere omtalte og af de prøjsiske Myndigheder oprettede Kreds-Sparekasse), der ligesom de andre kommunale Sparekasser i Landsdelen senest 1. Juli 1932 skal omdannes til almindelig privat Sparekasse.

R. Bay, Haderslev.

Særlig værd at lægge Mærke til er, at Sparekassen for Haderslev Byes Omegn kort efter Genforeningen kunde møde frem med en Reservefond i Kroner, der stod omtrent paa Højde med den gamle Reservefond i Mark. Mens Sparekassens Kroneregnskab pr. 31. Marts 1921

endnu udviser en Reserv-fond paa Kr. 4,874,52, saa er der paa næste Aars Kroneregnskab af 31. Marts 1922 „i Henhold til Regulering“ tilført Reserve-fonden et Beløb paa ikke mindre end Kr. 224,234,06, saaledes at den fra nu af udgør et samlet Beløb paa Kr. 229,108,58. Det var de danske Værdipapirer, som det var lykkedes Sparekassen at holde Haanden over, der nu kom til Anvendelse. Til Sammenligning kan anføres, at Sparekassens Reservfond den 30. April 1914, altsaa det sidste Aar før Krigen, udgjorde Mk. 268,351,53.

Der var hermed gennemført en Konsolidering af den gamle Sparekasse under de nye Forhold, som vistnok er noget ganske ekstraordinært for et sønderjysk Pengeinstitut efter Genforeningen. Den gamle Bestyrelse har derigennem indlagt sig en særskilt Fortjeneste, som ikke bør gaa i Glemmebogen.

FRA MARK TIL KRONE.

Den nordslesvigske Befolkning var ganske naturligt indstillet paa, at Genforeningen vilde komme ret hurtigt.

At Julen 1918 blev den sidste Jul under Tyskland, var en almindelig Antagelse. Naar Bøgen grønnes, hed det Foraaret 1919, er Landet dansk igen, Men Aaret gik til Ende, uden at det var sket, som alle ventede paa. Overgangstiden blev meget længere, end godt var. Og heraf opstod ogsaa en Række økonomiske Forhold, som senere har vist sig at være til stor Skade for Landsdelen.

Her skal foreløbig kun nævnes Afviklingen af Mark-Hypothekerne.

I November 1918 noteredes den tyske Mark paa Københavns Børs til Kr. 56,50 for 100 Mark. I Slutningen af Juni 1919 var Kursen 32,50 og i Slutningen af December samme Aar 10,65.

Nu, da vi veed, at Marken til sidst blev til intet, er det let at se, at der blev truffet fejlagtige Dispositioner i Massevis. Det gælder baade dem, der laante Kroner for saa hurtigt som muligt at komme af med deres Markgæld, og dem, der lod deres Beholdning af Mark staa, indtil de var værdiløse.

Bag det altsammen laa en Forestilling om, at Marken vilde rette sig, saa snart der igen indtraadte normale Tilstande i Tyskland. Og denne Forestilling blev næret fra saa avtoritativ Side, som Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad maatte siges at være paa det Tidspunkt. Allerede før Krigen var der her Tale om et Slags dansk-slesvigsk Parlament, og i Tiden fra Krigens Afslutning til Genforeningen var dets Indflydelse af en ganske overordentlig Rækkevidde. Det er da af Interesse at læse i Vælgerforeningens Protokol under 9. April 1919, at i et Bestyrelses- og Tilsynsraadmøde nævnte Dato paa

„Folkchjem“ i Aabenraa gav H. P. Hanssen en Del Meddelelser om den øjeblikkelige politiske Situation og omtalte ogsaa Valutaspørgsmaalet. Om den tyske Mark sagde han ifølge Protokollen, at „naar Tyskland først fik Fred, vilde Valutaen nok efterhaanden gaa lidt i Vejret, da Amerika nok vilde tage det ved Haanden“.

Allerede i et af de paafølgende Møder, der afholdtes i Dagene 29. og 30. April, og hvor der blandt andet blev afgivet Betænkning af det af Vælgerforeningen nedsatte økonomiske Udvalg, udtalte nu afdøde Kloppenborg-Skrumsager, der var Udvalgets Formand, at man oprindeligt havde tænkt sig en Omregning af Gæld og Tilgodehavende til en forbedret Kurs, men at man senere havde maattet tage Afstand fra en ensartet Omregning, „da mange Debitorer selv havde omregnet ved at omsætte deres Laan i Kroner“.

Man mener, at disse midlertidige Kronelaan til Afvikling af Markgælden, der blev optaget hos danske Banker og Sparekasser, beløb sig til ialt 50—60 Mill. Kroner. Af de af Sparekassen for Haderslev Byes Omegn udsendte Regnskaber ses, at der i Regnskabsaaret 1919—1920 er bogført tilbagebetalte Prioriteter til et samlet Beløb paa 2,017,843 Mark, i Regnskabsaaret 1920—1921 til et Beløb paa 751,021 Mark og i Regnskabsaaret 1921—1922 til et Beløb paa 96,597 Mark. Dermed var Prioritets-Gælden i Mark for Sparekassens Vedkommende afviklet.

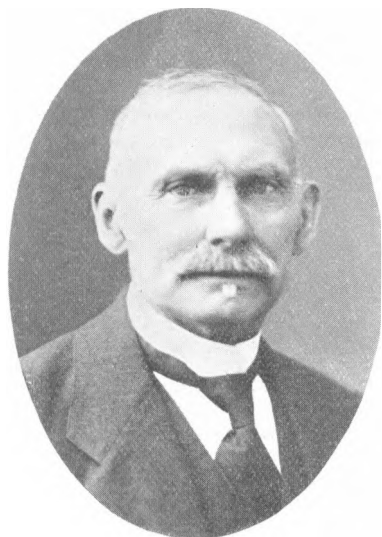
* * *

I Tiden omkring Genforeningen var og maatte det være et Problem for de nordslesvigske Pengeinstitutter, hvor de skulde skaffe sig Kapital fra. Markkapitalen var, som vi har set i det foregaaende, smuldret hen. Det vilde tage Tid, før der kunde opspares Kronekapital i Steden.

Da Arbejderstanden hen paa Foraaret 1920 begyndte at kræve Kronelønninger, fordi mange Livsfornødenheder allerede da maatte erhverves til

P. Fuglsang, Mariegaard.

B. Thede, Haderslev.

Kronepriser, udstedte Den internationale Kommission i Flensborg den 14. Maj 1920 en Anordning, hvorefter den danske Krone fra den 20. Maj 1920 skulde være lovligt Betalingsmiddel i første Zone, altsaa det Omraade, der senere kom tilbage til Danmark. Marken skulde indtil videre være gangbar Mønt ved Siden af den danske, saa vidt Forholdene tillod det.

Til Dækning af det øjeblikkelige Behov blev der Dagen i Forvejen, den 19. Maj, af den danske Stat overført $3\frac{1}{2}$ Mill. Kr. til Landsdelen gennem Nationalbankens Filial i Kolding, og disse Penge blev i Haderslev fordelt mellem

de forskellige Banker og Sparekasser i Nordslesvig. I det hele udlaante Staten i Overgangstiden til de nordslesvigske Pengeinstitutter et samlet Beløb paa 21 Mill. Kr., af hvilke dog de 20 Mill. Kr. blev anvist Bankerne, og kun 1 Mill. Kr. gik til Sparekasserne. Ligeledes blev der naturligvis overført Kronemidler til de statslige og en Del kommunale Kasser, og endelig gav Staten ved Overgangen fra Mark til Krone et særligt Kronetilskud til de nordslesvigske Arbejdere.

Saa godt som alle disse Penge kom imidlertid som anført Bankerne til Gode. Til Gengæld blev den paafølgende Valutaregulering en stor Hjælp for Sparekasserne, hvor disse forstod Betydningen af at være medvirkende ved Lovens Gennemførelse.

For at bøde paa de Tab, som ved Markmiseren var tilføjet store Dele af den nordslesvigske Befolkning, blev der ved Lov af 28. Juni 1920 oprettet en Udligningskasse, der skulde yde Erstatning for Formue- og Indtægtstab, hidført ved Markens Fald eller andre i Forbindelse med Krigen staaende Aarsager, alt til en vis Grænse og efter glidende Skala. Det var selvfølgelig i første Række Mark-Kreditorerne, der kom i Betragtning, eftersom mange af disse havde mistet næsten hele deres Formue dels ved Markgældens Afvikling og dels ved Markens endelige Sammenbrud. Det Beløb, der gennem Valutareguleringen er bleven

tilført de sønderjyske Landsdele, beregnes til ialt ca. 59 Mill. Kr. Og selv om det paa langt nær kunde godtgøre de Tab, der var lidt, saa var det dog en meget betydelig Hjælp til at komme i Gang igen efter den store Omvæltning, ligesom ogsaa de nordslesvigske Pengeinstitutter derigennem fik Midler i Hænde, som var haardt tiltrængt.

Da Sparekassen for Haderslev Byes Omegn hjalp sine Kunder med at udfærdige de fornødne Ansøgninger, et omfattende og til Tider meget indviklet Arbejde, indgik de saaledes bevilgede Beløb til Sparekassen, hvorved den i Løbet af de to første Kroneaar opnaaede et ekstraordinært Indskud paa ialt 2,6 Mill. Kr. Heraf blev 1 Mill. Kr. hævet med det samme, mens Resten blev staaende i kortere eller længere Tid og gik frugtbringende ind i Sparekassens Omsætning.

Hertil kom endnu nogle foreløbige Laan i det gamle Land, bl. a. hos Staten udover de før nævnte og hos „Bikuben“, der var Sparekassen en værdifuld og velvillig Forbindelse, til ialt 420,000 Kr. Disse Penge blev ret hurtigt betalt tilbage igen, men ogsaa de bidrog til, at Sparekassen i ikke ringe Grad kunde imødekomme det store Laanebegær, der satte ind med Genforeningen.

Alt i alt klaredes Overgangen fra Mark til Krone bedre, end man paa Forhaand kunde have ventet det. Tilbage stod Ordningen af Forholdet mellem Sparekassen og Mark-Sparerne. Det sidste bedrøvelige Afsnit af Markens Saga i de sønderjyske Landsdele.

Chr. Have, Sverdrup.

H. Kjer, Øsby.

* * *

Martin Wiuff, Sillerup.

lvorefter de nordslesvigske Sparekasser, der i de foregaaende Aar havde maattet føre dobbelt Regnskab, fik Markforholdet ordnet paa den Maade, at der oprettedes en Afdeling for Kroneindskud og en Afdeling for Markindskud, saaledes at den ene Afdeling ikke hæftede for den andens Forpligtelser. Det næste Skridt maatte blive at træde i Likvidation med de efterhaanden meget bekostelige og tidsspildende Markafdelinger, og i April 1923 meddeltes gennem offentlig Bekendtgørelse, at Beslutning herom var taget, at samtlige Markindskud var opsagt til Udbetaling senest 6 Maaneder efter, ligesom ikke indfrieede Marklaan maatte indbetales inden for samme Tidsfrist. Som sidste og afgørende Etappe opnaaedes under 29. December 1923 gennem Justitsministeriet Tilladelse til at udstede præklusiv Proklama for samtlige likviderende Markafdelinger. Det blev Direktør Grau, der som Repræsentant for Sparekasserne udsendte den afsluttende Kundgørelse i Sagen. Da den er et ejendommeligt Tidsdokument, gengives den her i sin fulde Ordlyd:

Den 28. August 1920 nedsatte Handelsministeriet det saakaldte sønderjyske Sparekasseudvalg, der skulde bistaa Ministeriet med Gennemførelsen af den danske Sparekasselovgivning i de sønderjyske Landsdele. Til Formand udnævntes Departementschef Busck-Nielsen, og de sønderjyske Medlemmer var Sparekassedirektør P. Grau, Haderslev, Sparekasssekasserer Schmidt, Broager, Sparekassedirektør Svendsen, Skærbæk, og Sparekassedirektør Iversen, Sønderborg.

Efter Forslag af dette Udvalg vedtoges et Tillæg til Sparekasseloven af 4. Oktober 1919, som traadte i Kraft den 1. Juli 1922, og

P. Fuglsang, Maugstrup.

Vi Christian den Tiende

af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og
Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken,
Lauenborg og Oldenburg.

Gøre vitterligt: at Vi efter den af Bestyrelserne for:

1. Ballum Sparekasse,
2. Spare- og Laanekassen for Hygum By og Sogn,
3. Visby Sogns og Omegns Sparekasse (Spar- und Leihkasse für das Kirchspiel Visby u. Umgegend m. b. H.),
4. Spare- og Laanekassen for Skærbæk og Omegn,
5. Spare- og Laanekassen for Hostrup Sogn.
6. Spare- og Laanekassen for Døstrup Sogn,
7. Brøns Sogns Spare- og Laanekasse,
8. Emmerlev Sogns Sparekasse,
9. Daler Sogns Sparekasse,
10. Møgeltønder Sparekasse,
11. Bjolderup Sogns Sparekasse,
12. Agerskov Sogns Sparekasse,
13. Skodborg Sogns Sparekasse,
14. Toftlund Sogns Sparekasse,
15. Sønderborg Bys Sparekasse,
16. Sparekassen for Christiansfeld og Omegn,
17. Sparekassen for Højer og Omegn i Højer,
18. Højst Sogns Spare- og Laanekasse,
19. Spare- og Laanekassen for det sydlige Als i Tandslet,
20. Sparekassen i Nørreløgum Sogn,
21. Haderslev Amts Sparekasse,
22. Brede Sogns Spare- og Laanekasse,
23. Ketting Spareforenings Sparekasse,
24. Løjt Sogns Sparekasse,
25. Nybøl Sogns Spare- og Laanekasse,
26. Spare- og Laanekassen for Ulkebøl Sogn i Sønderborg,
27. Alte Privat Spar- u. Leihkasse m. b. H., Tondern,
28. Aabenraa Bys Sparekasse,
29. Nordborg Sparekasse,

30. Spare- og Laanekassen i Bylderup,
31. Aabenraa Amts Sparekasse,
32. Spare- og Laanekassen for Frøs og Kalvslund Herreder,
33. Spare- og Laanekassen i Løgumkloster,
34. Broager Spare- og Laanekasse,
35. Haderslev Bys Spare- og Laanekasse,
36. Sparekassen for Haderslev Byes Omegn,
37. Spare- og Laanekassen i Kliplev,

derom allerunderdanigst gjorte Ansøgning tillade, at bemeldte Sparekasser ved Proklama med Aar og Dags Varsel i Statstidende samt i et af de mest udbredte lokale Blade 3 Gange efter hinanden maa indkalde alle dem, som maatte have noget Krav paa Kasserne hidrørende fra indskudte Markbeløb, med deres Paastand at fremkomme og saadanne deres Krav inden foreskrevne Tids Forløb bemeldte Kasser at anmelde og bevisliggøre. Indkaldelsen skal paa Betingelse af, at denne Bevilling Ord til andet indrykkes i fornævnte Tidender og læses for Søndre Landsret og vedkommende Underret, anses ligesaa gyldig, som om den var sket ved Proklama efter Loven.

Givet i København, den 29. December 1923.

Under vort kongelige Segl.

(L. S.)

Efter kongelig Befaling
sign. *Svenning Rytter*.

Proklamabevilling for
Ballum Sparekasse m. fl.
Gebyr 33 Kr. 66 Øre.

Jespersen,
Fm.

I Henhold til foranstaaende Bevilling indkaldes de i Bevil-
lingen nævnte Markkreditorer med Aar og Dags Varsel til over for
de respektive Sparekasser at anmelde og bevisliggøre deres Markkrav.

Paa Sparekassernes Vegne:

Haderslev, den 31. December 1923.

P. Grau,
Sparekassedirektør,

Naar det hedder, at Fordringer skal anmeldes „med Aar og Dags Varsel“, saa betyder dette, at de skal anmeldes indenfor et Tidsrum af et Aar og seks Uger. Det vil sige, at Fristen udløb i Februar 1925, og dermed var Markforholdet for Sparekasserne bragt til en endelig Afslutning.

Da man langt om længe var naaet saa vidt, var det hele for øvrigt blot en Formsag. Markindskyderne havde kun en værdiløs Konto, og for Sparekassen lønnede det sig ikke at ofre et Frimærke paa at faa de resterende Millionbeløb tilbage, som den i sin Tid havde laant ud.

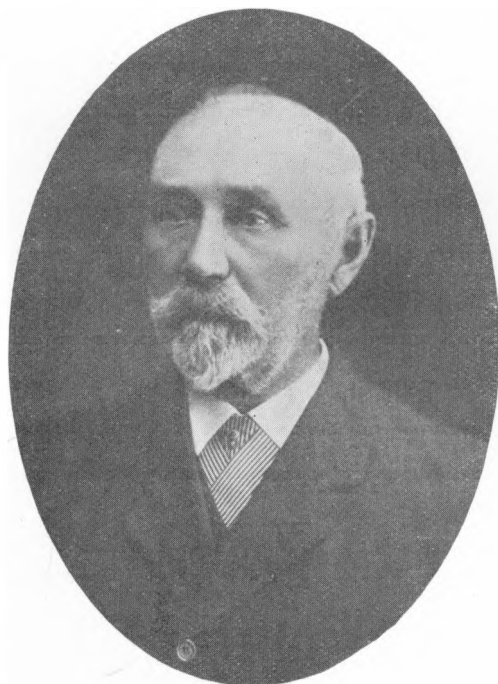
UNDER DANSK STYRE.

NY FREMGANG.

I Begyndelsen af 1925 døde Sparekassens mangeaarige Formand Rentier N. P. Boysen, Bakkely. Den 18. Februar samme Aar valgtes i hans Sted Gaardejer Simon From, Fjelstrup, til Formand, mens Gaardejer Jes From, Rørkær, blev Næstformand.

Gaardejer S. From var født den 6. Oktober 1846 paa Gaarden Bygvraa i Fjelstrup Sogn. Da han naaede den værnepligtige Alder, udvandrede han til Danmark og opholdt sig kortere Tid i Vonsild nord for Grænsen. Senere kom han tilbage og overtog sin Fødegaard. I 1890 blev han prøjsisk Statsborger,

og fra da af kunde han frit deltage i det nationale Arbejde paa sin Hjemegn. Ved Siden af en Del kommunale Hverv var han i mange Aar Tillidsmand for Den nord-slesvigske Vælgerforening, ligesom han var stærkt medvirkende ved Oprettelsen af en dansk Bogsamling i Sognet. Endvidere var han

Simon From, Fjelstrup.

foreningen for Tyrstrup og Haderslev Herreder med Omegn samt navnlig som Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

med ved Rejsningen af Forsamlingshuset „Frej“ i Tyrstrup og Stiftelsen af Selskabelig Forening for Tyrstrup og Omegn, ligesom han var Medlem af Bestyrelsen for Skamlingsbanke - Selskabet.

Og endelig udførte han et stort Arbejde som Medlem af Bestyrelsen for Brandassurance-

Simon From beklædte kun Formands-Pladsen i Sparekassen kort Tid. Han var allerede gammel og svagelig, da man overdrog ham Posten efter gamle Boysen, og i September 1926 fratraadte han igen paa Grund af Sygdom, hvorefter Generalforsamlingen udnævnte ham til Æresmedlem. Den paafølgende Maaned fejrede han sin 80-Aarsdag under megen Opmærksomhed, og kun tre Dage efter afgik han ved Døden.

Simon From var en stille, men meget virksom Mand, altid rede til at gavne sit Land og sin Egn. Da han trak sig tilbage, havde han været Medlem af Sparekassens Bestyrelse i næsten 37 Aar.

Den femte og nuværende Formand er Gaardejer Jes From, Rørkær.

Gaardejer From er født den 16. Februar 1875 i Rørkær og gik i nogle Aar paa Brødremenighedens udvidede Skole i Christiansfeld. Han har været Kirkeældste i Bjer-

Jes From, Rørkær.

havn, lagde et Selskab af Deltagere Vejen hjem over Nordslesvig og aflagde blandt andet et Besøg paa Froms Gaard for at se hans Korthorns-Besætning.

Jes From er som Følge af denne sin Interesse Næstformand for Sønderjysk Fællesledelse af Korthornsavl, og han er Medlem af de jyske Landboforeningers Husdyrudvalg.

ning Sogn gennem en lang Aarrække og Medlem af Kommuneraadet, senere Sogneraadet fra 1900 til 1929. Han er desuden en fremragende Landmand, hvis Korthornskvæg er kendt ud over hele Landsdelen. Da der i Sommeren 1931 afholdtes en international Mejerikongres i Køben-

* * *

Da Sparekassen straks i de første Aar efter Genforeningen kom op paa en efter Forholdene betydelig Omsætning, begyndte man i 1923—24 at overveje en Udvidelse af Sparekassens Lokaler, der var snævre og utidssvarende. I Foraaret 1924 var Sagen flere Gange til Behandling i Bestyrelsen, hvorefter den dog paa Grund af den herskende Pengeknaphed blev lagt til Side indtil videre.

Først det næste Aar blev det til Alvor, og paa et Bestyrelsesmøde i Februar 1925 vedtoges det at lade Arbejdet udføre efter Forslag af Arkitekt Gram, Haderslev. Mens Ombygningen fandt Sted, fra Juni til September, havde Sparekassen Kontor i Købmand Maasbøls Ejendom i Bispegade, hvor tidligere Nordslesvigs Bank havde haft til Huse. Den 1. Oktober 1925 toges Lokalerne i Brug igen efter endt Ombygning, og efter at de indbudte, Sparekassens Bestyrelse, Arkitekt Gram og den Kreds af Haandværkere, der havde udført Arbejdet, havde beset de nye og smukke Rum, samledes man i Direktionsværelset til en lille Festlighed.

Det blev her fremhævet, at der var lagt Vægt paa at benytte dansk Materiale og lokal Arbejdskraft, samt at Resultatet havde været meget tilfredsstillende. Og fra alle Sider udtaltes gode Ønsker for Sparekassens Fremtid.

Ombygningen havde kostet ialt ca. 72,000 Kr.

* * *

Man vil bedst kunne danne sig et Billede af Sparekassens Udvikling i de forløbne elleve Aar siden Genforeningen, naar man ser, hvorledes Indskudene støt og sikkert er vokset fra Aar til Aar. Den samlede Indskuds-Kapital udgjorde:

1921:	1,587,252	Kr.
1922:	2,705,299	Kr.
1923:	3,046,584	Kr.
1924:	3,210,952	Kr.
1925:	3,685,493	Kr.
1926:	3,953,053	Kr.
1927:	4,457,398	Kr.

1928: 4,830,105 Kr.

1929: 5,187,034 Kr.

1930: 5,724,569 Kr.

1931: 6,180,145 Kr.

Denne stadige Fremgang er saa meget mere bemærkelsesværdig, som Pengeforholdene en Overgang var ret vanskelige. I Regnskabsaaret 1923—24 faldt Kronen saa stærkt, at den den 11. Marts 1924 var nede paa en Guldværdi af 56,7. Dette vakte megen Foruroligelse i de sønderjyske Landsdele, og der blev opsagt store Beløb af Sparemidler. Marken havde man mistet, nu skulde Kronen bruges, mens Tid var. I samme Retning virkede Nationalbankens Diskontoforhøjelse (til 7 Procent) og den paabudte Kreditindskrænkning i Begyndelsen af 1924, idet Laansøgerne nu med Løfte om høje Renter søgte at bevæge Indskyderne til at tage deres Penge ud af Sparekasserne. Da de nordslesvigske Sparekasser under disse Omstændigheder ikke formaaede at tilfredsstille selv et minimalt Laanebegær, henvendte de sig under 28. Marts 1924 til Staten om et større Laan, men uden Resultat.

* * *

Imidlertid førte den herskende Kapitalmangel og Landbrugets vedvarende Trang til Kapitalforsyning dog til, at der den 16. Juli 1925 af Indenrigsministeriet blev nedsat en Kommission til at undersøge og om muligt foreslaa en bedre Ordning af Realkredit-Forholdene i de sønderjyske Landsdele. Man kom herunder til den Anskuelse, at der især tiltrængtes Midler til 2. Prioritets-Laan, som burde udlaanes gennem Sparekasserne, og Finansministeren bemyndigedes i Henhold til Realkredit-Kommissionens Indstilling til at yde Garanti for Forrentning og Tilbagebetaling af Laan fra københavnske Pengeinstitutter og andre Institutioner til de nordslesvigske Sparekasser indtil et samlet Beløb af 10 Mill. Kr.

Disse saakaldte Realkreditlaan, der skulde anvendes til 2. Prioritets-Laan umiddelbart efter størst muligt Kreditforenings-Laan eller andet 1. Prioritets-Laan af tilsvarende Størrelse og fortrinsvis til Indfrielse af Banklaan eller anden

Sparekassens Ydre efter Ombygningen.

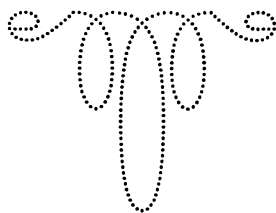
byrdefuld Gæld, har ikke medført den Lettelse for det nordslesvigske Landbrug, som var ventet, og er derfor senere bleven efterfulgt af Sønderjysk Hypotheklaanefond. Sparekasserne maatte forlange Kavtion ved Siden af Pantesikkerheden, og mange Landmænd turde heller ikke binde sig til de store Afdrag.

I 1928 var der af disse Penge udlånt ca. $7\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Gennem Sparekassen for Haderslev Byes Omegn bevilgedes 58 Laan til et samlet Beløb af 475,050 Kr., af hvilke 228,000 Kr. er betalt tilbage igen. Som Tiderne nu er, er det vanskelige Penge at have med at gøre. Og det er betegnende, at den eneste Ejendom, Sparekassen har maattet overtage efter Genforeningen, har den overtaget i Juli 1931 som Følge af et ydet Realkreditlaan.

* * *

Som Efterslæt til Kapitlet om den tyske Mark skal endnu noteres, at paa Regnskabet 1925—1926 er der overført fra Reguleringskonto til Reservefond et Beløb paa 17,748 Kr.

Disse Penge skyldes Salget af nogle tyske Værdipapirer („Landwirtschaftliche Central-Pfandbriefe“), som ved en ny tysk Lov („Aufwertungs-Gesetz“) fik en Brøkdel af deres Værdi tilbage, hvorefter de hurtigt blev afhændet. Sammenlignet med, at Markafdelingen i Likvidation opviste et samlet Indskud paa ca. 8 Mill. Mk., illustrerer det iøjnefaldende, hvad Landsdelen har mistet ved Markens Sammenbrud.

DET NORDSLESVIGSKE LANDBRUG EFTER GENFORENINGEN.

Da Nordslesvig kom tilbage til Danmark, var alle dansksindede optaget af dette ene, at nu var Udlændighedstiden forbi. Herefter skulde Ordet „frit at tænke, tro og tale, det er Folkets gamle Ret“, paa ny staa ved Magt, og den dansk-slesvigske Befolkning skulde nord for Grænsen have Lov til at leve sit Folkeliv, saadan som den følte Trang til det.

Hvad den økonomiske Side af Sagen angik, saa var den ikke Genstand for alt for mange Overvejelser. Vi kan vel sige nu, at i den Retning gik man mindre forberedt ind til Genforeningen, end godt var. Befolkningen glædede sig over, at den kom ind under mere stabile Forhold igen. Det trængte den legemligt og sjæleligt til i høj Grad. Men derudover gjorde den sig ikke mange Tanker med Hensyn til Fremtiden.

Ingen vilde dengang have troet, at der laa svære økonomiske Kampe forude. Ikke desmindre er det gaaet saadan, at det nordslesvigske Landbrug har haft ondt ved at faa fast Grund under Fødderne efter Genforeningen, og har det vedvarende. I det følgende skal kort antydes den Udviking, der har ført dette med sig.

* * *

I det øvrige Danmark er man de fleste Steder af den Anskuelse, at Markens Sammenbrud og den allerede tidligere omtalte Afvikling af Markgælden skulde have medført, at det nordslesvigske Landbrug er forholdsvis bedre stillet end Landbruget nord for Kongeaaen. Mange Ting har imidlertid medvirket til, at det modsatte er Tilfældet.

For det første maa man ikke glemme, hvordan Landbruget laa i det, da Krigen var forbi.

Det kunde ikke undgaas, at de nordslesvigske Landejendomme, mens Ejerne var indkaldt enten samtlige fire Krigsaar eller i alt Fald den største Del af Tiden, blev grundigt forsømt. I Almindelighed var kun Hustruen, de gamle og Børnene hjemme, og de maatte nu, undertiden ved Hjælp af Krigsfanger, undertiden uden, fortsætte Driften, saa godt det lod sig gøre. Men dette førte lidt efter lidt til, at det hele driftsmæssigt sank i Grus. Bygningerne blev ikke vedligeholdt, Markerne fik ingen Gødning og kunde heller ikke holdes tilstrækkeligt rene. Hestene blev afleveret til Hæren, Kvæget rekvireret til Folkeforsyningen, og var der noget tilbage, saa var det i en saadan Tilstand, at Besætningerne alligevel maatte bygges op forfra. Navnlig var det galt med Køerne.

„De bestod“, siger en kendt nordslesvigsk Landmand, „ved Krigen Slutning af forhulede og forsultne Individuer, der var vokset op i Sultens og Forsagelsens Skole. Da jeg kom hjem fra Krigen, havde jeg ikke en ærlig Ko tilbage i min Besætning. Køerne hed Sonja og Marianka, der var holdt over Daaben af russiske Krigsfanger, og lad gaa med Navnene, Navnet skæmmer ingen, men det var de rene Bolschevikker til at give Mælk.“

„Hvor der før“, siger en anden lige saa fremtrædende nordslesvigsk Gaard-ejer, „i en Stald stod en Række velfodrede og velplejede Køer, der gav i Spandene til det yderste af deres Evne, stod nu en Række Skabninger med struttende Haarlag og slatne Yvere. Ungkvæget, hvis der var noget tilbage, var magert og smaat og langt tilbage i Udviklingen. I Svinestalden, hvor der paa mangan en almindelig Bondegaard før var Hundreder af Dyr, var der nu tomt og øde. Et Par enkelte Svin til Ejerens egen Husholdning var alt det, der var tilbage af fordums Herlighed.“

„I de sidste Aar“, fortæller en tredje, „bestred min tør jeg sige dygtige Kone Gaarden ved Hjælp af en Rumæner og en Russer. Begge flinke Fyre, men naturligvis uden Begreb om Landbrug. Markerne laa hen i den sørgeligste Forfatning, de var helt ude af Drift. Fjorten af mine gode Køer maatte slaas ned paa Grund af Underernæring. Med alt det øvrige gik det lige saadan,

den hele Bedrift var afribbet til Skelettet og næsten mere end det. Og paa alt dette skulde der nu bødes. Ikke alene havde jeg naturligvis ikke haft nogen Lod og Del i det gamle Danmarks Højkonjunktur inden for Landbruget, men jeg havde en afklædt Gaard.“

* * *

Dertil kom, at Landbruget maatte lægges om efter dansk Mønster.

Før Krigen var det nordslesvigske Landbrug i Hovedsagen indstillet dels paa Smørproduktion og dels paa Kødproduktion. I den østlige Del af Landet, og navnlig i Sønderborg Amt, var Mejeribrug og Svineavl det fremherskende. Længere vestpaa laa store Arealer hen som Græsmark, og her dominerede Kvægopdræt og Studedefning. Med Genforeningen meldte Kravet sig om Tilpasning til de danske Driftsformer, altsaa om Overgang til en ensidig Smør- og Flæskeproduktion. Landbrugskonsulenterne forkyndte, at nu gjaldt det om hurtigst muligt at faa indført det intensive Landbrug. Det blev ligefrem et Stykke Genforeningsarbejde, som det var fortjenstfuldt at være med i. Og Befolkningen fulgte de givne Raad i stor Udstrækning. Staldene blev gjort større, der blev bygget ny Lader og anskaffet ny Besætning, alt til dyre Priser. Mejerierne blev indrettet tilsvarende, og ved Siden af Mejeri-Skorstenene begyndte ogsaa Slakteri-Skorstenene at dukke op rundt omkring i Landskabet.

Den genforenede Landsdel styrede erhvervsmæssigt for fulde Sejl ind i en ny Tid. Retningslinjen var ogsaa rigtig nok, og det første Tiaar efter Genforeningen har i det hele og store bragt det nordslesvigske Landbrug op paa Højde med Landbruget i det øvrige Land. Man oversaa blot, at her skulde under ekstraordinære Omstændigheder indvindes paa forholdsvis kort Aaremaal, hvad der nord for Kongeaaen var naaet gennem en hel Menneskealder. Bagefter maa det vist indrømmes, at nordslesvigsk Landbrug ikke har magtet at gaa over til den intensive Driftsform i det Tempo, som dengang blev anslaaet.

Selvfølgelig er dette en rent summarisk Oversigt. Ser man nøjere til, vil det vise sig, at nogle var mere foran og andre mere afventende i denne Udvikling. Der var vel ogsaa dem, der følte sig animeret til alt for dristige Dispositioner, og som kørte fast af den Grund. Helt er denne Omstilling heller

Sparekassens Direktionsværelse efter Ombygningen.

ikke fuldført endnu. Det vil først ske, naar Krigsaarenes og Genforeningens Slægtled er afløst af dem, der er vokset op under danske Forhold,

* * *

Den Genrejsnings- og Omlægningsproces, der her er skildret, er imidlertid ikke det eneste, som maa tages i Betragtning.

Vi kommer tilbage til Markgældens Afvikling, der fandt Sted ved Hjælp af Kronelaan fra det gamle Land. De fleste Kronelaan er stiftede paa en Tid, da Markkursen var mellem 30 og 40, i adskillige Tilfælde endog derover. Renten menes gennemgaaende at have ligget mellem $7\frac{1}{2}$ og 8 Procent. Men der var Pengeinstitutter nær ved Grænsen, som tog indtil 12 Procent. Da Genforeningen uheldigvis trak ud i halvandet Aar, løb der store Renter paa. Samtidig havde de nordslesvigske Landmænd ogsaa andre store Udgifter i Kroner, mens Indtægterne var i Mark. Saaledes blev der købt Saakorn og Kunstgødning i Danmark, Saakornet ved Fælles-Landboforeningens Medvirkning. Og da de danske Kreditforeninger i 1920 begyndte deres Arbejde i de sønderjyske Landsdele, stod Obligationskurserne i 75. Alt tilsammen medførte, at mange, endnu før de rigtig fik fat paa Genrejsnings- og Omlægningsarbejdet, kom til at sidde med den samme Gæld i Kroner, som de før havde haft i Mark.

Lad os tage et enkelt Eksempel, der nøje viser Gangen i det hele.

Paa en alsisk Bondegaard afløstes i Januar Maaned 1919 et Laan paa 40,000 Mark til en Kurs af 48, hvortil der maatte optages et Kronelaan paa 19,200 Kr. Vekslen kom til at lyde paa 20,000 Kr., og det overskydende Beløb brugtes til Forudbetaling af 10 Procent Rente og til Nyanskaffelser. Vekslen løb i $1\frac{3}{4}$ Aar og kostede yderligere ca. 3,000 Kr. i Renter. Da Genforeningen kom, var der købt Kunstgødning og foretaget andre nødvendige Anskaffelser for ialt 3,700 Kr. Derefter blev der optaget et Kreditforenings-Laan paa 40,000 Kr. til en Kurs af 75, som, efter at der var betalt Omkostninger og 2 Procent til Reservefonden, indbragte en Sum paa 29,200 Kr. Tilovers blev en Driftskapital paa 2,500 Kr. I øvrigt var Gældsbyrden den samme i Kroner, som den knap to Aar i Forvejen havde været i Mark.

* * *

Set under eet er Landbrugets Gæld i Nordslesvig, efter hvad der senere er oplyst, trods Markgældens Afvikling lige saa stor og snarest noget større i Forhold til Ejendomsværdierne end i det øvrige Danmark. Og Modstandskraften er afgjort mindre, fordi Landsdelen har mistet sine økonomiske Reserver med Markens Tilintetgørelse.

Den 31. Marts 1914 indestod der i de nordslesvigske Sparekasser (Mark omregnet til Kroner efter Parikurs) 78 Mill. Kr. Den 31. Marts 1924 var Tallet 30,2 Mill. Kr. Tilbagegang 47,8 Mill. Kr. For Ribe og Vejle Amters Sparekasser var Tallene 1914: 59,4 Mill. Kr. og 1924: 122,5 Mill. Kr. Fremgang 63,1 Mill. Kr. Og for Odense Amt's Sparekasser 1914: 117,7 Mill. Kr. og 1924: 229,8 Mill. Kr. Fremgang 112,1 Mill. Kr. I Nordslesvig var Sparekasse-Indskudene i det nævnte Tiaar bleven forringet med op imod to Tredjedele, i de kongerigske Amter var de bleven omkring ved fordoblet. Det gør en Forskel, og derfor har Mund- og Klovsyge, Kronestigning og det sidste store Prisfald paa Landbrugs-Produkter ramt dobbelt haardt i de sønderjyske Landsdele.

Det var Kronestigningen og de deraf følgende Besværligheder, der gav Anledning til de saakalte Bevægelser, først Selvstyre-Bevægelsen i 1926 og derefter Lei-Bevægelsen i 1927. Tvangsavktionerne begyndte at florere, Landbostanden følte sin Eksistens truet, og vide Kredse af Befolkningen blev grebet af en stærk Panikstemning. Sidst paa Aaret 1926 traadte det tyske national-politiske Pengeinstitut, Kreditanstalt Vogelgesang, frem paa Arenaen, og i Begyndelsen af 1927 oprettedes som Modtræk herimod Landeværnet, der hjalp mange over Krisen især i de nationalt udsatte Egne langs med Grænsen. Det viste sig under alt dette, at der trængtes til roligere Penge efter Kreditforenings-Gælden, og som Følge heraf oprettede Staten, ligeledes i 1927, en delvis paa Statsgaranti baseret Laan-institution „Sønderjysk Hypotheklaanefond“, hvor Landmænd uden Kavtion, men under solidarisk Ansvar, kunde opnaa 2. Prioritets-Laan til Afløsning af Gæld til Banker og Købmænd og uden at lide det Kurstab, som dengang var forbundet med de sædvanlige Hypothekforenings-Laan. Da der i de følgende Aar indtraf en god Høst, og ogsaa Laanekassen for Sønderjylland fik tilført

Sparekassens Ekspeditionslokale efter Ombygningen.

flere Midler, faldt der ret hurtigt Ro over Sindene igen. I 1928 nedsattes endelig det sønderjyske Erhvervsudvalg, og Resultatet af dets Undersøgelser blev en større Bevilling til Udstykning af Jord i de tyndt befolkede Egne ned mod den dansk-tyske Grænse.

I det hele taget er der udstykket ikke saa lidt i Aarene efter Genforeningen, i første Række af den Jord, der efterhaanden er bleven ledig paa de tidligere præjyske Domænegaarde. Nævnes maa fremdeles Jordfordelings-Arbejdet, der tilsigter en Samling og Afrunding af de nordslesvigske Landejendomme. Markerne ligger fra gammel Tid stærkt spredt, hvilket vanskeliggør og fordyrer den intensive Drift betydeligt.

Det anerkendes fra alle Sider, at den danske Stat paa mange forskellige Felter er traadt til med Tilskud eller Laan, hvor det gjaldt om at ophjælpe Landsdelen. Men vi kan ikke komme uden om, at i Sammenligning med det øvrige Land vil Nordslesvig maaske i lange Tider endnu være den mindre velstillede, mindre modstandsdygtige Landsdel. En af vore mest sagkyndige paa det Omraade, Bankdirektør Hübbe, Haderslev, har for nylig foretaget en Beregning, hvorefter Nettoformuen for hele Landet skulde være 5,866 Kr. pr. Indbygger, for Nordslesvig alene 3,605 Kr. pr. Indbygger, i Nordslesvig altsaa 2,261 Kr. mindre pr. Indbygger. Det vil heraf ses, at formuemæssigt er Befolkningen i de sønderjyske Landsdele langt bagefter.

Det er ud fra lignende Forudsætninger, at en anden sagkyndig, den hjemmetyske Dr. Lor. Christensen hævder, at der maa gennemføres en afsluttende Rekonstruktion af det nordslesvigske Landbrug. „Formaalet maa være at fremskaffe Kapitaldannelse-Forhold inden for det nordslesvigske Landbrug, som svarer til de i det øvrige Land bestaaende.“

Spørgsmaalet er vanskeligt ogsaa af den Grund, at de tidligere Markhypotek-Ejere i saa Fald vilde møde frem med tilsvarende Fordringer.

Sikkert er, at det mellemste Slægtled af Nordslesvigere saa at sige har levet paa gyngende Grund lige siden hin Avgustdag i 1914, da den store Krig udbrod. Derfor trænger denne Befolkning til, og fortjener det ogsaa, at den omsider glider ind i mere rolige og trygge Tilstande, saadan som den haabede,

det skulde ske, da den i 1920 stemte sig tilbage til Danmark, men som den til Dato ikke har kendt dem.

* * *

Sammenfattet kan det siges, at det sønderjyske Spørgsmaal endnu i en lang Aarrække vil kræve et stort Maal af Indsigt, Overblik og Handlekraft, hvis vi ærefuldt skal løse den Opgave, der blev lagt hen til os i 1920, og som er mere omfattende og mere betydningsfuld, end Nationen maaske som Helhed har opfattet det. Hertil hører ogsaa, at Landsdelens Hovederhverv, Landbruget, saa vidt muligt kommer ind i et fast økonomisk Leje igen, saa dets Udøvere som i gamle Dage kan tage deres fulde Del af den fælles Indsats.

SLUTNING.

V i har hermed fulgt Sparekassen for Haderslev Byes Omegn fra dens Tilblivelse til Tiden lige op under 75 Aars-Jubilæet. Tilbage staar endnu at give et kort afsluttende Overblik over den sidste Periode af Sparekassens Historie, der har set det gamle Pengeinstitut arbejde sig frem til ny Blomstring og ny Anseelse.

Arbejdet i Sparekassen er i Aarene siden Genforeningen undergaaet en betydelig Forandring. Mandagen spiller ikke den samme Rolle som tidligere, for saavidt som de øvrige Ugedage naar stadig mere op ved Siden af med deres Omsætning. Dette skyldes dels, at Landboerne kommer tiere til Haderslev end før, blandt andet paa Grund af Eksportmarkedet, og dels at Sparekassen gennem Kasse-Kreditterne mere staar i daglig Forbindelse saavel med Kunderne i Byen som paa Landet.

Ved Vurderingen til Laan har Sparekassen i Lighed med de fleste andre danske Sparekasser benyttet Ejendomsskyld-Vurderingen som Grundlag for Laanebevillingerne, saaledes at der ydes indtil halv Ejendomsskyld som ren 1. Prioritet. Forhøjes Laanet ud over denne Sum, betragtes det overskydende Beløb som 2. Prioritet. Baade Ind- og Udlaansrenten har i øvrigt været underkastet ret stærke Svingninger i den forløbne halve Snes Aar. Sparekassen for Haderslev Byes Omegn har herunder altid bestræbt sig for at lette Rentebyrden for Laantagerne saa meget som muligt. I de senere Aar har Spørgsmaalet om Rente-nedsættelse været særlig aktuelt. Indlaansrenten er nu nede paa $3\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ og Udlaansrenten paa 5 — $5\frac{1}{2}$ Procent.

Sammenligner vi det første Kroneregnskab for Aaret 1920—21 og det sidst

aflagte for Aaret 1930—31, saa faar vi for 1921 en Status paa 2,063,584 Kr., for 1931 en saadan paa 7,014,087, Kr. Antallet for Konti af Sparere var i 1921: 1,586 og i 1931: 7,591. Det første Kronerregnskab fremviste en Reservefond paa 4,874 Kr. og et Underskud paa 2,317 Kr., det sidste Aars Regnskab en Reservefond paa 345,000 Kr. (af hvilke ca. 225,000 Kr. hidrører fra Salget af opbevarede danske Værdipapirer efter Genforeningen) og et Overskud paa 34,360 Kr. Antallet af Ekspeditioner i sidste Regnskabsaar var 47,556 eller 158 daglig i Gennemsnit. I Sparekassens Tjeneste arbejder ved Jubilæet 6 Mand og et Bud. Den første Filial oprettedes i 1930 i Hopttrup.

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn kan se tilbage over en lang Række af omskiftelige Aar, der har bragt baade godt og ondt for den Landsdel, hvor den har sit Hjemsted. Mange gode Mænd har i Tidens Løb medvirket til dens Trivsel, og den har under alle Forhold søgt at tjene sin By og sit Opland paa bedste Maade. Med det som Formaal vil den ogsaa gøre sit Arbejde i de Aar, der kommer.

Det eneste, der kaster Skygge over Jubilæet, er det haarde økonomiske Tryk, der nu igen hviler over den nordslesvigske Befolkning. Direktør Grau udtaler herom i sin Oversigt for Aaret 1930—31:

„Hele Regnskabsaaet har været kendetegnet ved nedadgaende Konjunkturer. Men det er først hen imod Aarets Slutning og derefter, at de trange Tider for Alvor føles i Sparekassen. Det maa oprigtigt ønskes, at der gennem den Krisenat, der nu ruger over vort Land, snart maa skimtes lysere Tidens Frembrud.“

Ja, Lykke og Fremgang for Danmark og dermed for de sønderjyske Landsdele. Med disse Ord vil vi slutte vort Jubilæumsskrift. I dem er ogsaa indbefattet alle gode Ønsker for Sparekassens Fremtid.

Fru Ellen Falkenberg, f. Grau,
(1920-25)

Eigil Petersen,
Kasserer (fra 1925).

P. Banke Jørgensen,
Assistent (fra 1925).

O. Dinsen
Assistent (fra 1925).

R. A. Kofoed,
Lærling (fra 1930).

Sparekassens yngre Personale.

TILLÆG.

Regnskab

over

Sparekassens Indtægter og Udgifter

den 1. 1. 1858.

Indtægt	Summa		Bilag Nr.
	Rd.	Sk.	
1. Interessenternes Indskud fra 1. December 1856 til 31. December 1857	23,916	69	Bilag Nr. 1
2. Renter af Indskud, som ere tillagte Kapitalerne den 1. Juni	61	17	
3. Renter fra d. 1. Mai til d. 31. Decbr., som ikke ere hævede	346	71	Bilag Nr. 1
4. Tilbagebetalte Udlaan	3,620	—	Bilag Nr. 2
5. Renter af Udlaan til d. 1. Nvbr....	665	31	
Do af Do fra den 1. Nvbr.—			
31. Decbr.	83	64	Bilag Nr. 3
6. 196 Sparekassébøger	31	—	
An Kassebeholdning	28,724	60	
	163	71	
Summa	28,560	85	

Mod foranstaaende Regnskab, som vi ifølge Bestyrelsens Opdrag under Dags Dato have gennemgaaet og revideret, findes Intet at erindre.

Haderslev, den 28. Februar 1858.

Alexander Heide.
Andr. J. Bergstedt.

lance.

Udgift	Summa		Bilag Nr.
	Rd.	Sk.	
1. Tilbagebetalte Indskud	1,828	49	Bilag Nr. 4
2. Udbetalte Renter af samme	16	21	Bilag Nr. 4
3. Renter hævede af Interessenter, til den 1. Mai	19	86	Bilag Nr. 1
4. Indkjøb af 2 kongelige Obligationer hver paa 500 Rd.	999	48	
5. Udlaante Kapitaler	24,590	—	Bilag Nr. 3
6. Til Anskaffelse af Inventariedele	370	43	Bilag Nr. 5
7. Kontor- og Administrationsudgifter	138	35	Bilag Nr. 6
8. Resterende Renter til d. 1. Nvbr. 106 Rd. 35 Sk.			
Do til d. 31. Dcbr. 83 „ 64 „	190	3	jfr. Bilag Nr. 3
9. Renter af Indskud, som ere førte til Indtægt under 3. Post	407	88	
Summa	28,560	85	

Haderslev, den 31. Januar 1858.

Sabroe,
Bogholder.

	Rd.	Sk.
Af foranførte 186 Conti vare:		
11 Conti paa et Beløb indtil 10 Rdl., tilsammen	50	80
15 " mellem 10 Rdl. og 20 "	249	86
40 " " 20 " 50 "	1,554	44
53 " " 50 " 100 "	4,457	—
39 " " 100 " 200 "	6,304	51
8 " " 200 " 300 "	2,120	—
20 " " 300 " 500 "	8,880	—
Summa	23,616	69
Hertil kommer det gjorte Indlaan til Anskaffelse af Inventariedele	300	—
Totalsumma	23,916	69
Af de 13 til Interessenterne udbetalte Conti vare		
1 Conto mellem 10 Rdl. og 20 Rdl.	15	—
3 " " 20 — 50 "	100	—
5 " " 50 — 100 "	413	—
4 " " 100 — 200 "	590	—
Summa	1,118	—
Hertil komme af forskellige Interessenter hævede mindre Summer a conto	710	49
Totalsumma	1,828	49
Hvorefter altsaa Kapitalen, som den 31. Dcbr. indestod paa Interessenternes Conti, beløber, som foran er anført	22,088	20

Haderslev, den 31. Januar 1858.

S a b r o e,
Bogholder.

**Sparekassen
for Haderslev Byes Omegn.**

Ges. mit beschränkter Haftung.

Regnskab for Aaret fra 1.

Indtægt	Mark	Pg.
I Kasse den 1. Maj 1913.....	22,592	26
Indskud i Aaret 1913/14.....	700,085	47
Indbetalte Renter i Aaret 1913/14.....	172,476	90
Indbetalte Renter af Fonds i Aaret i 1913/14 ifl. Bilag.....	20,812	07
Udtrukne Fonds i Aaret 1913/14 ifl. Bilag.....	1,485	—
Tilbagebetalte Prioriteter.....	89,210	—
" Gældsbeviser.....	127,138	65
Laan i Rigsbanken ifl. Bilag.....	15,000	—
Laan i Haderslev Bank ifl. Bilag.....	45,000	—
Laan mod Gældsbevis.....	22,000	—
Tilbagebetalt fra Haderslev Bank, Folio Konto ifl. Bilag.....	192,000	—
" " " Renter " " ".....	631	08
" " " Indlaans Konto ifl. Bilag.....	60,000	—
" " " Renter " " ".....	817	50
Renter fra Den Danske Landmandsbank, Kolding Afd.	23	88
Østergaards Mølle: Varekonto.....	31,895	81
Ejendommen No. 21 i Nørregade i Haderslev:		
Husleje.....	1,650	—
Erst. Vandpenge og Udlæg.....	33	85
Forskellige Indtægter: Conto 6.		
Rentegodtgørelse.....	Mark 25,—	
Solgte Sparekassebøger, Aviser etc.....	" 14,72	
Erst. Omkostninger.....	" 51,70	91 42
	Mark	1,502,943 89

Maj 1913 til 30. April 1914

Udgift	Mark	Pg.
Tilbagebetalte Indskud	801,802	28
Udbetalte Renter	42,554	17
" " af 62 Medlemsandele fra 1./5. 12. til 30./4. 13	775	—
Udlaan i Prioriteter	86,875	—
" mod Gældsbeviser	157,107	50
Tilbagebetalt til Rigsbanken ifl. Bilag	15,000	—
Renter til Rigsbanken ifl. Bilag	149	47
Tilbagebetalt til Haderslev Bank ifl. Bilag	45,000	—
Renter til Haderslev Bank ifl. Bilag	288	90
Indskud i Haderslev Bank paa Folio Konto ifl. Bilag	192,000	—
Indlaan i Haderslev Bank (Indl. Konto) ifl. Bilag	60,000	—
Østergaards Mølle: Skat, Stempel, Renter etc.	2,586	81
Ejendommen i Haderslev	893	81
Conto. Forskellige Udgifter.		
116. Sygehuset ifl. Bilag	Mark 859,75	
" " "	70,—	
Understøttelser ifl. Bilag	2,410,—	
22. Skatter	955,40	
Retsomkostninger etc.	248,85	
34. Lønninger	6,200,—	
Rejseomkostninger, Diæter	85,—	
Tilsynsraadet, Revision	2,050,—	
42. Porto og Frimærker	218,—	
95. Kontorrekvisitter og Bøger	536,05	
88. Aviser 82,22 Mk., Bekendtg. 97,40 Mk., Telf. 89,60 Mk. "	269,22	
16. Provision, Depotaafg., Agio, Fors.- Mærker, Fors.- Præmier, Sygekasse-Bidrag, Kontingent, Stempel, Gaver, Funktionær- Fors., Telegr.-Geb., Vognleje, Brandfors.- Præmie, Fejl paa Conto, Kursdiffer., Stempel etc. ... "	1,145,76	
Div. Udgifter (Regninger) Rengøringskonen, Dørvogtereren, Elektricitetsforbrug, Julegaver	661,66	
Gratialer	750,—	
Medlemsforsamling etc.	1,784,50	
Kasse den 30. April 1914	18,244	19
	79,666	76
Mark	1,502,943	89

Status den

Selskabet ejer	Mark	Pg.
Tidligere Udlaan i Prioriteter	Mark 3,096,279,30	
Prioritetsudlaan i Aaret 1913/14	" 86,875,—	
	<u>Mark 3,183,154,30</u>	
Tilbagebetalte Prioriteter 1913/14	" 89,210,—	
Selskabet ejer derefter i Prioriteter	3,093,944	30
Tidligere Udlaan mod Gældsbeviser	Mark 765,936,50	
Ifølge sidste Regnskab afskrevet som Tab	" 100,—	
	<u>Mark 765,836,50</u>	
Udlaan mod Gældsbeviser i Aaret 1913/14	" 157,107,50	
	<u>Mark 922,944,—</u>	
Tilbagebetalte " " "	" 127,138,65	
Selskabet ejer derefter mod Gældsbeviser	795,805	35
Fondsbeholdning den 30. April 1914: Kursværdi ifl. Bilag	468,780	99
Renter: Skal betale " " " "	Mark 251,000,40	
" Conto 3333 " " " "	" 7,475,—	
	<u>Mark 243,525,40</u>	
Ifølge sidste Regnskab afskrevet som Tab	" 5,—	
	<u>Mark 243,520,40</u>	
Har betalt	" 172,476,90	
Tilgode i Renter den 30. April 1914	71,043	50
Tilgodehavende Renter af Fonds den 30. April 1914 ifl. Bilag	6,125	49
Fordring paa Den Danske Landmandsbank ifl. Bilag	562	50
Renter til 30. April 1914	7	50
Udestaaende Fordringer fra Østergaards Mølle den 30./4. 14	3,265	35
Selskabets Ejendom Nr. 21 i Nørregade i Haderslev	78,000	—
Kontor-Inventar	4,500	—
Kassebeholdning den 30. April 1914	79,666	76
	<u>Mark</u>	
	4,601,701	74

Fortsættelse til Status den 30. April 1914.

	Mark	Pg.
Overskudet andrager, som omstaaende angivet	5,975	11
Reservefondet " " " "	282,376	42
	288,351	53
Afskreven som forudset Hypothek-Gældsbevis — og Rentetab — ifl. Bilag	20,000	—
Reservefondet andrager derefter den 30. April 1914	268,351	53

Haderslev, den 1. Avgust 1914.

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn

Gesellschaft mit beschränkter Haftung.

Chr. Aagaard.

J. Christensen.

Foranstaaende Regnskab er revideret og fundet i Overensstemmelse med Selskabets Bøger.

Haderslev, den 26. Avgust 1914.

C. J. Ørum.

Anton Petersen.

REGNSKAB

for

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn
i Haderslev

for Aaret fra 1. April 1930 til 31. Marts 1931.

(75. Regnskabsaar)

Bevægelserne i Regnskabsaaret

		Kroner	Øre
1	Udlaan:		
	a) <i>Laan mod Pant i Landejendomme:</i>		
	Udlånt den 1. April 1930.....	1,225,087	30
	Nye Laan	198,438	85
		1,423,526	15
	Tilbagebetalt	73,325	30
	Udlaant den 31. Marts 1931	1,350,200	85
	b) <i>Udlaan mod Pant i Købstadejendomme:</i>		
	Udlaant den 1. April 1930.....	994,085	—
	Nye Laan	124,365	88
		1,118,450	88
	Tilbagebetalt	11,878	88
	Udlaant den 31. Marts 1931	1,106,572	—
	c) <i>Laan mod Haandpant:</i>		
	Udlaant der 1. April 1930.....	232,081	12
	Nye Laan.....	221,091	18
		453,172	30
	Tilbagebetalt	178,016	93
	Udlaant den 31. Marts 1931	275,155	37
	d) <i>Laan mod Selvskyldnerkavtion:</i>		
	Udlånt den 1. April 1930.....	1,268,485	94
	Nye Laan.....	341,450	04
		1,609,935	98
	Tilbagebetalt	458,105	81
	Udlaant den 31. Marts 1931	1,151,830	17
	e) <i>Laan til Kommuner:</i>		
	Udlaant den 1. April 1930.....	148,754	69
	Nye Laan.....	11,000	—
		159,754	69
	Tilbagebetalt	16,787	59
	Udlaant den 31. Marts 1931	142,967	10
	f) <i>Konto-Kurant:</i>		
	Udlaant den 1. April 1930.....	1,125,553	36
	Udlaant i Regnskabsaaret.....	3,435,915	82
		4,561,469	18
	Tilbagebetalt	3,125,447	80
	Udlaant den 31. Marts 1931	1,436,021	38

paa de vigtigste Konti.

		Kroner	Øre
2	Obligationer og Aktier.		
	Beholdning den 1. April 1930	696,795	75
	Købt	149,950	30
	Effektiv Avance	490	—
		847,236	05
	Kurstab	Kr. 5,268,—	
	Solgt og udtrukken	8,000,—	—
	Saldo pr. 31. Marts 1931	833,968	05
3	Sparernes Tilgodehavende:		
	a) Paa almindelige Sparekasse-Konti indestod d. 1. April 1930.	2,959,936	35
	Indskud i Aaret 1930/31	712,046	87
	Tilskrevne Renter	125,907	45
		3,797,890	67
	Udbetalt	741,716	74
	Indestod den 31. Marts 1931	3,056,173	93
	b) Paa Sparekasse-Konti med 6 Mdrs. Opsigelse indestod den 1. April 1930:	1,963,981	84
	Indskud i Aaret 1930/31	668,700	29
	Tilskrevne Renter	97,687	34
		2,730,369	47
	Udbetalt	356,960	53
	Indestod den 31. Marts 1931	2,373,408	94
	c) Paa Folio indestod den 1. April 1930:	800,651	50
	Indskud i Aaret 1930/31	5,686,562	17
	Tilskrevne Renter	24,277	35
		6,511,491	02
	Udbetalt	5,760,929	64
	Indestod den 31. Marts 1931	750,562	38
	Samlet Indskud paa Sparernes Konti ifl. Pkt. a. b. c.		
	Den 1. April indestod paa 7,075 Konti	5,724,569	69
	Indbetalt	7,067,309	33
	Tilskrevne Renter	247,872	14
		13,039,751	16
	Udbetalt	6,859,605	91
	Den 31. Marts 1931 indestod paa 7,591 Konti	6,180,145	25
	Aabnet 955 nye Konti Udgaet 439 Konti.		

	Kroner	Øre
4 Reservefonden:		
Saldo den 1. April 1930	335,000	—
Overført i Aarets Løb.....	2,856	58
Tilskrevet af Aarets Overskud	7,143	42
Saldo den 31. Marts 1931	345,000	—

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

Haderslev, den 15. Juni 1931.

P. Grau.

/Rud. Bay.

Ovenstaaende Regnskab er D. D. fremlagt for og godkendt af Tilsynsraadet.

Tilsynsraadet for Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

Haderslev, den 17. Juni 1931.

Jes From,

Formand.

Bertel Thede,

Næstformand.

J. Fuglsang.

Chr. Have.

Hans Kier.

Martin Wiuff.

P. Fuglsang.

Revisorernes Beretning.

Undertegnede Revisor har fundet foranstaaende Regnskab, der har foreligget til Revision fra den 1. Juni d. A., overensstemmende med Sparekassens Bøger.

I Henhold til Lov om Sparekasser af 4. Oktober 1919, § 14, attesteres:

- at Kassebøgerne stemmer indbyrdes og med de øvrige Bøger;
- at Kassebeholdningen og Beholdningerne af Værdipapirer forefindes;
- at samtlige Gældsforskrivninger med tilhørende haandpantede Værdier forefindes;
- at der for Tilgodehavender hos andre Pengeinstitutter findes fornødent Bevis;
- at Regnskabet i det hele stemmer med Bøgerne, og at Lovens og Vedtægternes Krav er fyldestgjorte.

Jeg har den 16. Oktober 1930, 28. Januar 1931 uanmeldt givet Møde paa Sparekassens Kontor og opgjort Kassebeholdningen efter Kassebøgerne.

Haderslev, den 16. Juni 1931.

Oluf Olsen,

Statsautoriseret Revisor,

Beholdningen af Obligationer og Aktier.

Det paa Oblg. anførte Beløb	Obligationer.	Kurs	Kroner	Øre
30,200	Danske Statsobligationer af 1886 3 ¹ / ₂ 0/0	78	23,556	—
14,900	Vest- og sønderjydsk Kreditf. Oblig., 6. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	95 ¹ / ₂	14,229	50
8,300	do. do. 7. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	92 ¹ / ₄	7,656	75
1,000	Jydsk Landkreditfore. Obligationer 4. Serie 3 ¹ / ₂ 0/0	99 ¹ / ₂	995	—
58,000	do. do. 5. Serie 4 0/0	91	52,780	—
34,600	do. do. 6. Serie 4 0/0	87 ³ / ₄	30,361	50
4,000	Kreditf. af Grundejere i de d. Østifter 7. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	93 ¹ / ₄	3,730	—
10,000	Ny jydsk Købstads Kreditf. Oblig. 7. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	93 ³ / ₄	9,375	—
250,000	Sønderjyllands Kreditf. Obligationer 1. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	91	227,500	—
200,000	" " 2. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	90 ¹ / ₂	181,000	—
150,000	" " 3. Serie 4 ¹ / ₂ 0/0	94 ¹ / ₂	141,750	—
104,000	" " 4. Serie 5 0/0	99 ¹ / ₂	103,480	—
8,000	Østasiatisk Comp. Oblg. af 1909 5 0/0	90	7,200	—
1,000	A/S Vestindisk Comp. Obl. af 1912. 4 0/0	60	600	—
6,000	1. Prior. Partialobligationer i Frederiksholm Vegl- og Kalkværker 5 0/0	87	5,220	—
9,000	Jydske Husmandskreditforenings Obligationer 3. Afdeling 4 ¹ / ₂ 0/0	91 ³ / ₄	8,257	50
2,000	Kongeriget Norges Hypotekbank Obl. 1886 3 ¹ / ₂ 0/0	75	1,500	—
R. M. 1,440	Pr. Central Boden-Credit A. G. à 89 K. 1281,60	80	1,025	28
" 2,460	Landsch. Creditverb. Pantebreve à 89 K. 2189,40	80	1,751	52
			821,968	05
	Aktier.			
7,500	Haderslev Bank	100	7,500	—
1,000	Den nordslesvigske Folkebank	100	1,000	—
4,000	Trævarefabrikken „Hansborg“	50	2,000	—
3,000	Haderslev Slotsvandmølle	50	1,500	—
			833,968	05

Statistiske Oplysninger

for

Regnskabsaaret fra 1. April 1930 til 31. Marts 1931.

1. Sparekassens Stiftelsesdag: 20. Oktober 1856.
2. Hjemsted: Haderslev Købstad.
3. Kontoret er aabent hver Søndag fra 9—12¹/₂ og 2—5,
Lørdag fra 9—1.
4. Antal af Sparernes Indskud: 19,175.
5. Antal af Sparernes Uddrag: 16,250.
6. Den aarlige Rente til Sparerne: 3¹/₂—4—4¹/₂ ‰.
7. Ved Regnskabsaarets Udløb var Sparernes Konti fordelt saaledes:

3,204 Konti	under	50,00 Kroner	ialt Kr.	86,980,34
1,310 "	fra	50,00— 200,00 "	" "	136,143,60
989 "	"	200,00— 500,00 "	" "	314,527,20
1,339 "	"	500,00—2000,00 "	" "	1,365,294,29
511 "	"	2,000,00—5000,00 "	" "	1,565,946,58
238 "	"	5,000,00 og derover	" "	2,711,253,24
<hr/>				
7,591 Konti			ialt Kr.	<u>6,180,145,25</u>

8. Den største Konto udgjorde 129,352,83 Kr.

SPAREKASSENS BESTYRELSES- OG TILSYNSRAADS-MEDLEMMER.

Alexander Heide, Kancelliraad og Herredsfoged, Haderslev	1856—1865
Pastor C. D. Møller, R., Sognepræst, Stænder-Deputeret, Vonsbæk, 1856—1865	
Hans Nissen, Gaardejer, Sandemand, Hammelev	1856—1857
Nis Lorenzen, Dbm., Gaardejer, Stænder-Deputeret, Lillholt . . .	1856—1859
Laurids Skau, R., Amtsforvalter, Grdj., Stænder-Deputeret, Haderslev, 1856—1864	
Christen Hansen Juhl, Kammerraad, Gaardejer, Hjerndrup	1856—1873
Andr. J. Bergstedt, Købmand, Haderslev	1856—1859
C. H. Østergaard, Sognefoged, Vonsbæk	1856—1883
J. P. Friis, Gaardejer, Ejsbøl	1859—1889
A. Juhl, Gaardejer, Kjelstrup	1859—1878
K. Windfeld, Gaardejer, Østergaards Mølle	1864—1900
J. Jensen, Gaardejer, Sod	1865—1898
H. Dahl, Gaardejer, Taarning	1865—1882
N. P. Boysen, R., Møllejer, Tørring Mølle	1873—1925
Chr. Wildfang, Gaardejer, Bæk	1878—1897
St. Ahrenkiel, Gaardejer, Kabdrup	1882—1911
W. Neuhaus, Købmand, Haderslev	1883—1899
Simon From, Gaardejer, Fjelstrup	1889—1926
J. Fuglsang, R., Gaardejer, Mariegaard, Haderslev	1897—
J. Erichsen, Gaardejer, Sverdrup	1898—1910
P. Bløcher, Garvermester, Haderslev	1899—1922
Jep Autzen, Gaardejer, Djernæs	1900—1904
Bertel Thede, Gaardejer, Hyrupdal	1904—

Chr. Have, Gaardejer, Sverdrup	1910—
Chr. Lauritzen, Gaardejer, Sognefoged, Bramdrup	1911—1925
Jes From, Gaardejer, Rørkær	1922—
Martin Wiuff, Gaardejer, Sillerup	1925—
Hans Kier, Gaardejer, Hyrup	1925—
P. Fuglsang, Gaardejer, Maugstrup	1926—

SPAREKASSENS REVISORER

C. J. Ørum, Købmand, Haderslev	1900—1916
Anton Petersen, Købmand, Haderslev	1900—1930
Johs. Bramsen, Rentier, Fjelstrup	1917—1931
Johan From, Gaardejer, Fjelstrup	1931—
Som kritisk Revisor fungerer:	
Statsavtoriseret Revisor Olsen, Haderslev	1926—

INDHOLDSFORTEGNELSE:

By og Egn.

1. Trange Tider	Side	11
2. Mellem de slesvigske Krige	„	17

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn.

3. Sparekassens Oprettelse	„	23
4. Sparekassens Love og dens Kavtionister	„	30

Sparekassens Stiftere.

5. Herredsfoged Heide, Haderslev	„	43
6. Pastor Møller, Vonsbæk	„	46
7. Hans Nissen, Hammelev	„	49
8. Nis Lorenzen, Lilholt	„	53
9. Laurids Skau	„	56
10. Kammerraad Juhl, Hjerndrup	„	60
11. Sognefoged C. H. Østergaard, Vonsbæk	„	62
12. Købmand Bergstedt, Haderslev	„	63
13. <i>Til 1865</i>	„	65

1865—1880.

14. J. P. Friis, Ejsbøl	„	73
15. Rolige Aar	„	76
16. Lidt Skolehistorie	„	81
17. Penge og Mangel paa Penge	„	87

1880—1920.

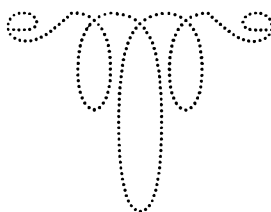
18. N. P. Boysen, Tørning Mølle	Side	91
19. En Episode	„	94
20. Selskab med begrænset Hæftelse	„	99
21. Efter Aarhundred-Skiftet	„	104
22. Krig og Fred	„	112

Omkring Genforeningen.

23. Store Dage	„	121
24. Sparekassens Nyordning	„	128
25. Fra Mark til Krone	„	134

Under dansk Styre.

26. Ny Fremgang	„	145
27. Det nordslesvigske Landbrug efter Genforeningen,	„	152
28. Slutning	„	163
29.	<i>Tillæg</i>	167

UDARBEJDET AF:
REDAKTØR *A. SVENSSON*, HADERSLEV.

TRYKT I:
WINDS BOGTRYKKERI, HADERSLEV.

